

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Globální migrační a rozvojová studia

Bc. Lucie Hošková

Vodní zdroje povodí Nilu v kontextu konfliktů a mírové spolupráce
The water resources of the Nile basin in the context of conflicts and peaceful cooperation

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Libor Jelen, Ph.D.

Praha, 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne 12. 12. 2022

Bc. Lucie Hošková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě velice poděkovala vedoucímu své diplomové práce RNDr. Liboru Jelenovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce, konzultace, drahocenné rady a veškeré připomínky. Dále bych chtěla poděkovat i rodině a přátelům, kteří mi byli vždy oporou, a to jak při psaní této práce, tak i v rámci celého mého studia.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou vodních zdrojů v povodí Nilu v kontextu konfliktů a mírové spolupráce. Hlavním cílem práce je posouzení hydropolitického potenciálu, zda má význam konfliktní či spíše kooperativní. V návaznosti na tento cíl následně identifikovat hlavní geopolitické aktéry v povodí Nilu a zjistit, jestli se liší dva přítoky Nilu, Modrý a Bílý Nil, z hlediska hydropolitického potenciálu. Teoretický rámec práce je vymezen mezinárodně-politickými koncepty neorealismu, tedy zda jsou spory primárně vedeny mezi státy formou vymezování zájmů a moci, nebo neoliberalismu, který předpokládá vzájemnou spolupráci v rámci řešení správy zdrojů. Dále se práce zabývá vymezením geograficko-historického kontextu se zaměřením na region východní Afriky a povodí Nilu ve spojitosti s jeho charakterem a historií. Metodou zpracování této práce byla zvolena systematická rešerše.

Klíčová slova

Vodní zdroje, vodní konflikty, povodí Nilu, sdílení vod, východní Afrika, geopolitika, Egypt, Súdán, Etiopie, politická geografie, hydropolitika, vodní projekty na Nilu

Abstract

This thesis deals with the issue of water resources in the Nile basin in the context of conflict and peaceful cooperation. The main aim of the work is to assess the hydropolitical potential, whether conflictory or rather cooperative is relevant. Following this goal, subsequently identify the main geopolitical actors in the Nile basin and see if the two tributaries of the Nile, blue and White Nile, differ in terms of hydropolitical potential. The theoretical framework of the work is defined by international-political concepts of neo-realism, i.e. whether disputes are primarily between states in the form of the demarcation of interests and power, or neoliberalism, which presupposes mutual cooperation in the framework of the management of resources. Furthermore, the thesis deals with the definition of the geographical-historical context with a focus on the East African region and the Nile basin following its character and history. A systematic review was chosen as the method of processing this work.

Key Words

Water resources, water conflicts, Nile basin, water sharing, East Africa, geopolitics, Egypt Sudan, Ethiopia, political geography, hydropolitics, water projects on the Nile

Obsah

Seznam zkratk.....	7
Seznam obrázků.....	9
Seznam tabulek.....	9
Seznam příloh	9
Úvod.....	10
1 Teoretický rámec.....	12
1.1 Realismus	12
1.1.1 Počátky realismu.....	13
1.1.2 Hlavní představitelé	14
1.2 Liberálně idealistický přístup	15
1.2.1 Počátky liberálního myšlení.....	16
1.2.2 Hlavní představitelé	17
1.3 Neoneodebata	18
1.4 Shrnutí.....	19
1.5 Hydropolitický potenciál	19
2 Metodický rámec.....	21
2.1 Klíčová slova systematické rešerše	21
2.2 Identifikace a plánování hlavních kroků systematické rešerše	22
2.3 Postup k výslednému vzorku studií krok po kroku	23
2.4 Výhody a nevýhody systematické rešerše	23
2.5 Geografické a tematické charakteristiky vyhledávané literatury.....	24
3 Geograficko-historický kontext.....	25
3.1 Vymezení zkoumaného regionu	25
3.1.1 Počátky správy povodí.....	25
3.2 Povodí Nilu a jeho charakter	26
3.2.1 Přítoky Nilu.....	28
3.2.2 Vodní energie.....	31
3.2.3 Přehrady na Nilu	32
4 Analýza.....	37
4.1 Aktéři povodí Nilu – role, pozice a změna v čase	37
4.1.1 Egypt.....	41
4.1.2 Etiopie.....	44
4.1.3 Súdán	46
4.1.4 Regionální aktéři.....	47
4.1.5 Ostatní mezinárodní aktéři.....	48
4.1.6 Souhrn.....	50
4.2 Hydropolitický potenciál Nilu v kontextu konfliktů a spolupráce.....	51
4.2.1 Historie správy povodí v kontextu koloniálních smluv	53
4.2.2 Počátky úsilí o spolupráci	56
4.2.3 Multilaterální spolupráce	57
4.2.4 Souhrn.....	63
5 Diskuse výsledků analýzy	65
6 Závěr	69
7 Použité zdroje	71
8 Přílohy	78

Seznam zkratek

AEPD	Egyptian Agency of Partnership for Development Egyptská agentura pro partnerství a rozvoj
AHD	The Aswan High Dam Vysoká Asuánská přehrada
BCM	Miliarda kubických metrů
CFA	Cooperative Framework Agreement Rámcová dohoda o spolupráci
CIDA	Canadian International Development Agency Kanadská mezinárodní rozvojová agentura
DoP	The Declaration of Principles Deklarace zásad o hospodaření s vodou z Nilu
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations Organizace pro výživu a zemědělství
GERD	The Grand Ethiopian Renaissance Dam Velká etiopská renesanční přehrada
JMP	Joint Multipurpose Project Společný víceúčelový program
Km ³	Kilometr krychlový
Km ²	Kilometr čtvereční
Mm	Milimetr
MV	International relations Mezinárodní vztahy
MW	Megawatt
NBC	Nile Basin Commission Komise pro povodí Nilu
NBI	Nile Basin Initiative Iniciativa povodí Nilu
NBTF	The Nile Basin Trust Fund Svěrenecký fond povodí Nilu
OSN	United Nations Organizace spojených národů
PJTC	Permanent Joint Technical Commission on the Nile waters Stálá technická komise týkající se vod Nilu

SAP	Strategic Action Plan Strategický akční program povodí
SVP	Shared Vision Program Program sdílené vize
SSSR	The union of Soviet Socialist Republics Svaz sovětských socialistických republik
UBN	The Upper Blue Nile Horní modrý Nil
UNDP	United Nations Development Programme Rozvojový program OSN
USA	The United States of America Spojené státy americké
VB	The United Kingdom Velká Británie
WMO	The World Meteorological Organization Světová meteorologická organizace

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma zpracování systematické rešerše	21
Obrázek 2: Schéma povodí Nilu	29
Obrázek 3: Povodí Nilu.....	30
Obrázek 4: Povodí Nilu s velkými infrastrukturními projekty	34
Obrázek 5: Vztahy mezi Egyptem a Súdánem před a po podpisu smlouvy z roku 1959	56

Seznam tabulek

Tabulka 1: Klíčová slova systematické rešerše.....	22
Tabulka 2: Závislost na vodách Nilu.....	27
Tabulka 3: Srovnání GERD s AHD a dalšími hydroenergetickými projekty	36
Tabulka 4: Vodní zdroje v souvislosti s přispíváním a spotřebou	37

Seznam příloh

Příloha 1: Seznam analyzovaných článků	78
--	----

Úvod

Voda je nezbytným a nenahraditelným zdrojem, jenž je neoddělitelně vetkán do oblasti hospodářské sféry a sociální složky lidského života. Jedná se skutečně o jeden z mála zdrojů, který není možné ničím nahradit, a to od životního prostoru, který je vytvářen v okolí povodí, po produkci potravin, zavlažování, dopravu, rybolov či hraje důležitou roli v rámci zajišťování základních každodenních potřeb (Turhan, 2021, str. 69).

Téměř každá země je vystavena rostoucím výzvám v souvislosti s uspokojováním rychle se navyšující poptávky po vodě v důsledku rapidního nárůstu obyvatelstva a dopadů klimatických změn. Zásoby vody se neustále tenčí, přičemž na vině je především vyčerpávání zdrojů či znečišťování. Je třeba dodat, že poptávka po vodě enormně roste v návaznosti na industrializaci, mechanizaci či urbanizaci. Tato záležitost je klasifikována jako obzvláště naléhavá ve vyprahlejších regionech světa, kde nedostatečná dostupnost vody a s tím spojený nárůst jejího znečištění vede k omezení sociálního a hospodářského rozvoje, což úzce souvisí s přítomností chudoby, hladu a nemocí. S ohledem na zvyšující se míru populačního růstu, doprovázenou tlakem na zvyšování poptávky po vodě, došlo v Africe k situaci, ve které několik států přesáhlo hranici, která zabraňuje a zároveň omezuje další rozvoj v důsledku nedostatečných dodávek vody. V tom nejideálnějším případě by měla být strategie řízení vodních zdrojů každé ze zemí v souladu se strategií jejich sousedů k udržení míru a celkové stability, jakožto mimo jiné i cesta k zabránění konfliktům v daném regionu (Ashton, 2002, str. 236).

V posledních dvou dekadách se debata, týkající se hydropolitických vztahů přeshraničních řek, posunula od otázky, zda by byla zvyšující se poptávka po vodních zdrojích podnětem k vypuknutí válek o vodu, k otázce navazování větší spolupráce (Tawfik, 2019a, str. 656).

Nil protéká jedenácti státy světa a je tvořen dvěma hlavními přítoky – Modrým Nilem, který pramení v Etiopii, a Bílým Nilem, jenž pramení z Viktoriina jezera. Geopolitický význam řeky je značný. Poslední roky roste počet mediálních zpráv poukazujících na spory v nilských vodách, přičemž některé z nich nesou názvy „Egypt a Etiopie se přou o Nil“ (Hussein, Aljazeera America, 2014), „Egypt vylučuje válku s Etiopií“ (Ojambo, Bloomberg, 2013) či „Egypt a žízňiví sousedé jsou kvůli Nilu v rozporu“ (Cambanis, The New York Times, 2010). Pemunta a kol. (2021, str. 2) uvádí, že po mnoho staletí byly země v povodí Nilu zapleteny do nedorozumění, co se spravedlivého využívání povodí týče. Egypt, povzbuzen koloniálními smlouvami, se těšil ohromující hegemonii v povodí řeky Nilu. Egyptská nadvláda byla zpochybněna Etiopií ve spojitosti s výstavbou Velké etiopské renesanční přehrady (GERD). Začátek výstavby tohoto projektu na Modrém Nilu je datován do roku 2011, přičemž lokalitou leží z pohledu Etiopie 15 kilometrů na východ od egyptské hranice. O práva týkající se vody v povodí soupeří mimo jiné

i řada mocností, mezi něž je možné zařadit Čínu, Katar, Spojené arabské emiráty či Spojené státy americké. Otázkou tedy zůstává, zda voda představuje v politice spíše konfliktní téma, nebo je u ní patrný potenciál pro spolupráci.

To, zda povodí Nilu bude v nadcházejících letech objektem násilných střetů nebo mírové spolupráce a také i jakým způsobem bude v příštích desetiletích hospodařeno s těmito zdroji vody, bude mít rozhodně celosvětové důsledky. Spory o vodní zdroje v povodí Nilu měly již v minulosti globální politické důsledky, což by mohlo rozdmýchat některé ze stávajících konfliktů v Africkém rohu či Somálsku, zároveň by mohlo například i ohrozit mírové dohody v Súdánu, či dokonce v budoucnu ovlivnit mocenskou rovnováhu na Blízkém východě. S ohledem na jurisdikci a rozvoj je však povodí Nilu uváděno jako jedno z mála mezinárodních povodí s vymezenou právní úpravou sdílení vod, čímž je také i v některých případech vykreslováno jako jeden z možných případných modelů i pro jiná mezinárodní povodí (Tvedt, 2009, str. 1).

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl posoudit hydropolitický potenciál vodních zdrojů v povodí Nilu v kontextu konfliktů a mírové spolupráce. S ohledem ke skutečnostem, zjištěným během studie teoretické a kontextuální literatury, byly následně zvoleny následující výzkumné otázky:

- 1) Jací jsou geopolitičtí aktéři hydropolitiky v povodí Nilu, respektive jaká je jejich role, pozice a zda dochází k určité změně v čase?**
- 2) Má hydropolitický potenciál Nilu význam konfliktní, či spíše kooperativní? Liší se dvě hlavní povodí Nilu, Bílý a Modrý Nil, z hlediska hydropolitického potenciálu?**

Strukturování vlastní práce je následovné. První kapitola pojednává o teoretickém rámci ve spojitosti s dvěma pohledy mezinárodních vztahů, realismem a idealismem. Druhá kapitola obsahuje metodický rámec, kde je jasně vysvětlena metoda systematické rešerše, na jejímž základě byla práce zpracována. Třetí kapitola pojednává o vymezení zkoumaného regionu a o jeho geograficko-historickém kontextu. Je zde vymezeno Povodí Nilu, které se skládá ze dvou hlavních přítoků, kratšího Modrého Nilu a delšího Bílého Nilu. Čtvrtou kapitolou je poté samotná analýza týkající se aktérů povodí Nilu, konfliktů a mírové spolupráce. Pátá kapitola je diskusí výsledků analýzy.

1 Teoretický rámec

Mezinárodní vztahy byly od doby svého vzniku až do počátku druhé světové války pod vlivem přístupu, který byl později označen jako idealismus a vyznačoval se především důrazem kladeným na roli mezinárodního práva a organizací v rámci usměrňování mezinárodní politiky. Opomíjena však byla analýza praktických mezinárodněpolitických kroků, což vedlo k určité nefunkčnosti, na což zareagoval Edward H. Carr ve své knize s názvem *Dvacetiletá krize*, přičemž jako alternativu navrhl přístup, který se zaměřoval na praktické otázky v rámci mezinárodní politiky a nikoli pouze na ideální představy toho, co by „mělo být“. Jeho práce se zároveň stala symbolem první debaty, jakožto debaty mezi idealismem a realismem (Blažek, Pšeja, 2005, str. 18).

„Základním pojmem mezinárodních vztahů je mezinárodní systém, tedy celek, v jehož rámci se odehrávají interakce mezi jednotkami systému, resp. aktéry mezinárodních vztahů. Mezinárodní systém je určován charakterem aktérů mezinárodních vztahů, vztahy mezi těmito aktéry a normami, resp. regulátory, jejich chování.“ (Druláková a kol., 2010, str. 9)

„Realismus, který se po druhé světové válce etabloval jako dominantní paradigma MV a jehož hlavní zásady vyložil Hans Morgenthau v knize *Politika mezi národy*, kladl a stále klade důraz na specifickou roli lidské přirozenosti, její ambivalentní charakter, mocenskou povahu mezinárodní politiky a význam zájmů v jejím utváření. Ve druhé polovině padesátých let však bylo možno pozorovat trend, zpochybňující některé premisy realismu a zejména jeho vědeckost, tento trend vyvrcholil v šedesátých letech, kdy hovoříme o druhé debatě, jež se odehrávala mezi realismem a behavioralismem.“ (Blažek, Pšeja, 2005, str. 18)

V sedmdesátých letech poté dochází k významné a zároveň poměrně rychlé proměně teorií MV. Je to dané především tím, že do hry vstupují i jiní aktéři, než je stát. Dále se začíná projevovat globalizace ve spojitosti s politickými a ekonomickými důsledky. V rámci teorií MV dochází ke vzniku další debaty, jež byla popsána Yosefem Lapidem a nazývá se „lapidovská“. Teorie zachycuje proměnu teorií MV, jež se od 80. let 20. století vzdalují od pozitivistického rámce, přičemž jsou do teoretického diskurzu vnášeny nové teorie, jež je možné souhrnně označit za postpozitivistické. Zásadní roli hraje mimo jiné i teorie neorealismu, jehož podoba byla vymezena zakladatelem Kennethem Waltzem. Waltz v roce 1979 publikoval knihu *Teorie mezinárodní politiky*, která se stala mezníkem teorií MV (Blažek, Pšeja, 2005, str. 19).

1.1 Realismus

Realismus dlouhou dobu dominoval reflexi MV a jeho stoupence je možné označit za realisty, kteří ukazují MV takové, jaké doopravdy jsou, na rozdíl od stoupenců jiných směrů, již se dle realistů zabývají utopiemi (Drulák, 2003, str. 54).

Dle Blažka a kol. (2005, str. 26) lze realismus na základě časového vývoje členit na:

- I. Historický/předrealistický realismus (do 20. století)
- II. Klasický/moderní realismus (1939–cca 1979) s časovým vymezením na základě prací Edwarda H. Carra a Kennetha N. Waltze
- III. Neorealismus (1979–)

Vymezení realismu jako takového se neobejde bez nejednoznačností. K následujícím znakům realismu se hlásí většina z významných představitelů.

- Klíčovou otázkou MV je problematika moci. Hlavním cílem aktérů MV je shromáždění moci, kdy rozložení moci představuje nejdůležitější charakteristiku v rámci daného systému MV.
- Moc disponuje řadou dimenzí, přičemž rozhodující je její materiální základna, což ve většině případů znamená vojenskou sílu.
- Mezi aktéry neustále panuje nepřátelství či rivalita. Docílit trvalé spolupráce či trvalého míru je prakticky nemožné. Válka je označována za trvalý prvek MV.
- Za nejvýznamnější aktéry MV lze označit státy.
- Je třeba se na státy dívat jako na racionálně jednající a na základě toho analyzovat a předvídat jejich jednání (Drulák, 2003, str. 55).

1.1.1 Počátky realismu

Za zakladatele tzv. realistické tradice lze považovat řeckého Thukydidese (cca 460–406 př. n. l.). Svou analýzu konfliktu přináší v díle s názvem *Dějiny peloponéské války*. Toto dílo pojednává o fungování systému v Řecku v souvislosti s výskytem nezávislých polis a nabízí vhled k pochopení obecných příčin k vypuknutí válek. Thukydidés vidí válku jako mocenskou a zároveň racionální záležitost, jež vyplývá z rozporu zájmů odlišných polis. Konkrétní příčinu vypuknutí samotné peloponéské války vidí jako preventivní útok Sparty čelící strachu z mocenského nárůstu Athén. Ve svém výkladu uplatňuje logiku mocenské rovnováhy, přičemž válka je v tomto případě způsobena z důvodu narušení mocenské rovnováhy na Peloponésu (Drulák, 2003, str. 33–34).

K nejvýznamnějším představitelům středověku je možné zařadit sv. Augustina a sv. Tomáše Akvinského. „Tomáš Akvinský stanoví tři podmínky, jejichž splnění činí válku spravedlivou. Válka musí: být vedena legitimním panovníkem; mít spravedlivou příčinu (ti, proti nimž se vede, museli způsobit nějakou újmu); být vedena za spravedlivým cílem, tj. dosáhnout dobra, vyhnout se zlu.“ (Drulák, 2003, str. 36) Toto vymezení je považováno za základ oficiálního církevního pojetí války.

Další z významných představitelů realismu je Nicoló Machiavelli (1469–1527). Za stěžejní je považováno jeho dílo *Vladař*, které mělo být pro vládce městského státu jakýmsi návodem k tomu, jak se stát vladařem ve smyslu, jakými vlastnostmi by měl vladař disponovat či jak si udržet svou pozici a zároveň bezpečnost svého státu. Vladař by neměl mít jiné cíle a zájmy, než je válka a samotná příprava na ni. Machiavelli i Thukidydes jsou vnímáni jako předchůdci realistické teorie mezinárodních vztahů. Od Machiavelliho se odvozuje důraz na roli zájmů a moci mezinárodní politiky s tím, že je zároveň i považován za nejvýznamnějšího předchůdce moderních mezinárodních vztahů (Blažek, Pšeja, 2005, str. 28).

Blažek, Pšeja (2005, str. 29) uvádí jako jedno z dalších klíčových děl realismu dílo s názvem *Leviathan*. Jeho autorem je filozof Thomas Hobbes (1588–1679). Hobbes se domnívá, že předtím, než dojde k vytvoření společnosti, lidé žijí v přirozeném stavu války proti všem a bojují proto, aby došlo k posílení a ochraně jejich vlastních zájmů. Vychází z toho, že lidská podstata nelze změnit a tím pádem je třeba vybudovat stát v čele s nadřazenou autoritou. Autorita ve společnosti zajistí respekt ve spojitosti s dodržováním určitých pravidel, kdy jejich neplnění bude potrestáno. Dalším z myslitelů, chápajících mezinárodní systém jako primárně anarchický, je Hugo Grotius (1583–1645) či Jean-Jacques Rousseau (1712–1778). „Právě Grotius a také Thomas Hobbes jsou z této plejády jmen nejvýznamnější: první pro své práce, které se staly základem mezinárodního práva, i pro svou pozici hlavního předchůdce liberální tradice mezinárodních vztahů, druhý pak pro své rozpracování lidské přirozenosti a anarchické povahy prostředí bez suverénní moci, jímž se řadí na důležitou pozici v tradici realistické.“ (Blažek, Pšeja, 2005, str. 13)

1.1.2 Hlavní představitelé

Za jednoho z hlavních představitelů realismu lze považovat diplomata z Anglie Edwarda Hallea Carra. Jeho dílo publikované koncem třicátých let 20. století startuje první velkou debatu teorií MV. Edward H. Carr definuje pojem realismus, který je protikladem vůči utopismu, jenž dle Edwarda H. Carra převládl v myšlení evropských velmocí po skončení první světové války a dopomohl tak ke krizi evropského systému druhé poloviny 30. let 20. století. Právě dominujícímu meziválečnému pohledu tak vyčítá, že je jen idealistický a že opomíjí realistické prvky (Drulák, 2003, str. 56).

Drulák (2003, str. 57) dále uvádí, že Edward H. Carr otevírá prostor k realistickému teoretizování, avšak nenabízí paradigma. Za autora paradigmatického textu díla *Politika mezi národy* je možné považovat Hanse Morgenthaua. Hans Morgenthau chápe idealismus jako myšlenkovou školu, jež věří ve vytvoření „racionálního a zároveň morálního politického řádu“, který se opírá jak o abstraktní, tak o univerzálně platné principy. Zároveň je řeč i o víře v dobro

lidské přirozenosti či v její samotnou nápravu na základě reforem společenských institucí. Hans Morgenthau uvádí mimo jiné i to, že absolutním zájmem v rámci každého státu je přežití. „Zatímco jednotlivec se může obětovat pro naplnění abstraktního principu, stát nemůže takto obětovat své občany.“ (Drulák, 2003, str. 58) Dále se věnuje i definování konceptu moci, přičemž tvrdí, že možnost použít sílu patří k jejím důležitým zdrojům. V neposlední řadě nelze opomenout pojetí národního zájmu, jemuž se Hans Morgenthau také věnoval.

Za předního představitele klasického realismu lze považovat Kennetha Waltze spolu se svým dílem *Člověk, stát a válka (1959)*. Předmětem díla jsou teorie MV a hledání příčin válek. „Zjišťuje, že tyto příčiny lze nalézt ve třech rovinách. Na úrovni jednotlivce v podobě lidské sobeckosti či zaostalosti, na úrovni státního uspořádání, kdy je válka spojována s nedemokratickým (liberálové) či imperialistickým (marxisté) charakterem státu, a konečně na úrovni systému, kdy k válce dochází v důsledku všeobecné nejistoty způsobené absencí vyšší moci v systému svrchovaných států.“ (Drulák, 2003, str. 60)

Kenneth Waltz je považován také i za zakladatele neorealismu, s čímž souvisí publikace knihy vydané roku 1979 s názvem *Teorie mezinárodní politiky*. Waltz mimo jiné přináší i strukturální teorii MV, jež se na ně dívá jako na jeden celek a zabývá se pouze takovými otázkami, které souvisí s tímto celkem, nikoliv s problémy týkající se zahraniční politiky jednotlivých zemí. Struktura MV je považována za základní pojem a značně ovlivňuje chování států. Její působení lze vymezit na základě tří definičních znaků. Za prvé jde o anarchickou strukturu MV, kdy se jedná o prostředí, v němž je každý jednotlivec odkázán pouze a jen sám na sebe a důvěra v jakoukoli vyšší instanci je tím pádem zcela vyloučena. Za druhý definiční znak lze považovat stejnorodost jednotek, což odkazuje na neměnnost anarchie. Za třetí definiční znak je označováno rozložení moci. Pouze tento třetí znak lze vnímat jako proměnlivý (Drulák, 2003, str. 63).

1.2 Liberálně idealistický přístup

„Mezinárodní scéna má údajně daleko blíže k hobbesovskému přirozenému stavu, v němž probíhá brutální a nemilosrdný ‚boj všech proti všem‘, než k prostoru, v němž je možné veškeré vážnější konflikty vyřešit pokojnou a mírovou cestou.“ (Blažek, Pšeja, 2005, str. 43) Liberálně idealistický přístup je mnohem širším a mnohem méně koherentním proudem reflexe mezinárodních vztahů než přístup realistický. Vymezení tohoto přístupu je tím pádem mnohem obtížnější (Drulák, 2003, str. 72).

„Základním jednotícím rysem směrů této tradice je přesvědčení o možnosti trvalého míru a spolupráce v MV (tj. víra v pokrok) a o rozhodujícím významu institucí pro rozvoj této spolupráce. Toto přesvědčení se opírá o hlubší předpoklad o jednotě lidstva, schopnost lidí tuto

jednotu rozpoznat a poučit se z chyb minulosti. V otázce po tom, co by mělo být základem tohoto míru, je možné rozlišit liberální a idealistické směry. Zatímco liberální pojetí předpokládá, že tímto základem je hospodářská spolupráce, idealistická logika vychází z toho, že trvalý mír se musí opírat o změnu norem MV. V jednotlivých teoriích se často obě argumentace prolínají, a proto mluvíme o jedné liberálně-idealistické tradici.“ (Drulák, 2003, str. 72)

Hlavní myšlenkou liberalismu je víra v pokrok. „Ale lze vůbec očekávat nějaký pokrok v mezinárodní aréně, pro kterou je charakteristická absence jakékoli nadřazené autority schopné vtisknout jí určitý řád?“ (Blažek, Pšeja, 2005, str. 43)

Dle Druláka (2003, str. 73) lze také kromě tohoto rysu identifikovat i následující znaky, které jsou ve větší či menší míře typické pro tuto danou tradici.

- Pochybování o roli státu jako jediném aktérovi mezinárodních vztahů. V rámci liberálně idealistických přístupů jde o zdůraznění role mezinárodních institucí, stejně tak ale i vnitrostátních subjektů, firem či veřejného mínění a také i jednotlivců, čímž dochází ke zpochybnění jednoznačného oddělování v rámci vnitřní a zahraniční politiky.
- Pochopení MV v rámci mnoha dimenzí, z nichž právě politicko-bezpečnostní dimenze nemusí vždycky být tou rozhodující. Zejména se jedná o hospodářskou dimenzi, související kupříkladu s mezinárodním obchodem, normativní dimenzi ve spojitosti s mezinárodním právem, etickou, jež je spjata s mezinárodní morálkou, kulturní v návaznosti na jazykovou spřízněnost či v neposlední řadě dimenzi technologickou, jež souvisí například s internetem.

1.2.1 Počátky liberálního myšlení

Za duchovního otce liberálního myšlení lze považovat Adama Smitha (1723–1790). Smith spolu se svými dalšími následovníky do reflexe MV dostává dimenzi, která byla do té doby zcela opomíjena či byla zmiňována pouze okrajově. Jedná se o dimenzi ekonomickou. Smith přichází s metaforou neviditelné ruky (Drulák, 2003, str. 43). MV liberálové chápou na základě tržních vztahů v různých zemích, přičemž vlády jednotlivých zemí by měly zajistit fungování tržních vztahů, a to tím, že do nich nebudou zasahovat. „Liberálové oddělují politiku a ekonomiku jako dvě autonomní sféry lidského konání, přičemž právě ekonomice přisuzují pozitivní vliv na společnost.“ (Drulák, 2003, str. 43)

1.2.2 Hlavní představitelé

Norman Angell, označovaný též jako Carrův utopista, patřil mezi nejvlivnější myslitele v rámci oboru MV, a to v době před druhou světovou válkou. Za jeho hlavní dílo je považována kniha *Velká iluze* (Drulák, 2003, str. 73). Norman Angell, britský novinář a autor, je považován za jediného člověka, jemuž byla udělena Nobelova cena míru za publikování knihy (nobelprize.org, 2021).

Norman Angell je jeden z hlavních terčů Carrovy kritiky. Dle této kritiky je „utopistou“, přičemž Carr proti němu staví svůj realismus. Norman Angell, v návaznosti na britské liberální myšlení, klade důraz na svobodu mezinárodního obchodu a investic, které považuje za základ mezinárodních vztahů. Zaměřuje se především na argument v rámci vzájemné závislosti. Po prvním vydání knihy *Velká iluze* došlo k vypuknutí první světové války, což vedlo k jakémusi popření hlavních Angellových argumentů, i přesto však argument vzájemné ekonomické závislosti přetrvává jako jeden z hlavních pilířů liberálního myšlení (Drulák, 2003, str. 75). „Velkou iluzí nazývá přesvědčení, že válka může přinést jakékoli materiální výhody. Norman Angell ztotožňuje racionalitu s ekonomickou logikou a dochází tak k jednoznačnému závěru, že útočná válka racionální není, neboť prostřednictvím mezinárodního obchodu a mezinárodních investic lze profitovat ze zdrojů jiných států mnohem efektivněji než cestou jejich vojenské okupace.“ (Drulák, 2003, str. 74)

Jedním z dalších představitelů je poté David Mitrany. David Mitrany je považován za duchovního otce teorie funkcionalismu, jež měla zásadní vliv na liberální myšlení po skončení druhé světové války. Ve svém díle Mitrany uplatňuje některé z tradičních liberálních argumentů, jakožto například vzájemnou závislost, prospěšnost mezinárodních institucí, pochybnost o výlučnosti státu v rámci aktérů MV či oddělitelnost ve spojitosti s politikou a ekonomikou. Na druhé straně se u něho objevují jisté pochyby v souvislosti se samoregulačními schopnostmi trhu, přičemž je zastáncem ekonomického plánování (Drulák, 2003, str. 75).

„Mitrany se domnívá, že klíčem k trvalému míru je postupné propojování států na základě spolupráce v konkrétních praktických oblastech. Mezinárodní spolupráce musí vznikat na základě konkrétních projektů řešících ryze praktické problémy typu plavebního režimu na řekách protékajících více státy, koordinace jízdních řádů na železnici, harmonizace technických standardů, spolupráce v oblasti telekomunikací či koordinace hospodářských politik.“ (Drulák, 2003, str. 75) Mimo jiné i Mitrany předpokládá, že spolupráce bude disponovat vlastní dynamikou, konkrétně tzv. větvením. Spolupráce v jedné oblasti bude vést k následné spolupráci v dalších oblastech, přičemž toto velmi těsné propojení států povede k následnému znemožnění války,

jelikož poškozením jiného státu by především poškodil stát hlavně sám sebe (Drulák, 2003, str. 76).

Drulák (2003, str. 76) poukazuje na neopomenutelnou roli v liberální tradici Roberta Keohana. Jeho pozice je srovnatelná s pozicí Kennetha Waltze v rámci realistické tradice. Zásadní roli hraje v 80. letech 20. století v souvislosti se vznikem neoliberalismu, jenž se snaží po vzoru neorealismu o formulaci určité liberální tematiky. „Neoliberalismus přejímá některé základní předpoklady realistické teorie, například existenci anarchie v mezinárodním systému či racionální egoismus států, ale dál rozpracovává principy idealismu.“ (Druláková a kol., 2010, str. 22) Spolu s Josephem Nyeem ještě v 70. letech ovlivňují liberální myšlení na základě nového rozpracování ve spojitosti s klasickými liberálními koncepty. „Všímají si, že realismus sice nabízí rámec pro pochopení vztahů mezi dvěma bloky, avšak selhává při charakteristice vztahů v rámci západního bloku; rivalita a vojenská síla zde zdaleka nehrají tak významnou roli, jak by realismus předpokládal. Navrhují proto teorii středního dosahu, jež se svým záběrem omezuje pouze na tuto oblast a která ji dokáže uchopit lépe než realismus. Klíčovými pojmy jsou transnacionální vztahy a vzájemná závislost.“ (Drulák, 2003, str. 77) Hlavní přínos Roberta Keohana však spočívá v jeho teorii mezinárodních režimů. „Mezinárodní režimy jsou uskupení států, které sdílejí určité normy a řídí se určitými pravidly. Státy se v rámci režimů mohou spolehnout na chování ostatních účastníků mezinárodního režimu, čímž se snižují negativní důsledky anarchie v mezinárodních vztazích. Podle neoliberalů se státy pro spolupráci rozhodují na základě tzv. absolutních zisků dosahovaných při spolupráci, tj. pokud usoudí, že díky spolupráci získají.“ (Druláková a kol., 2010, str. 22–23)

1.3 Neoneodebata

Spory mezi neorealismem a neoliberalismem jsou do jisté míry přehledné a snadno identifikovatelné. Tato debata probíhá od poloviny 80. let 20. století. Na základě společného pozitivistického základu je oběma teoriím umožněno sdílení společného jazyka či řady teoretických východisek (Drulák, 2003, str. 50). Na základě přiblížení neorealistických a neoliberálních teorií následně došlo k hledání sporných bodů a shod v rámci diskuse, jež v 80. letech minulého století vyústila do dnes již známé teoretické debaty tzv. neoneodebaty (Blažek, Pšeja, 2005, str. 75). „Tuto tzv. neoneodebatu mezi neorealistickými a neoliberálními teoriemi však nelze brát jako střet či sblížení úplně protichůdných teorií, neboť sdílí shodný epistemologický pohled na svět.“ (Blažek, Pšeja, 2005, str. 75)

Baylis, Smith (2001, str. 193) uvádí, že v rámci neorealismu a neoliberalismu se hovoří mimo jiné i o společných znacích, přičemž sblížení těchto dvou teorií následně vyústilo v tzv. neoneosyntézu. Za společné znaky lze označit:

- 1) Žádná z těchto dvou teorií neklade apel na sílu, ba naopak je sílu možné považovat za mnohem méně významnou, než tomu bylo dříve.
- 2) V rámci obou teorií je spíše upřednostňována maximalizace zisků před samotnou problematikou morálky a etiky.
- 3) Klíčová jednotka mezinárodního systému je stát.
- 4) Konflikt i spolupráce jsou oběma těmito proudy akceptovány za přirozenou součást pro fungování mezinárodních vztahů jako takových.

1.4 Shrnutí

V rámci předkládané diplomové práce je nutno podotknout, že teoretické vymezení je důležité z obou zmiňovaných směrů. Na straně jedné je teoretický rámec vymezen mezinárodně-politickými koncepty neorealismu, což odkazuje na to, zda jsou spory primárně vedeny mezi státy cestou vymezování zájmů a moci, a na straně druhé hovoříme o neoliberalismu, přičemž je předpokládána vzájemná spolupráce v rámci řešení správy vodních zdrojů.

Na základě této skutečnosti bude pro analýzu diplomové práce klíčové zkoumat, jestli dochází ve spojitosti s vodními zdroji ke konfliktu či ke spolupráci. Diplomová práce je zpracována formou systematické rešerše, kdy jsou pro vyhledávání adekvátních článků stanovena relevantní klíčová slova a je prohledávána databáze Web of Science. V článcích budou následně hledány prvky jedné nebo druhé teoretické koncepce.

1.5 Hydropolitický potenciál

Přeshraniční hydropolitickou interakci lze řadit v souvislosti s přeshraničními povrchovými vodními zdroji k význačným bezpečnostním fenoménům současnosti s tím, že jeho podoba setrvává nejasná, a to napříč celým společenskovedním spektrem. Jedná se i o jeden z faktorů mezinárodní politiky, který ovlivňuje mezinárodní vztahy mezi dvěma zeměmi či v rámci jednoho regionu (Grünwald, 2015, str. 49). Vzájemná interakce zemí, které sdílí a využívají určitý podíl přeshraničních a mezinárodních řek se z tohoto důvodu stává jak součástí sekuritizace, tak i politizace vodních zdrojů (Wolf a kol., 2003, str. 30; Furlong a kol., 2006, str. 84; Brochmann, 2012, str. 143). „Státy na břehu řeky Nilu se v posledních letech stávají stále lhostejnější k zájmům sousedních zemí, a to bez ohledu na politicko-ekologické dopady s tím spojené. Budování nových

a velkolepějších integrovaných vodních projektů (tj. výstavba vodních elektráren, přehrad, kanálů, nádrží atp.) sice v jednotlivých příbřežních zemích přináší finanční investice, rozvoj vodní infrastruktury, zlepšení splavnosti a plynulosti plavby, komplexního monitoringu, zefektivnění prevence proti povodňovým rizikům a prestiže, ale i lokální nepokoje, přesídlování obyvatel a fyzickou zátěž životního prostředí související s jejich výstavbou v daném povodí.“ (Grünwald, 2015, str. 50)

Valná většina výzkumných projektů, zabývajících se přeshraniční hydropolitickou interakcí, donedávna na vzájemné vztahy příbřežních zemí nahlížela tak, že konflikt a spolupráce byly považovány za dva rozdílné přístupy, kdy vždy jeden z nich dominoval (Zeitoun, Mirumachi, 2008, str. 299). „Jejich rutinním oddělením však dochází ke generalizaci, předpojatosti a opomíjení nuancí, které se v souvislosti s vnímáním přeshraniční hydropolitické interakce ukazují jako zavádějící.“ (Grünwald, 2015, str. 52)

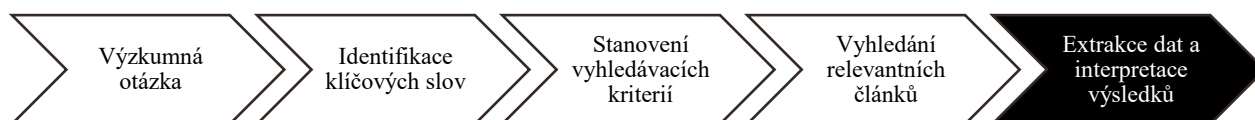
Zdá se, že ke střetávání národních zájmů může dojít jak v politicky nestabilních či ekologicky nehostinných oblastech, jmenovitě konkrétně v povodí Nilu, Jordánu či Brahmaputry, tak i v oblastech s nadbytečným množstvím vody, kupříkladu v povodí Mekongu či Dunaje (Grünwald, 2015, str. 55).

2 Metodický rámec

Metodou, jež byla vybrána pro vypracování předkládané diplomové práce, byla vybrána systematická rešerše. „Přehled jako forma vědeckého postupu znamená shrnutí nejnovějšího vývoje teorie nebo empirického výzkumu v dané oblasti. Doporučuje se provádět přehled systematicky, tj. máme vycházet z určitého plánu, který vymezuje rozsah přehledu, jeho cíle a způsob zpracování.“ (Hendl, 2005, str. 349)

Výzkumná otázka by měla být definována jasně a logicky. Doporučuje se provádění předběžného vyhledávání, abychom zjistili, zda máme dostatek relevantních článků. Důležitá jsou kritéria zařazení a vyloučení. Vyhledávací strategie by měla být postavena na základě formulování výzkumné otázky. Po několika pokusech vyhledávání a zároveň zdokonalování daného výrazu formulujeme konečný výraz. Výzkumníci vybírají adekvátní databáze dle tématu daného výzkumu. Mělo by také dojít k případnému odstranění potencionálních duplikátů. Následně jsou články exportovány do excelového listu. Mnoho vyhledávačů poskytuje zadarmo přístup k plným textovým článkům. Dodatečně je možné prozkoumat archivy hledaných časopisů, zakoupit články či kontaktovat samotné autory. V rámci prvního vyhledávání může dojít k opomenutí některých článků, proto je třeba se uchýlit i k manuálnímu vyhledávání. Poté je třeba udělat extrakci dat a následnou kontrolu (Tawfik a kol., 2019b). Níže uvedený Obrázek č. 1 znázorňuje samotný postup systematické rešerše.

Obrázek 1: Schéma zpracování systematické rešerše

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

2.1 Klíčová slova systematické rešerše

Články byly vybírány na základě relevantních klíčových slov a k jejich nalezení byla využita databáze Web of Science.

Tabulka 1: Klíčová slova systematické rešerše

Klíčová slova (All fields)	Počet nalezených výsledků	Web of Science kategorie	Jazyk	Typ dokumentu
(Nile AND politics) OR (Nile and hydropolitics) OR (Nile AND geopolitics) OR (Nile AND benefit sharing) OR (Nile AND transboundary water) OR (Nile AND political geography) OR (Nile AND water conflict) OR (Nile AND water cooperation) OR (Nile AND conflict potential) OR (Nile dam project)	363	Water resources, Environmental sciences, Environmental Studies, Geography, International relations	English	Articles, Early Access

Zdroj: Web of Science, vlastní zpracování, 2022

2.2 Identifikace a plánování hlavních kroků systematické rešerše

Praktická část diplomové práce je zpracována formou systematické rešerše. Na základě stanovení cíle práce a výzkumných otázek byly následně dohledávány relevantní články z databáze Web of Science. V rámci této skutečnosti došlo k vydefinování klíčových slov, přičemž velmi důležitá je jak správná kombinace těchto slov, tak i spojovací výrazy AND a OR. Mezi klíčová slova je možné zařadit Nile v kombinaci s politics, water conflict, political geography, benefit sharing či transboundary water (viz Tabulka č. 1). Mimo jiné je brán zřetel i na citační ohlas článků, konkrétně na jejich reference.

Prvním krokem v rámci systematické rešerše je výběr vzorku studií dle klíčových slov. Na základě toho je pak stěžejní určit, které z článků ve výběru vzorků ponechat, a které naopak vyřadit. Z tohoto důvodu je nutné určit, jaká kritéria budou v rámci práce rozhodující. Definice vlastního vzorku musí být opodstatněna. Po vydefinování samotného vzorku článků je potřeba v člancích hledat informace o tom, zda článek tíhne více ke konfliktu či ke spolupráci či jací aktéři jsou v článku zmiňováni. Jedním ze záměrů je podívat se na problematiku komplexně a zahrnout do analýzy autory pocházející z různých koutů světa – jmenovitě Afriky, Evropy, Asie, ale třeba i Spojených států amerických. Diplomová práce se snaží o geografickou heterogenitu autorů. Dalším krokem systematické rešerše je již samotná extrakce dat.

2.3 Postup k výslednému vzorku studií krok po kroku

- 1) Stanovení jasně vymezených výzkumných otázek.
- 2) Vydefinování klíčových slov.
- 3) Prohledávání databáze Web of Science a výběr vzorku studií – správná kombinace spojovacích výrazů AND a OR.
- 4) Určení stěžejních kritérií a následné uplatnění těchto kritérií k výběru relevantních článků – vyloučení duplikátů, vyřazení zjevně nesouvisejících kategorií, vyloučení příliš obecných článků, vynechání článků bez přílišného politického záměru, anglický jazyk článků, z časového hlediska jsou brány v úvahu jak články novější, tak i ty starší, které mohou být základními zdroji ostatním článkům.
- 5) Předvýběr článků na základě jejich názvu a abstraktu.
- 6) Studie v rámci systematické rešerše:
 - studie založené na vlastních empirických datech (primární studie),
 - studie pracující se sekundárními empirickými daty (sekundární studie).
- 7) Články publikované do 30. 6. 2022.
- 8) Zúžení výběru daných studií – články týkající se obou výzkumných otázek.
- 9) Hledání odpovědí na výzkumné otázky, ale i deskriptivní informace o charakteru studií (povaha výzkumu, citační ohlas).
- 10) Extrakce dat.
- 11) Interpretace výsledků.

2.4 Výhody a nevýhody systematické rešerše

Dle Mallett a kol. (2012, str. 447–448) zkušenosti s prováděním systematických rešerší naznačují, že při dodržování základních principů, a to důslednosti, transparentnosti a replikovatelnosti může následně dojít i ke zlepšení kvality rešerší tradiční literatury. Rešerše tradiční literatury se příliš často omezují pouze na literaturu, kterou autoři znají, či na literaturu, jež je dostupná při běžném vyhledávání. To může způsobit, že jsou často citovány stejné studie, což poté vede k jakémusi přetrvávajícímu zkreslení. Na základě předem stanovených vyhledávacích strategií a kritérií jsou výzkumníci nuceni k vyhledávání studií mimo jejich vlastní tematické oblasti, což zároveň zvyšuje určitou pravděpodobnost generování jasnější a také i objektivnější odpovědi na základě stanovené výzkumné otázky. Systematické přehledy jsou mimo jiné účinné i při hodnocení robustnosti důkazů. Pokud jsou zásady systematické rešerše uplatňovány citlivě, dochází k tomu, že skutečně mají jistou výhodu oproti tradičním rešerším literatury. Je to dané tím, že kvalita rešerší je

zlepšována na základě transparentnosti, většího spektra zahrnutých studií, vyšší míry objektivity či díky snižování zaujatosti výzkumných pracovníků.

Existuje však i řada praktických problémů. V první řadě je třeba zmínit, že systematické rešerše vyžadují přístupy k široké škále různých databází a recenzovaných časopisů, které pro neakademické pracovníky mohou být finančně nákladné. Může také dojít k řadě zkreslení, přičemž by systematické přehledy měly být podloženy korespondencí s autory zahrnutých studií, což ve valné většině případů není z časového hlediska vůbec možné. Dá se také i říct, že koncept systematické rešerše je extrémně náročný proces, co se získávání zdrojů a časového hlediska týče, jelikož každý vybraný článek musí být důkladně posouzen a prověřen (Mallett a kol., 2012, str. 448–450).

Mimo jiné je možné hovořit i o aspektu subjektivní při výběrů jednotlivých článků v rámci zpracování samotné analýzy, což lze považovat za limitující.

2.5 Geografické a tematické charakteristiky vyhledávané literatury

Tematicky se články zaměřují na státy v povodí Nilu, přičemž nejvíce jsou autory diskutovány tři stěžejní země v povodí Nilu – Egypt, Etiopie a Súdán. Dále se v textech objevují následující témata: vymezení regionu východního Nilu, počátky správy povodí, charakter povodí Nilu, přítoky Nilu (Modrý Nil, Bílý Nil), vodní energie, přehrady na Nilu, GERD, aktéři povodí Nilu či vzájemné vztahy zemí povodí v kontextu konfliktů a spolupráce.

Z geografického hlediska jsou do analýzy zahrnuty studie autorů z více koutů světa. Jsou zahrnuti jednak autoři afričtí, jednak autoři zahraniční, evropští, američtí či asijské, což bylo také jedním ze záměrů při výběru samotných článků. Jde především o to, že předkládané interpretace mohou být ovlivněny jejich subjektivními přístupy a postoji. Tato práce se snaží o geografickou heterogenitu autorů. Jednotlivé afiliace autorů lze nalézt v příloze.

3 Geograficko-historický kontext

3.1 Vymezení zkoumaného regionu

Hranice ve východní Africe jsou odrazem složitých kompromisů koloniálních a postkoloniálních autorit. Laxní hranice, jak bývají často nazývány, spojovány mimo jiné i s vnitřním svárem, demonstrují trend slabých států. Většina hranic byla koloniálními úředníky vymezena mezi lety 1884–1910. Byly brány v úvahu faktory fyzické či topografické. Konkrétními rysy byly kupříkladu řeky, potoky, povodí, hory či údolí (Khadiagala, 2010, str. 267).

Údolí Nilu bývá často označováno jako „kolébka civilizace“. Řeka Nil protéká africkými zeměmi, jimiž jsou Rwanda, Burundi, Demokratická republika Kongo, Tanzanie, Keňa, Uganda, Eritrea, Etiopie, Súdán a Egypt. Nil je odvozen od řeckého slova „Neilos“. Prameny řeky jsou situovány ve Viktoriině jezeře, přičemž Nil odtéká na sever do Středoziemního moře. Řeka Nil pokrývá až 10 % afrického kontinentu. Hlavními dvěma přítoky jsou Bílý Nil a Modrý Nil, jež se sbíhají v hlavním městě Súdánu v Chartúmu (Swain, 2011, str. 687–688).

Khadiagala (2010, str. 267) uvádí, že východní Afrika disponuje až 17 státními hranicemi, jež sahají od Súdánu až do Tanzanie. Valná většina z nich vyplývá z koloniálních smluv a dohod. Příkladem může být anglo-italský protokol, datovaný do roku 1891, který vytyčoval britská a italská území ve východní části Afriky. Skutečností zůstává, že většina z těchto vymezených území disponuje nepřirozeností, ba dokonce umělostí hranic, jakožto produktů společenské konvence. Vytyčení hranic se neobešlo bez řady sporů. Jako jeden ze sporů v souvislosti se zdroji je možné zmínit konflikt kolem Viktoriina jezera, obklopeného Keňou, Tanzánií a Ugandou. Vzhledem k tomu, že Keňa je vlastníkem pouze zanedbatelné části jezera, vedla situace k tomu, že se keňští rybáři vypravovali do vod patřících Ugandě a Tanzanie, což byla předzvěst zažehnutí násilných střetů, a to konkrétně mezi tanzanskými, ugandskými a keňskými úřady.

3.1.1 Počátky správy povodí

Historie řeky Nil sahá až do období 5 000 př. n. l. Od té doby byly předkládány různé teorie zabývající se Nílem a jeho vzestupem. Například kněží starověkého Egypta disponovali vlastní teorií založenou na teologických základech. Byli přesvědčeni, že se někde nachází tok „nebeského Nilu“, jenž je obložen monstrózními kameny a skalami s tím, že tato bariéra ukrývá samotný tok (Shahin, 1985, str. 1).

Obyvatelé Egypta po většinu své historie považovali řeku Nil za nedílnou součást řádu vesmíru. Zdroje vod Nilu byly v souvislosti s jeho každoročními nárůsty neznámé a byly zahaleny

tajemstvím, a to i přes vysokou gramotnost starověkého Egypta. Nikomu se totiž nepodařilo proniknout řekou a dostat se k jejím pramenům. Teprve až v dvacátém století, konkrétně v roce 1937, došlo k objevení nejjižnějšího pramene řeky Nilu. K tomuto objevu došlo na úpatí severní části státu Burundi, přibližně asi 4° jižně od rovníku, kde dochází ke spojení řeky Luvironzy s řekou Nlavarango. Tyto dvě řeky tvoří přítok řeky Ruvuvu, jež se vlévá do Viktoriina jezera. Na malém kopci severně od vesnice Rutana byl tento objev připomínán nápisem slov „Caput Nili“ (Said, 1993, str. 95).

3.2 Povodí Nilu a jeho charakter

Povodí řeky Nilu je sdíleno jedenácti zeměmi, z nichž pět je řazeno k poměrně málo rozvinutým. Na vodu z Nilu spoléhá až 370 milionů lidí, přičemž se předpokládá, že populace v povodí Nilu se bude do budoucna značně zvyšovat. Výsledkem pak budou výrazné problémy s nedostatkem vody. Závislost na vodách Nilu zachycuje Tabulka č. 2 (viz níže).

Povodí Nilu disponuje obrovským vodním a zemědělským potenciálem, který doposud nebyl využit. Enormní závislost zemí v povodí na jeho vodách však může být pro každý následující rozvojový projekt záminkou či zdrojem konfliktu v regionu (Allam a kol., 2016, str. 644). Na základě měření provedených v Asuánu u jezera Nasser v Egyptě bylo zjištěno, že se průtok Nilu během posledního století zmenšil. Tok Nilu lze také označit za vysoce sezónní. Přibližně 80 % toku se vyskytuje od srpna do října (Paisley, Henshaw, 2013, str. 61).

Vyjma problémů s nedostatkem vody čelí nilské vody mimo jiné i zhoršující se kvalitě vody. Odtok z obou toků, horního i dolního, v souvislosti se zemědělstvím způsobuje kontaminaci pesticidy a hnojivy a je to obzvláště alarmující v oblasti nilských rovníkových jezer (Paisley, Henshaw, 2013, str. 61). „Toky jsou v povodí Nilu nerovnoměrné a jsou často ovlivněny extrémními klimatickými vlivy.“ (Cascão, 2008, str. 13)

Řeka Nil proudí na sever a urazí vzdálenost až 6 500 km do oblasti Středozeří. Zároveň řeka proudí a tím způsobem prochází různými klimatickými zónami, přičemž dochází k odvodnění povodí, jež čítá 10 % afrického kontinentu. Lidé v povodí Nilu na vodu spoléhají z hlediska užití vody k zavlažování, energii či pro domácí účely. V souvislosti s povodím Nilu je mimo jiné řeč i o klimatické změně, sporech o vodní práva, změnách ve využívání půdy, rozestavěných přehradách či o vodohospodářských rozhodnutích, která se odehrávají v nejrůznějších měřítkách (Barnes, 2017, str. 2). „Pro odhad významu vod Nilu je nutné si uvědomit, že při toku z jihu na sever řeka překračuje tři klimatická pásma. Pramení v tropické rovníkové oblasti, kde roční úhrn srážek dosahuje 1 000 mm a srážky jsou distribuovány rovnoměrně v průběhu roku (Rwanda, Burundi, Tanzanie, Keňa, Demokratická republika Kongo, Uganda). Více na sever se rozkládá

pásmo sezónních monzunových dešťů, kde se dostatek srážek vyskytuje pouze v určitém období (Etiopie, Eritrea, část Súdánu). Ještě více na sever začíná polopouštní a pouštní krajina s minimem ročních srážek (severní část Súdánu, Etiopie a Egypt). Vody Nilu mají význam především tam, kde žádné jiné zdroje neexistují a kde chybí voda ze srážek, tj. v dolní části povodí.“ (Martinovský, Šmíd, 2013, str. 67–68)

Pacini, Harper (2016, str. 1) uvádí, že za nejbližší bod povodí od ústí je považována řeka Rukarara ve Rwandě. Další zdroj řeky se nachází u vodopádů Owen Falls ve spojitosti s jeho výstupem z Viktoriina jezera, druhého největšího sladkovodního jezera na světě, přičemž je v tomto bodě znám jako Bílý Nil. Dále povodí Nilu protéká na sever skrze složitou hydrologickou síť řady jezer a také i jedním ze světově největších mokřadů Sudd, nacházejícím se v Jižním Súdánu. V Súdánu v oblasti Chartúmu přijímá Modrý Nil, proudící z Etiopské vysočiny. Z této oblasti započíná 2 500 kilometrů dlouhá cesta, která vede přes Saharu, největší poušť světa.

Tabulka 2: Závislost na vodách Nilu

Země	Rozloha země (km ²)	Dlouhodobý průměr ročních srážek (mm)	Celkový počet obyvatel s přístupem k nezávadné pitné vodě (%)	Poměr závislosti vodních zdrojů (%) *
Burundi	27 830	1 274	75,9	19,75
DR Kongo	2 344 860	1 543	52,4	29,85
Egypt	1 001 450	18,1	99,4	98,26
Eritrea	117 600	384	57,8	61,72
Etiopie	1 104 300	848	57,3	0
Keňa	580 370	630	63,2	32,57
Rwanda	26 430	1 212	76,1	28,57
Jižní Súdán	644 330	900	58,7	65,79
Súdán	1 879 360	250	55,5	96,13
Tanzanie	947 300	1 071	55,6	12,75
Uganda	241 550	1 180	79	35,11

Zdroj: FAO AQUASTAT, vlastní zpracování, 2022

* Tento ukazatel se může pohybovat mezi 0 % a 100 %. Země s poměrem závislosti rovnající se 0 % nedostává vodu ze sousedních zemí. Země s poměrem závislosti rovnající se 100 % získává veškerou obnovitelnou vodu ze zemí na horním toku, aniž by produkovala nějakou vlastní.

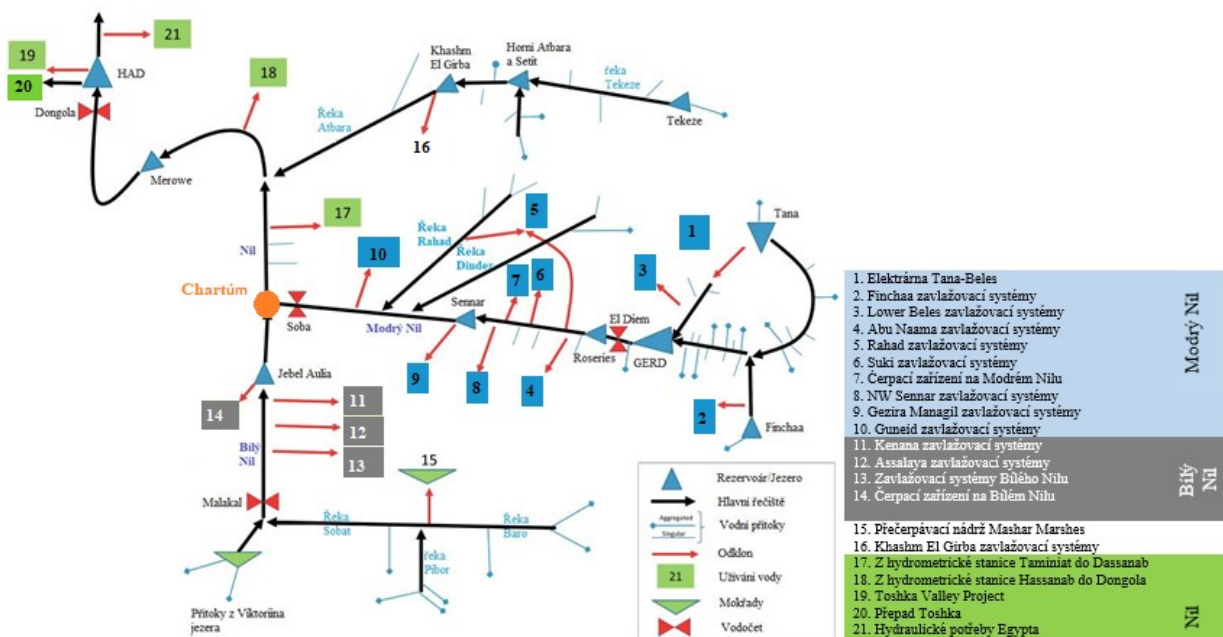
3.2.1 Přítoky Nilu

Povodí Nilu je charakteristické dvěma širokými podsystémy jak znázorňuje Obrázek č.2. Jedná se o podsystém východního Nilu a podsystém Rovníkového Nilu. Povodí se dále rozděluje do deseti dílčích povodí: Hlavní Nil, Atbara, Modrý Nil, Bílý Nil, Baro-Akobo-Sobat, Bahr El Jebel, Bahr El Ghazal, jezero Albert, Victoria Nil, Viktoriino jezero. Tato dílčí povodí zahrnuje pět fyziografických oblastí s různou topografií a geomorfologií. Tyto oblasti v sobě zahrnují vysočiny s náhorními plošinami a horami, otevřené vodní plochy – jezera, mokřady a bažiny, rovinaté plochy a pouště. Každá z oblastí se vyznačuje specifičností půd, topografií a vegetací. První dva regiony jsou typické především pro horní část povodí, kdežto zbylé tři se rozprostírají ve střední až dolní části povodí Nilu (nilebasin.org, 2021).

Ayebare (2010, str. 3) uvádí, že v rámci povodí v souvislosti s regulací vody řeky Nilu je možné hovořit o státech, jež do povodí Nilu svou vodou přispívají, či o státech, jež jsou odběrateli vody. Do povodí Nilu přispívá celkem sedm zemí. Největším podílem do povodí přispívá Uganda, přičemž se více než 98 % její celkové rozlohy rozprostírá v povodí. Uganda je situována v oblasti Rovníkových jezer, a tudíž tak napomáhá tokům, jež vedou k Viktoriinému jezeru i dalším jezerům. Dalším přispěvatelem do povodí je Keňa, ve které se nachází řeky Mara a Nzoia, jež tvoří přítok do již zmiňovaného Viktoriina jezera. V nejjihnějším místě povodí, mezi povodím Konga a Nilu, se rozprostírá Burundi, které spolu se sousedním státem Rwandou do povodí Nilu též přispívají. Rwanda disponuje řadou řek, jež jsou pro Nil zdrojem. Mezi tyto řeky patří řeka Kagera, tvořící hranici s Tanzánií, či řeka Ruzizi, tvořící hranici s Demokratickou republikou Kongo. Právě řekou Kagerou Tanzanie nejvýrazněji přispívá k povodí Nilu. Na východě povodí leží Etiopie, ve které dochází ke vzniku toků Modrého Nilu, největšího přítoku povodí a dalších neopomenutelných významných toků. Tyto řeky jsou následně připojovány k Bílému Nilu v oblasti Súdánu, kde dochází k vytvoření hlavního Nilu.

Naopak je možné mezi hlavní odběratele zdrojů Nilu zařadit Súdán a Egypt. Súdán disponuje jak toky z Bílého Nilu – konkrétně z oblasti rovníkových jezer, tak i toky Modrého Nilu či přítoků, jež tvoří hlavní Nil a následně proudí na sever do Egypta. Egypt je zemí, jež je na Nilu značně závislá, a to i proto, že nepřijímá prakticky skoro žádné dešťové srážky (Ayebare, 2010, str. 3).

Obrázek 2: Schéma povodí Nilu

Zdroj: Wheeler a kol., 2018, str. 13, vlastní zpracování

Modrý Nil

Povodí Modrého Nilu představuje přeshraniční systém, jenž je sdílený třemi zeměmi. Tyto státy čelí problémům s nedostatkem vody. Modrý Nil se podílí přibližně až na 60 % celkového průtoku Nilu v Asuánu, přičemž dochází ke sdílení vody třemi státy, kterými jsou Egypt, Etiopie a Súdán. Povodí horního Modrého Nilu se táhne od jezera Tana, které je situováno v Etiopské vysočině, až po hranice Súdánu v Diemu (Allam, Eltahir, 2019, str. 2).

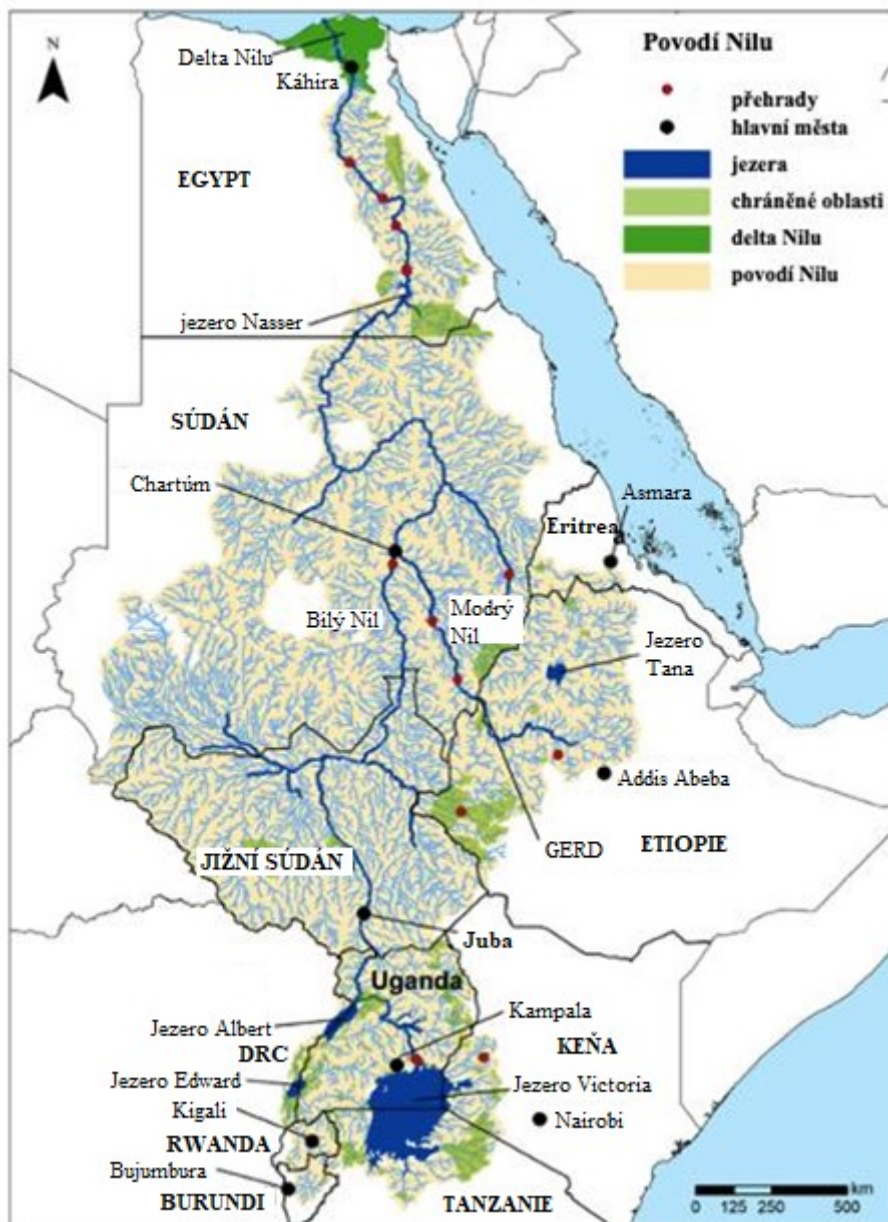
Allam a kol. (2016, str. 644) zmiňují nedávný zásadní konflikt, který se týká tří zmiňovaných zemí: Egypta, Etiopie a Súdánu. Tyto státy spolu sdílejí povodí Modrého Nilu. Od té doby, co došlo k ohlášení výstavby GERD na výstupu z povodí Horního modrého Nilu (UBN), došlo mezi Egyptem a Etiopií ke značným sporům právě z důvodu této výstavby.

Povodí UBN bývá také známé jako povodí Abbauské pánve. Klima zde bývá vlhké, až semiaridní. Většina srážek nastává během období dešťů, jež se v dané lokalitě nazývá Kiremt a trvá od června do září. Menší množství srážek je možné zaznamenat během období sucha, místně označováno jako Bega a Belg, přičemž Bega trvá od října do února, zatímco Belg od února do května. Meziroční proměnlivost srážek v rámci horního toku Modrého Nilu během období dešťů vzájemně souvisí s jižními oscilacemi El-Nino. Jde o vysoké srážky během La-Nina, a naopak nízké srážky v souvislosti s událostmi El-Nino (Allam a kol., 2016, str. 645).

Bílý Nil

Bílý Nil je delší zdrojovou řekou Nilu. Horní povodí řeky Nilu protéká Tanzánií, Burundi, Rwandou, Demokratickou republikou Kongo, Ugandou a Keňou (viz Obrázek č. 3 níže). Všechny tyto státy jsou situovány v rovníkovém pásmu, jež se vyznačují dostatkem srážek, a právě z tohoto důvodu není patrná markantní závislost na říčních tocích, jako tomu je například v případě Egypta.

Obrázek 3: Povodí Nilu

Zdroj: Allan a kol., 2019, str. 2

Můžeme však hovořit o tom, že i tyto státy se dostávají do jistých sporů o využívání vodních zdrojů (Martinovský, Šmíd, 2013, str. 76).

Příkladem jednoho ze sporů je výstavba přehrady Bujagali v Ugandě. Očekávalo se, že kvůli projektu dojde k vysídlení až 5 732 obyvatel či že zároveň dojde k degradaci ekosystému

a biologické rozmanitosti jako takové. Řeč byla o obavách z častějších záplav, které by poničily zemědělskou půdu. Výstavba této přehrady v Ugandě je považována za nejdražší v Africe, a navzdory tomu téměř nepřispěla k cenové dostupnosti elektřiny, jelikož si to řada Ugand'anů nemohla z finančního hlediska dovolit. Zároveň došlo kvůli přehradě k utopení vzácných kaskádových vodopádů Bujagali či potopení duchovních a kulturních míst, které sloužily k uctívání domorodých kmenů. Mimo jiné výstavba způsobila i snížení vody ve Viktoriině jezeře (Kimbowa, Mourad, 2019, str. 163).

3.2.2 Vodní energie

Povodí Nilu je obdařeno potenciálem k výrobě vodní energie (Wu, Whittinton, 2006, str. 4). Mezi lety 2011 až 2013 Etiopie podepsala energetické dohody s Džibutskem, Keňou i Súdánem (UNECA, 2014). Dohody se týkaly jak prodeje elektřiny, tak i výstavby mezistátních přenosových vedení. Samotný plán k rozvoji energetiky počítá ze strany etiopské vlády s prudkým nárůstem národní kapacity výroby elektřiny (GoE, 2016, str. 179). „Pokud bude etiopská strategie využití potenciálu nilské hydroelektrárny pro export energie úspěšná, mohla by vést k možné oboustranně výhodné příležitosti pro zemi, která ji vyrábí, i pro sousední země, jež hledají levnější energii. Ve skutečnosti by nedávný rozvoj infrastruktury vodních elektráren nad přítoky Nilu na etiopském území mohl být interpretován jako opatření k využití potenciálu vod Nilu pro ekonomické příjmy (nebo jako ohrožení podílu Egypta na tocích Nilu, např. z egyptské perspektivy). Dále také, možná ještě podstatněji, jako záměrná strategie ke zvýšení konsensu mezi státy v povodí poskytováním levné energie výměnou za politickou orientaci.“ (Hussein, Grandi, 2017, str. 805)

Hussein, Grandi (2017, str. 805) navíc dodávají, že důvodem k tomuto zmiňovanému předpokladu je zejména to, že Etiopie neuvádí vodu pouze výhradně k rozvoji energetiky či k obchodování s elektřinou, ale spíše je zaměřena na zavádění strategie, jež cílí na dodržování stanovených předpisů cestou dosažení převahy v dimenzi vyjednávací síly. Mimo jiné autoři vyzdvihují klíčovou roli Súdánu v souvislosti s nilskou hydropolitikou. Pokud jde o správu říčních vod, Súdán pomalu posouvá svou perspektivu směrem k Etiopii, a to v neposlední řadě i kvůli příležitosti k uzavření výhodných energetických dohod.

GERD bude přispívat ke generování celé řady výhod, přičemž za primární účel lze označit výrobu vodní energie. Odhadem až 80 % celkových ekonomických přínosů GERD bude založeno na výrobě vodní energie. Ve skutečnosti bude mnoho výhod z GERD čerpat Súdán, jelikož súdánské akumulární přehrady, jmenovitě Merowe, Roseires či Sennar, budou moci vyrábět větší množství vodní energie právě díky vylepšené regulaci toků Modrého Nilu. Díky tomu by měl být těmto přehradám umožněn provoz na vyšších hladinách po dobu celého roku (Whittington a kol., 2014, str. 600).

Rozvoj GERD v Etiopii je skutečně spjatý s pozitivním dopadem pro země po proudu, a to z důvodu poskytování elektřiny, regulaci průtoku, kontroly záplav či snižování nákladů na údržbu nádrží v přehradách nacházejících se po proudu (Andualem a kol., 2021, str. 1). Whittington a kol. (2014, str. 601) navíc dodávají, že je vlastně v dlouhodobém zájmu Egypta, aby Etiopie vybuodovala GERD i další potencionální přehrady na Modrém Nilu. „Projekt GERD je výsledkem mnoha změn, jež v regionu probíhaly před rokem 2011. Lze tvrdit, že ekonomické a politické změny byly na národní úrovni v Etiopii klíčovými hnacími faktory a významně přispěly k pocitu naléhavosti rozvoje vodních zdrojů a vodní infrastruktury s cílem reagovat zejména na vnitřní energetické požadavky.“ (Cascão, Nicol, 2016, str. 558–559) Cascão, Nicol (2016, str. 567) navíc uvádí, že přehrada podstatným způsobem navýší dostupnost vodní energie pro země v povodí Nilu, a to s okamžitým přínosem pro Súdán, ale z dlouhodobé perspektivy i pro Egypt, pokud se rozhodne připojit k regionálním energetickým sítím.

Velké množství přebytečné energie generované proti proudu, jmenovitě například v Etiopii či Ugandě, by mohlo vést k poskytnutí tolik potřebné energie zemím po proudu za účelem rozšíření zemědělské výroby. Takovéto obchody s elektřinou by vskutku mohly vést ke zvýšení toků zemědělské produkce ze států proti proudu do zemí po proudu a tím i snížit požadavky na vodu (Wu, Whittington, 2006, str. 1). „Etiopie má komparativní výhodu pro produkci a prodej vodní energie svým sousedům, včetně Súdánu a Egypta. Vláda doufá, že státy po proudu budou spolupracovat při výrobě a přenosu vodní energie.“ (Arsano, Tamrat, 2005, str. 17) Salman (2013, str. 25) dodává, že se očekává, že využití vod Nilu k výrobě vodní energie bude mít na Egypt a Súdán poměrně malý vliv, pokud by se naplnění nádrže naplánovalo a provedlo v přiměřeném období. „Vodní zdroje v povodí Nilu jsou skutečně strategickou surovinou, jejíž relativní význam v porovnání s jinými regiony je ohromný. Závlahové zemědělství zajišťuje produkci většiny potravin a poskytuje zaměstnání dominantní části populace. Energie vyráběná ve vodních elektrárnách pokrývá v některých státech 80–90 % spotřeby elektřiny. Nevhodné lidské zásahy do krajiny, především rozsáhlé odlesňování, snižují vydatnost již tak nadužívaných vodních zdrojů.“ (Martinovský, Šmíd, 2013, str. 89–90)

3.2.3 Přehrady na Nilu

Nápad uložení nilské vody v Etiopii v soutěsce Modrého Nilu se v myslích národa objevoval po staletí (Erlich, 2001, str. 2). Úřad Spojených států pro rekultivaci vypracoval první komplexní plány, týkající se přehrad na Modrém Nilu, před více než 50 lety, přičemž od té doby jsou tyto plány studovány a zdokonalovány etiopskými odborníky (Whittington a kol., 2014, str. 599). Plány na výstavbu etiopských přehrad sahají skutečně až do roku 1964, kdy Etiopie nedisponovala politickými, diplomatickými, technickými a především ani ekonomickými kapacitami k realizaci

takovýchto plánů (Allan, 1999, str. 6; Swain, 2002, str. 301; Waterbury, 2002, cit. dle Tawfik, 2016, str. 4).

Výstavba Asuánské přehrady je datována na konec 19. století. Od té doby byla postavena řada menších přehrad, hrází či jezů, přičemž nyní je plánováno několik dalších (Infrastrukturní projekty na řece Nilu znázorňuje Obrázek č. 4 níže). O jejich dopadu na životní prostředí se však uvažuje jen málo, kromě tedy vášnivě diskutovaného sporu týkajícího se 11 států v povodí Nilu, v souvislosti s potenciálními změnami toku po proudu řeky (Pacini, Harper, 2016, str. 244). Řada autorů zastává názor, že budování přehrad na Modrém Nilu by zemím východního Nilu přineslo značné výhody. Tyto přehrady by následně mohly přispívat k regulaci toku řeky, podílet se na kontrole povodí a sedimentace, angažovat se na výrobě levné vodní energie či by dopomáhaly snižovat značné ztráty vody, a to přesunem zásob do oblastí, které disponují nižší rychlostí odpařování proti proudu (Allan, Howell, 1994, cit. dle Tawfik, 2016, str. 1; Blackmore, Whittington, 2008, str. 49; Guariso, Whittington, 1987, str. 108; Tvedt, 2009, str. 239). „Řeka rychle padá v úzkých kaňonech soutěsky Modrého Nilu a nabízí četná místa pro přehrady s vysokým spádem pro výrobu vodní energie a nízkým poměrem povrchu k objemu, což je pro stavitele přehrad působivá kombinace. Modrý Nil také nabízí mnohem více vody než jiné důležité přítoky Nilu.“ (Whittington a kol., 2014, str. 598)

Obrázek 4: Povodí Nilu s velkými infrastrukturními projekty

Zdroj: Wheeler a kol., 2018, str. 6

Mimo jiné se očekává, že po uvedení GERD do provozu, bude možné hovořit o ohromném vzrůstu etiopského vývozu elektřiny (Tawfik, 2016, str. 577). Turhan (2021, str. 72) uvádí, že Súdán veřejně přivítal výstavbu Velké etiopské renesanční přehrady, jelikož si je vědom toho, že jeho vodní bezpečnost je přímo navázána na udržení dobrých vztahů a spolupráce s Etiopií. „V dubnu 2011 byla zahájena výstavba přehrady Millenium Dam, později překřtěná na ‚Velkou etiopskou renesanční přehradu‘ (GERD), která se stala největší etiopskou infrastrukturou. Další přehrady jsou projektovány proti proudu GERD, aby se maximalizovala celková provozuschopnost povodí Modrého Nilu a aby se zvýšila etiopská výroba elektřiny.“ (Pacini, Harper, 2016, str. 250). Tawfik (2016, str. 574) uvádí, že tyto výhody bylo možné zachytit

v projevu zesnulého etiopského premiéra Melese Zenawiho v návaznosti na spuštění přehrady GERD. Především vyzdvihoval, že přehrada poslouží zemím v povodí Nilu a že výhody plynoucí z ní nebudou v žádném případě omezeny pouze na Etiopii. Dokonce i zmínil, že GERD má potenciál vyřešit rozdíly týkající se spravedlivého užívání vodních zdrojů Nilu. Nástupce Melese Zenawiho – Hailemariam Deselagn – byl stejného názoru jako jeho předchůdce. „Etiopský GERD, největší hydroenergetický projekt na Modrém Nilu, se skladovací kapacitou 74 miliard kubických metrů a kapacitou 600 MW mění pravidla hry v rámci povodí Nilu.“ (Tawfik, 2016, str. 577)

Přestože si Etiopie dlouhou dobu nárokovala právo využívat vody Nilu, až do roku 2011 nebyla žádným vážným způsobem zpochybněna historická práva Egypta. Ve chvíli, kdy Egypt vstoupil do vřavy svého protimubarakovského povstání a premiér Etiopie čelil smrtelné nemoci, Etiopie přišla s oznámením výstavby víceúčelového projektu situovaného na Modrém Nilu s názvem GERD (Whittington a kol., 2014, str. 597).

GERD, národní projekt disponující domácím financováním, má také symbolickou a politickou hodnotou, přičemž je zdrojem národní hrdosti. Projekt je mimo jiné vnímán jako „sjednocující síla“ napříč etnicky různorodou a rozdělenou Etiopií a také jako klíč, jenž vede ke změně vnímání Etiopie jako státu hladomoru a závislosti na okolní pomoci k vnímání této země jako silnou soběstačnou ekonomiku (Veilleux, 2013, str. 8).

Cascão, Nicol (2016, str. 551) tvrdí, že GERD je považován za milník v oblasti povodí Nilu, a to skutečně z několika hledisek. Z hlediska hydropolitického, z hlediska změny režimu řízení vodních zdrojů či dynamiky využívání vody v souvislosti s hospodařením či v neposlední řadě z hlediska ekonomického. Spolupráce v oblasti vodního hospodářství je vskutku důležitější než kdy dříve. „Vyhledky GERD spočívají v jejím podstatném přínosu ke stávajícím asymetriím mezi Etiopií a Egyptem, neboť se bude jednat o jeden z největších projektů vodního hospodářství s délkou 1 780 metrů, výškou 145 metrů a plochou 1 874 km² a 74 miliardami m³ zásobníku, což přibližně odpovídá roční spotřebě vody Egypta a Súdánu. Uvedení do provozu bylo plánováno na rok 2018, avšak nedostatek zkušeností v kombinaci s určitými finančními potížemi projekt zpozdily do roku 2022 s částečným provozem od roku 2020.“ (Turhan, 2021, str. 77) Turhan (2021, str. 79) uvádí, že současné výzvy, jež vyvíjejí tlak na nilské vody, se týkají právě GERD, kde Egypt, Etiopie a Súdán disponují odlišnými přístupy. Súdán doslova stojí uprostřed Egypta s Etiopií, přičemž má tendenci postupovat společně, aby těžil z výhod spolu s Etiopií, zatímco Egypt tíhne k protekcionistické perspektivě ve snaze nesnížit dosavadní kapacitu Nilu.

Tawfik (2016, str. 579) dodává, že Súdán by měl potencionálně získat více výhod z GERD než Egypt, a to v první řadě tím, že regulace toku by měla vést ke zvyšování zavlažované plochy v Súdánu, či se očekává, že GERD se bude podílet na snižování sedimentace v souvislosti se zlepšením provozu súdánských přehrad, přičemž v neposlední řadě by Súdán mohl též těžit

z dovozu vyráběné levné energie. Turhan (2021, str. 78) přispívá k této záležitosti tvrzením, že za jednu z hlavních nejistot pro přehradu GERD je možné považovat politickou nestabilitu Etiopie a poukazuje zejména na pokus o převrat z roku 2019 či na opozici Oromů, největší etnickou skupinu v Etiopii.

Na druhou stranu uvádí, že GERD by se mohla podílet na vyjednávacích procesech tak, aby byly založeny na principech distribuce i spolupráce. Konkrétně je možné zmínit podporu pěstování plodin, zlepšování životního prostředí v oblasti povodí, znovupoužití drenážní vody, větší užití solárních panelů pro poskytování elektřiny, zajištění kompenzací pro ty, jež by měli ztráty plynoucí z plnění GERD či v neposlední řadě zahájení nových jednání cílené na růst populace, změnu klimatu či průmyslový rozvoj (Turhan, 2021, str. 80).

GERD ve srovnání s jinými velkými přehradami, nacházejícími se na řekách globálního významu, disponuje prostým průtokem. Například roční průtok řeky Yangtse (Chang Jiang) v rámci přehrady Tři soutěsky činí 451 BCM, v případě řeky Paraná v přehradě Itaipu se poté jedná o hodnotu 368 BCM. U GERD se jedná o hodnotu 48 BCM. Lze tvrdit, že stejně tak jako tomu je u Vysoké Asuánské přehrady (AHD) na Hlavním Nilu, tak i u GERD je možné hovořit o velké skladovací kapacitě v poměru k ročnímu průtoku Modrého Nilu, přičemž by došlo k zajištění nejen sezónního, ale i celoročního skladování. Výkon GERD je plánován dvaapůlkrát větší než u AHD s tím, že průtok je podstatně nižší. Na druhou stranu nelze opomenout, že v porovnání s jinými velkými přehradami rozprostírajícími se v jiných částech světa, žije v oblastech zaplavených GERD relativně malý počet obyvatel (Whittington a kol., 2014, str. 599–600). Srovnání GERD s AHD a dalšími hydroenergetickými projekty uvádí Tabulka č. 3 níže.

Tabulka 3: Srovnání GERD s AHD a dalšími hydroenergetickými projekty

	Tři soutěsky (Čína)	Itaipu (Brazílie)	Nam Theun II (Laos)	AHD (Egypt)	GERD (Etiopie)
Výška přehrady	101	225	39	110	145
Roční průtok (BCM)	451	368	8	~ 65	48
Instalovaný výkon (MW)	22 500	14 000	1 070	2 100	5 250
Hrubý úložný objem (BCM)	39	29	7	153	68
Vysídlené osoby	1,2 milionu	35 000	5 000	120 000	>14 000

Zdroj: Whittington a kol., 2014, str. 600

4 Analýza

4.1 Aktéři povodí Nilu – role, pozice a změna v čase

V rámci povodí Nilu hovoříme o jedenácti státech, které sdílejí tytéž zdroje, čímž jsou přímým způsobem ovlivněny jednáním ostatních zemí. Nedá se však úplně tvrdit, že by byly všechny země zainteresovány stejným způsobem. V případě Egypta se vskutku jedná o jeho téměř jediný zdroj vody, což je dané především minimem srážek. Na druhou stranu například v Demokratické republice Kongo povodí Nilu zasahuje v podstatě jen minimálně (Martinovský, Šmíd, 2013, str. 57).

Tabulka 4: Vodní zdroje v souvislosti s přispíváním a spotřebou

Země nebo oblast	Příspěvek k vodě (BCM)	Spotřeba vody (BCM)
Egypt	0	55,5
Súdán a Jižní Súdán	minimálně	18,5
Etiopie (Abbay, Tekeze, Baro-akobo)	72,6	1,0
Oblast velkých jezer	12,0	1,7

Zdroj: *Andualem a kol., 2021, str. 5, cit. dle Swain, 2017, str. 145-160*

Na přeshraniční přírodní zdroje je možné nahlížet nejen z hlediska přírodních vazeb, ale je možné je vnímat jako základ k posílení vzájemných vztahů cestou k mezistátní spolupráci. Z geografického hlediska je Etiopie v oblasti Afrického rohu považována za „vodárenskou věž“. Je to dané tím, že nejdůležitější říční systémy pocházejí právě z její vrchoviny a ústí do sousedních zemí. Nicméně nelze opomenout skutečnost, že se Etiopie nachází v poloze proti proudu (ke všem svým hranicím), což je samo o sobě jedním z hlavních omezení rozvoje jako takového (Arsano, Tamrat, 2005, str. 19).

Whittington a kol. (2014, str. 596) uvádí, že v roce 1959 byla podepsána Egyptem a Súdánem dohoda „o plném využití Nilu“, přičemž došlo k rozdělení toku Nilu mezi obě zmiňované země. Tato dohoda byla základem k výstavbě přehrady Roseires na Modrém Nilu v Súdánu a Asuánské přehrady na hlavním Nilu v Egyptě. Pro zbylé oblasti v povodí nezbyla žádná voda k rozdělení, a to i včetně Etiopie, jež zásobuje až 83 % ročního průtoku hlavního Nilu v Dongole (horní konec nádrže Asuánské přehrady). Salman (2013, str. 19) přichází s tvrzením, že dohoda z roku 1959 je nazývána „Dohoda mezi sjednocenou arabskou republikou a súdánskou republikou o plném využití vod Nilu“. Tato dohoda stanovila celkový roční průtok Nilu (měřeno v Asuánu) na celkových 84 miliard km³ a přidělila 55,5 miliardy km³ do Egypta a 18,5 miliardy

km³ do Súdánu. Zbylých 10 miliard km³ se vztahuje na vypařování či průsaky situované ve velké nádrži pod Asuánskou přehradou na jihu Egypta a severu Súdánu.

Tabulka č. 4 výše odkazuje na přispívání vody k povodí a také na její samotnou spotřebu. „Egyptané si jsou dobře vědomi závislosti své země na Nilu, zejména v případě zavlažování. Z tohoto důvodu s absencí jakéhokoliv fungujícího právního a institucionálního rámce jsou často podezíraví, že by Etiopie mohla tok Nilu přerušit. Ironií současné situace je, že Egypt neprojevil ochotu přijmout právní a institucionální mechanismy na spravedlivém a vyjednaném základě. Etiopie si nadále ponechává své možnosti otevřené, včetně jednostranných rozhodnutí o vodách spadajících do její jurisdikce.“ (Arsano, Tamrat, 2005, str. 22)

Mezinárodní spolupráce mezi Etiopií a ostatními státy po proudu řeky byla považována před koncem studené války za nemyslitelnou. Během koloniální éry bylo samotné použití i řízení vodních zdrojů Nilu přizpůsobeno zájmům britských kolonií. V průběhu studené války byly politické režimy ve zmiňovaném povodí dokonce pohlceny v ideologickém či politicko-strategickém rozdělení „Západu“ a „Východu“ (Arsano, Tamrat, 2005, str. 25). „Role širšího dynamického politického kontextu a mocenských asymetrií v případě Modrého Nilu proniká i do politických vztahů mezi Egyptem a Etiopií, protože oba státy byly často na různých stranách.“ (Turhan, 2021, str. 71) Swain (2011, str. 698) dodává, že konec minulého století se na severovýchodě Afriky nesl ve znamení dramatických změn mocenských vztahů, jelikož se země horního Nilu rozhodly sejít a vymyslet strategii ke zpochybnění historické nadvlády vod Nilu, převážně Egyptem, ale i Súdánem.

- Během vlády císaře Haileho Selassieho I. patřila Etiopie k blízkým spojencům Spojených států amerických a dalších západních zemí, ale pod prezidentem Mengistem Hailem Marianem se Etiopie stala spojencem Svazu sovětských socialistických republik (SSSR) a východního bloku;
- za dobu vlády prezidenta Gamala Abdela Nassera se Egypt řadil ke spojencům SSSR a východního bloku, zatímco pod prezidentem Anvarem as-Sadatem se Egypt přikláněl ke Spojeným státům americkým a západnímu bloku;
- pod vedením prezidenta Jaafara Nimeiriho patřil Súdán nejprve ke spojencům SSSR a východního bloku, ale jeho vláda změnila orientaci na Spojené státy americké a západní země (Arsano, Tamrat, 2005, str. 25).

Turhan (2021, str. 71) dodává, že Etiopie se ocitla v pozici, kdy byla považována za vyvažující mocnost proti sovětskému bloku v regionu. Dále uvádí, že egyptský prezident Anwar Sadat usiloval o obnovu vztahů se Západem, což znamenalo i zvýšení důležitosti Egypta v povodí Nilu.

Po neúspěšném pokusu o atentát na Husního Mubaraka v Addis Abebě roku 1995 ze strany fundamentalistů pocházejících z Egypta však došlo k výraznému narušení bilaterálních vztahů.

V dřívějších desetiletích během období studené války Egypt využíval sovětského spojení převážně v souvislosti s finanční a technickou podporou (Swain, 2011, str. 698). Cascão (2008, str. 19) dodává, že s koncem sovětské přítomnosti v Egyptě, který je možné datovat do roku 1974, a se skončením studené války v roce 1991 Egypt těžil z finanční a politické podpory, jež se mu dostávala ze strany Spojených států amerických či jiných mezinárodních organizací, jmenovitě především Světové banky. Po skončení studené války nakonec Egypt i Etiopie změnilы svou orientaci na Spojené státy americké.

Je možné tvrdit, že konec studené války vedl ke změně chování států ve východním povodí Nilu, alespoň co se akceptování zájmů druhého týče. Iniciativu povodí Nilu (NBI) je možné částečně považovat za výsledek tohoto procesu (Arsano, Tamrat, 2005, str. 25). Nutno také podotknout, že s rostoucí přítomností hospodářského giganta Číny ztrácí západní komunita, jež stála za zahájením spolupráce, na významu (Swain, 2011, str. 701).

S výjimkou Ugandy je možné tvrdit, že problémy s vodou jsou mnohem menší v rovníkových zemích než v Egyptě, Etiopii či Súdánu. Je tomu tak především díky rovníku, kdy státy získávají větší množství srážek než ostatní země v povodí Nilu, tudíž disponují dalšími důležitými zdroji vody. Tím pádem lze tvrdit, že rovníkové státy, které nepřispívají takovou mírou k celkovému toku Nilu, mají menší vyjednávací sílu. Existuje skutečně pouze malé množství infrastrukturálních projektů zasazených v rovníkových státech. Výjimkou se mohou jevit vodní elektrárny a úložiště v Ugandě (Wu, Whittington, 2006, str. 4). Lawson (2017, str. 137) zmiňuje, že Keňa se aktivně podílela na záležitostech povodí Nilu. V roce 2008 dokonce představitelé Nairobi, hlavního města Keni, vznesli silnou kritiku namířenou na Káhiru i Chartúm, a to v souvislosti s odmítnutím Rámcové dohody o spolupráci. Zároveň obvinili Egypt i Súdán ze snahy o „monopolizaci“ zdrojů Nilu. Lawson dále vytýká Ugandu, která sehrála klíčovou roli při podpoře Egypta ve spojitosti s vytvářením říční lodní trasy z Viktoriina jezera do Středozemního moře.

Vedoucí představitelé, zastupující zájmy zemí povodí Nilu, by se mohli krátkodobě zavázat, že se budou podílet na zabraňování jednostranných akcí týkajících se využívání vod Nilu či rozvoje, který by ovlivnil povodí. V poslední době je řeč o řadě takovýchto projektů. Kupříkladu Etiopie oznamující výstavbu GERD, Uganda v souvislosti s výstavbou přehrady Bujagali či Rwanda, Burundi a Tanzanie ve spojitosti s výstavbou vodní elektrárny s názvem Rusumo Falls. V neposlední řadě se i Súdán podílel na rozšiřování přehrad Roseires a Merowe (Islam, Susskind, 2015, str. 46).

Hussein, Grandi (2017, str. 803) uvádějí, že využívání a správa vod Nilu je spjata se vznikem institucí Hydromet, Undugu, Tecconile či NBI. Nepřetržitý nedostatek vody v Egyptě, sezónní záplavy v Súdánu či nezměrné sucho v Etiopii je možné považovat za příklady toho, co plyne z nedostatečné míry spolupráce a nedostatečného rozvoje vodních zdrojů v povodí Nilu (Arsano, Tamrat, 2005, str. 19). Až do devadesátých let 20. století se region povodí Nilu vyznačoval především asymetrickým rozvojem vodních zdrojů a též přetrvávajícím hydropolitickým konfliktem mezi zeměmi na horním a dolním toku. Tento konflikt úzce souvisel s rozdílnými politickými postoji k předešlým právním dohodám v souvislosti s rozdělením vod Nilu (Brunnee, Toope, 2002, str. 118).

Konec prvního desetiletí 21. století je spjat s řadou radikálních změn, u nichž je patrné, že trvale ovlivnily rovnováhu moci na tzv. „nilské šachovnici“. Do té doby byla řeč o vnitropolitických nepokojích v Etiopii či Súdánu, které měly značný vliv na jejich vyjednávání, které bylo oslabené. Zároveň byly zmařeny pokusy k realizaci rozvojových projektů. Konkrétně je v souvislosti se změnami možné zmínit vstup nových vlivných investičních partnerů z asijské oblasti na regionální scénu. Jedná se o čínské, malajské či arabské investiční společnosti. Mezi další radikální změny je možné zařadit pozvolné zmírňování občanské války v Súdánu či nezávislost jižního Súdánu po referendu v roce 2011 (Pacini, Harper, 2016, str. 249).

Řada autorů také uvádí, že povodí Nilu je ilustrativním příkladem regionální spolupráce a zároveň zvýšené integrace, a to v důsledku několika komparativních výhod ve spojitosti s nerovnoměrným zásobováním vodou, energií či zdroji orné půdy mezi třemi státy v povodí – Egyptem, Súdánem a Etiopií (Al-Saidi, Hefny, 2018, str. 821). Tvrzení autora Tawfika (2019a, str. 664) poukazuje na Etiopii, jež ve své strategii zahraniční politiky a národní bezpečnosti vyzdvihla potenciál spolupráce mezi třemi stěžejními zeměmi východního Nilu, a to právě na základě jejich komparativních výhod, přičemž se jedná o zemědělskou půdu v Súdánu, vodní energii v Etiopii a zemědělský průmysl v Egyptě. Pro Súdán a Etiopii představuje trilaterální spolupráce na východním Nilu především podporu vzájemné závislosti. Na druhou stranu pro Egypt byla hospodářská spolupráce nad rámec vodních zdrojů vnímána jako taktický a utilitární prostředek k zabezpečení vodou. Byla spíše politickou možností, která byla často uplatňována za účelem zisku politického vlivu během krize se státy východního Nilu, než že by se jednalo o udržitelnou politiku. Hamad, El-Battahani (2005, str. 30) dodávají, že plochá země poskytuje Súdánu komparativní výhodu právě v odvětví zavlažování ve srovnání s ostatními sousedními zeměmi.

Nelze ignorovat a opomenout význačné ekonomické a politické změny na národní úrovni týkající se právě Egypta, Súdánu i Etiopie (Cascão, Nicol, 2016, str. 557). Wu, Whittington (2005, str. 5) tvrdí, že s jakousi koordinací výše zmíněných států by projekty Modrého Nilu mohly být plně

rozvinuty. Mezi další výhody by bylo možné zařadit výrobu energie pocházející z vodních elektráren, úspory vody či společnou správu Modrého i Bílého Nilu. Paisley, Henshaw (2013, str. 61) uvádí, že navzdory omezenému množství dostupné vody má řada států v povodí, především Egypt s Etiopií, ambiciózní plány k využití velkého množství vody pro rozvoj projektů podél samotného povodí.

4.1.1 Egypt

V Egyptě žije přes 86 milionů lidí, a to i přes extrémně suché klima a omezené množství orné půdy (až 97 % je klasifikováno jako nevhodné k pěstování). Z toho vyplývá, že pokud chce Egypt zvládnout situaci s využíváním vodních zdrojů Nilu, musí zvážit nejen to, jak vodu využívá on sám, ale i jak s vodou nakládají ostatní země v povodí (Islam, Susskind, 2015, str. 41).

Výrok „Egypt je Nil a Nil je Egypt“, který odkazuje na citaci slavného řeckého historika Hérodeta, je v Egyptě dodnes stále platným. Toto tvrzení s sebou však nese jisté omyly. V první řadě Egypt není pouze Nil, není tak moc závislý na Nilu jako kdysi, kdy byla starověká egyptská civilizace dříve silně spojována s rozvojem vodních zdrojů, a právě nilské vody byly považovány za jediné vodní zdroje (Cascão, 2008, str. 19). Na tuto skutečnost navazují Hefny, Amer (2005, str. 42), kteří uvádí, že Egypt na Nilu skutečně závisel již od starověku, přičemž kdyby nebylo Nilu, tak by byl Egypt pouze rozlehlou pouští bez vegetace, podobně jako Libye, na západě od Egypta, či Saúdská Arábie. Všechny tyto tři zmiňované země jsou situované ve stejné zeměpisné šířce, tudíž nezachytávají téměř žádné srážky.

Egypt si vždy nárokoval své historické právo k využívání vod Nilu. Ostatní státy v povodí disponují alternativními zdroji k zásobování vodou, zatímco Egypt je v souvislosti se zásobováním a zavlažováním vskutku zcela závislý na Nilu, a proto je velmi citlivý na odvádění vody právě v oblastech proti proudu řeky (Swain, 2011, str. 691). Egypt se nachází nejdále po proudu řeky, přičemž Nil považuje za svůj jediný význačný zdroj. Ochranu a spolehlivost jeho toků označuje za svou existenční prioritu (Wheeler a kol., 2018, str. 1).

Řada autorů se shodne na tom, že Egypt pokládá za nejmocnější stát v povodí, který dosáhl určité hydrologické, právní či politické kontroly nad vodami Nilu (Cascão, 2008, str. 13). Z historického hlediska byl Egypt dominantním a v podstatě jediným význačným odběratelem nilské vody. Do doby koloniální éry povodí Nilu nedisponovalo žádnou jinou infrastrukturou vodních zdrojů žádného jiného státu v povodí než právě egyptskou. Faktem zůstává to, že Egypt všechny své povrchové vody získává z Nilu, přičemž tyto toky pocházejí zvenčí jeho hranic. Žádný jiný ze států v povodí není tak moc závislý na Nilu jako právě Egypt. Na základě těchto faktů si Egypt činil nároky na většinu ročního průtoku Nilu. V roce 1997 byl však Komisí pro mezinárodní právo dokončen návrh Úmluvy o neplavebním využití mezinárodních vodních toků,

jenž se podílel na zakotvení konceptu spravedlivého využívání. Právě na tuto úmluvu se obrátilo později 9 z 11 států v povodí, aby tím podpořily své nároky na nilskou vodu (Whittington a kol., 2014, str. 596).

„V posledních desetiletích Egypt ve skutečnosti používal donucovací opatření, aby zajistil své přídělky vody na Nilu, jak je definováno dohodou z roku 1959. Hrozba použití síly byla použita proti sousedům proti proudu, kteří by mohli využít značné množství vody. Schopnost Egypta ovlivňovat hydropolitické vztahy v povodí Nilu je dána mocí jak strukturální, tak dalšími jemnějšími mocenskými mechanismy. Na druhou stranu se Egypt mohl spolehnout na „zdanlivý souhlas“ některých zemí proti proudu, což ve svém smyslu znamená nedostatek otevřeného zpochybňování egyptského využívání vod Nilu.

V případě Etiopie a do určité míry Súdánu je zjevný souhlas spatřován v neupřednostňování vodohospodářského sektoru ve státní politice stejně jako v dalších strukturálních faktorech. Obě země například zažily dlouhé občanské války, několik konfliktů souvisejících se zajištěním chodu státu a vodohospodářský sektor nepředstavoval strategickou ani ekonomickou prioritu. To, že zjevný souhlas existoval, však neznamená, že egyptská hegemonická pozice zůstala nesporná.“ (Cascão, 2008, str. 15)

Homer-Dixon (1994, str. 10–11) zmiňuje existenci 3 hlavních fází, jež dopomohly k egyptské hegemonické pozici, a to konkrétně prostřednictvím strategie zachycování zdrojů. Na to navazuje Cascão (2008, str. 18), jež tvrdí, že...

- první fáze byla zahájena Muhammadem Ali v 19. století, a to skrze rozsáhlou expanzi v rámci zavlažovací infrastruktury;
- druhá fáze nastala během britského koloniálního období, přičemž byla pozornost upřena na řadu technologických a politických opatření. Cílem bylo zahájení nového hydrologického projektu, intenzifikujícího zemědělskou výrobu jako takovou;
- za poslední třetí fázi je možné označit období arabského nacionalismu, jež je spjato s Gamalem Abdelem Nasserem a s iniciováním projektů, za jejichž vyvrcholení je možné označit vybudování Asuánské přehrady.

Tawfik (2019a, str. 661) uvádí, že egyptskou prioritou národní bezpečnosti bylo po staletí udržování a zároveň zvyšování průtoku vod Nilu. Egypt však selhal při vytváření silné a udržitelné vzájemné hospodářské závislosti se Súdánem a Etiopií. „Egypt tradičně představuje největší ekonomiku v regionu, která si udržuje vojenský sektor přísně propojený s politickými autoritami. Navíc jeho strategická spojení s globálními mocnostmi, jako jsou Spojené státy americké (USA) nebo SSSR a v poslední době také Evropská unie, přispěla nejen ke zvýšení jeho ekonomické výkonnosti, ale zejména korunovala Egypt jako legitimního hegemonu v regionálním

rámci politické nestability, ekonomické nejistoty a nízkého rozvoje.“ (Hussein, Grandi, 2017, str. 804)

Rozsáhlé egyptské politické změny přiměly Egypt v návaznosti na svržení prezidenta Husního Mubaraka v roce 2011 či následné rozhodnutí Etiopie v jednostrannou výstavbu GERD k revidování svých regionálních politik (Tawfik, 2019a, str. 662). Tudiž jak již bylo zmíněno výše, ani Egyptu se nevyhnuly významné ekonomické či politické změny. Cascão, Nicol (2016, str. 557) dokonce uvádí, že Egypt, politicky nejstabilnější stát v regionu s nejsilnější ekonomikou, zažil období klesající trajektorie v souvislosti se svým politickým a hospodářským stavem. Egyptské jaro v roce 2011 a další následující roky vskutku vedly k poklesu jak jeho národního hospodářství, tak i sociální a politické stability. Link a kol. (2016, str. 508) v návaznosti na předchozí informaci dodávají, že události, které nastaly po Arabském jaru, vedly v zemích, jako je právě Egypt, k politické i ekonomické destabilizaci, což má následný vliv na řešení problémů s vodou. Cascão, Nicol (2016, str. 557) uvádí, že je řeč i o změnách v klíčových rozhodovacích orgánech v souvislosti s Nilem. Autoři mimo jiné zmiňují, že kupříkladu egyptský ministr vodních zdrojů a zavlažování byl od roku 2011 vyměněn již pětkrát.

V roce 2014 s pádem prezidenta Muhammada Mursího panuje v Egyptě poněkud bouřlivá nálada (Whittington a kol., 2014, str. 598) – „Vykresluje se jako ve válce proti terorismu, kterou zorganizovalo muslimské bratrstvo. Její učenci se uchylují k nacionalistickým tématům, která zahrnují vykreslení Etiopie jako prohané a nepřátelské vůči zoufalé potřebě vody. Jakýkoliv útok na GERD po jejím samotném naplnění by vedl k uvolnění náhlé a rozsáhlé záplavy do Súdánu, jediného spojence Egypta při jednání s ostatními zeměmi na březích Nilu.“ (Whittington a kol. 2014, str. 598) Od nástupu k moci nového a zároveň současného egyptského prezidenta Abdela Fatah el Sísího v roce 2014 je patrný pokus o zlepšení vztahů, a to zejména se zeměmi v povodí Nilu. Během jeho vlády vznikla řada institucí, které měly vést k posílení přítomnosti Egypta právě v zemích východního Nilu. Konkrétně je řeč o Egyptské agentuře pro partnerství a rozvoj (AEPD) či o Egyptské iniciativě pro rozvoj zemí v povodí Nilu, přičemž druhá zmiňovaná klade apel na realizaci rozvojových projektů v oblasti rozvoje podzemních vod či zachycování dešťové vody, energetiky, zemědělství či zdravotnictví. Nově vzniklé instituce si kladly za cíl posílit bilaterální vztahy Egypta ve vztahu k ostatním zemím v povodí, a to především v důsledku egyptského rozhodnutí ohledně zmrazení svého členství v NBI v souvislosti s protestem proti podepsání Rámcové dohody o spolupráci (CFA) většinou států, které leží na horním toku Nilu (Tawfik, 2019a, str. 662).

4.1.2 Etiopie

Jak již bylo výše zmiňováno, v relativním vyjádření lze Egypt považovat za ekonomicky a vojensky nejsilnější stát v povodí Nilu. Žádný jiný ze států se necítil dostatečně silný na to, aby zpochybnil Egypt a status quo z roku 1959. Etiopie je však nyní přesvědčena o tom, že má dostatečnou ekonomickou sílu na to, aby shromáždila finanční zdroje potřebné k jednostrannému pokračování výstavby přehrady, která vyjde na několik miliard dolarů. Dne 19. 7. 2010 se premiér Etiopie Meles Zenawi v rozhovoru pro egyptskou televizi velmi jasně vyjádřil: „Etiopie dosáhla fáze, kdy si může postavit své vlastní přehrady za své vlastní peníze.“ (Whittington a kol., 2014, str. 598) Řada autorů se domnívá, že Etiopie nebyla v boji vůči egyptskému unilateralismu, tak aktivní, jak být mohla.

Waterbury (2002 cit. dle Cascão, 2008, str. 14) je například toho názoru, že Etiopie byla v minulosti jakýmsi „tichým partnerem“ v rámci povodí Nilu. Argumentem se může jevit signalizování zjevného souhlasu, jenž byl v praxi zastřen určitým soubojem v hegemonické konfiguraci v rámci nilské pánve. „Souhrnně lze říct, že se Etiopii navzdory strategiím rozvoje vodních zdrojů zatím nepodařilo zahájit skutečný program rozvoje vodních zdrojů s výjimkou omezeného rozsahu v údolí řeky Awash. To je možné přičíst převážně:

- vleklým občanským válkám a politické nestabilitě, což mělo za následek vzdalování se od rozvoje a obzvláště od rozvoje vodních zdrojů;
- nedostatku finančních prostředků, které Etiopii chyběly k tomu, aby nákladné investice do rozvoje vodních zdrojů realizovala sama;
- nedostatečné spolupráci mezi stranami, jelikož země na dolním a horním toku na sebe navzájem nahlížely s podezíravostí a nepřátelstvím;
- nedostatku zahraničních investic.“ (Arsano, Tamrat, 2005, str. 18)

Amer a kol. (2005, str. 8) uvádí, že etiopský zájem na využívání vod Nilu vyplývá především z důvodu zmírňování chudoby a dlouhodobého posilování hospodářského růstu v souvislosti s rozvojem vody skrz malé i větší zavlažovací projekty, cílené jak na výrobu vodní energie, tak i na elektrifikaci. Na tuto skutečnost navazují Arsano, Tamrat (2005, str. 17), kteří uvádí, že již od 20. let 20. století byly vodní zdroje povodí Nilu chápány po sobě jdoucími etiopskými vládami jako klíčová součást vedoucí k ekonomickému rozvoji, a to jak ke zmírnění dopadů chudoby, tak i pro uspokojování potravinových potřeb obyvatel.

Waterbury 2002 cit. dle Cascão, Nicol (2016, str. 559) tvrdí, že hydrologické ambice Etiopie je možné vysledovat až do 60. let 20. století. V té době se americký úřad pro rekultivaci podílel na vypracování hloubkové studie týkající se etiopského Modrého Nilu, přičemž zároveň

identifikoval stěžejní lokality k rozvoji vodní energie a zavlažování, a to v kontextu politiky supervelmocí a i rozhodnutí Ruska k financování a vystavění Asuánské přehrad v Egyptě. Block a kol. (2007, str.7) přispívají tím, že uvádějí, že 80. a 90. léta 20. století jsou spjata s vypracováním plánů týkajících se přehrad na Modrém Nilu, konkrétně Karadobi, Mabil, Mandaia či Border, a to ze strany po sobě jdoucích etiopských vlád s tím, že Etiopie po desetiletí neměla dostatečné prostředky jak ekonomické, tak ani politické k uskutečnění těchto zmiňovaných projektů.

Cascão (2008, str. 18–21) uvádí, že Etiopie si ekonomického významu vod Nilu uvědomila až v návaznosti na intenzivní sucha v 70. a 80. letech 20. století. Teprve až v 90. letech došlo ke vzniku ministerstva vodních zdrojů či komplexní národní vodní politiky. Cascão dokonce uvádí, že Etiopie představila problém Nilu na řadě mezinárodních či regionálních konferencí, jmenovitě v roce 1977 na vodní konferenci Organizace spojených národů (OSN) Mar de Plata či v roce 1980 na summitu africké jednoty v Lagosu. V obou těchto případech byl Nil využit jako diplomatický nástroj regionální politiky značně ovlivněné rivalitou velmocí.

V polovině 90. let se objevila hlavní hrozba pro egyptské zásobování vodou a přišla z Etiopie. Na základě rychlého populačního růstu a rostoucí poptávky po potravinách Etiopie potřebovala větší množství vody k vlastním potřebám. Etiopie nebyla zavázána žádnou z dohod o sdílení vody s Egyptem nebo Súdánem, přičemž tedy jednostranně připravila podklady na odklonění vod Nilu k vlastním zavlažovacím projektům. Byla to právě ekonomická a technologická zaostalost či politické problémy, které bránily po dlouhou dobu etiopským plánům na rozvoj nilské vody. Etiopii se však v polovině 90. let podařilo dostat z dlouhého období občanské války a hladomoru do období zrychleného růstu a hospodářského rozvoje. V 90. letech zároveň zřetelně vzrostla pomoc ze strany západních zemí. Etiopská vláda pracovala od poloviny 90. let na vybudování velkého množství malých přehrad ke zlepšení zavlažovací a vodní kapacity v zemi (Swain, 2011, str. 691). Na konci 90. let 20. století Etiopie prostřednictvím dopisů zaslaných mezinárodním institucím odsoudila nový egyptský projekt Nového údolí a kanálu Toshka. Tento projekt by měl za následek odvedení značného množství vody z jezera Nasser do pouště, tudíž se předpokládalo, že by bylo spotřebováno několik miliard m³ nilské vody ročně, přičemž Etiopii se ještě stále ani nepodařilo vybudovat základní hydrologickou infrastrukturu (Cascão, 2008, str. 22). „Egypt však vyvrátil etiopskou kritiku a tvrdil, že voda odkloněná do projektu Nového údolí bude součástí jeho vlastního přidělu vody stanoveného z roku 1959 s využitím k zavlažování.“ (Cascão, 2008, str. 22)

Jak již bylo zmíněno nelze ignorovat význačné ekonomické a politické změny, jimiž si Etiopie také prošla. Etiopie, sužována těžkou chudobou a občanskou válkou až do začátku 90. let 20. století, se za poslední dvě desetiletí významně proměnila. Etiopii se vzhledem ke zlepšené politické stabilitě, silnému vedení již zesnulého prezidenta Melese Zenawiho, novým

ekonomickým a obchodním partnerstvím s Čínou a hospodářskému růstu proměnila v zemi s rostoucí poptávkou, a to jak po nové infrastruktuře, tak i po potravinových a energetických zdrojích. Zároveň je možné hovořit i v souvislosti s rostoucí schopností k mobilizaci externích prostředků o samofinancování rozsáhlých projektů (Cascão, Nicol, 2016, str. 557).

Etiopie by mimo jiné mohla také těžit i ze skutečnosti, že je nejbližším státem proti proudu Modrého Nilu. Spolu se Súdánem lze tvrdit, že jsou podmínky vskutku příznivé k potenciální výstavbě nových hydrologických projektů, jmenovitě kupříkladu podmínka nižší rychlosti odpařování (Cascão, 2008, str. 21). Etiopie v současné chvíli usiluje o výstavbu přehrad, nádrží, zavlažovacích a odklonových kanálů či vodních elektráren, aby došlo ke zmírnění chudoby a hladovění (Anduaem a kol., 2021, str. 3).

4.1.3 Súdán

Súdán je sužován opakujícími se záplavami a suchem, a proto je přesvědčen, že mezinárodní spolupráce je důležitá. Súdán je k mezinárodní spolupráci otevřený, což je dané závislostí na vodě z Etiopie a rovníkových jezer, přičemž projekty proti proudu by mohly vést k ovlivnění průtoku vody do Súdánu (Amer a kol., 2005, str. 8). Hamad, El-Battahani (2005, str. 29) navazují tím, že uvádějí, že opakování po sobě jdoucích suchých let bylo nejvíce patrné v 80. letech 20. století. Naopak v letech 1994, 1996, 1998, 2000 či 2001 byl Súdán sužován šesti vážnými povodněmi.

Súdán již není tou samou zemí jako při podpisu dohody z roku 1959. Dne 9. 7. 2011 došlo k vyhlášení jižní třetiny země republikou jižního Súdánu. Nově vzniklou republikou protéká Bílý Nil, stejně tak ale i Baro či Akobo, přítoky Bílého Nilu, pramenící z Etiopské vysočiny (Whittington a kol. 2014, str. 602). „Pokud by se měla jakákoliv budoucí alokace vody pro jižní Súdán odečíst od původní alokace, kterou Súdán obdržel v rámci dohody o vodách Nilu z roku 1959, vneslo by to do problému s alokací vody na Nilu novou složitost. Jižní Súdán se pravděpodobně neocitne v situaci, kdy by mohl v blízké až střednědobé perspektivě využívat značné množství nilské vody.“ (Whittington a kol. 2014, str. 602)

Cascão, Nicol (2016, str. 558) zmiňují, že Súdán prošel s největší pravděpodobností vůbec největšími ekonomickými a politickými změnami, a to v neposlední řadě i z důvodu jeho rozdělení v roce 2011 na dvě nezávislé země. Mimo jiné je možné hovořit o zhoršení diplomatického spojení s Egyptem, zatímco s Etiopií došlo ke značnému zlepšení.

Když došlo v roce 2011 k osamostatnění Jižního Súdánu, znovu se začalo diskutovat o obnově prací na kanálu Jonglei. Stále ale však není jasné, zda se Jižní Súdán rozhodne jít touto cestou či zda jihosúdánská vláda bude disponovat pravomocí k prosazení své kontroly nad touto částí státu (Barnes, 2017, str. 10).

Rozvoj vody vede celkově k posílení sociálněekonomické pozice Súdánu, jelikož voda je považována za klíčový zdroj v rámci zemědělství – jednoho ze stěžejních súdánských odvětví. V neposlední řadě je voda klíčová i v rámci výroby vodní energie, k posílení industrializace či k ekonomické diverzifikaci (Hamad, El-Battahani, 2005, str. 32).

4.1.4 Regionální aktéři

Minulá desetiletí došlo k určitým výrazným posunům mocenských vztahů v povodí Nilu (Barnes, 2017, str. 12). Tyto posuny souvisí s narůstající ekonomickou a politickou situací řady států na horním toku řeky a zároveň i se zaváděním nových zainteresovaných subjektů, a to včetně zemí Perského zálivu (Whittington a kol., 2014, str. 603) a Číny (Swain, 2011, str. 698), které jsou ochotny podílet se na financování projektů na Nilu, jež ostatní mezinárodní a bilaterální dárci nebyli vůbec ochotni financovat bez plného souhlasu od všech států v povodí.

O nilskou oblast jeví také zájem Saúdská Arábie, Kuvajt či Spojené arabské emiráty. Všechny tyto zmíněné státy je možné zařadit mezi významné dovozce zemědělských produktů se skromnou kapacitou k domácí zemědělské produkci. Saúdská Arábie spolu s dalšími zeměmi Perského zálivu disponuje podílem na zemědělské expanzi v nilské oblasti s možností navýšení využití vod Nilu. Taková expanze by mohla být Egyptem vnímána se značným znepokojením. V regionu východního Nilu jsou patrné i zájmy Spojených států amerických. Dne 30. 6. 2013, u příležitosti návštěvy prezidenta Baracka Obamy řady afrických států, byl oznámen projekt Power Africa zabývající se rozvojem pomoci v afrických státech, a to včetně Etiopie, Keni či Tanzanie, nacházející se ve východní Africe v povodí Nilu (Whittington a kol. 2014, str. 603–604).

Toto století je silně spjato s dramatickou proměnou mocenských vztahů důsledkem příchodu Číny, jakožto významného hráče v tomto regionu. Většina afrických států, převážně ty na horním toku Nilu, vlastní bohaté přírodní zdroje, ale zaostávají ve zpracování a uvádění těchto zdrojů na trh. V tom Čína spatřuje obrovskou příležitost. Čínská zainteresovanost se stala význačnou převážně a zejména v Súdánu či v Etiopii v návaznosti na čínský zájem o ropu a další suroviny. Mimo jiné Súdán ve spojitosti s čínskou finanční a technickou podporou docílil výstavby přehrady Merowe či zvýšení přehrady Roseires s tím, že plánuje výstavbu dalších přehrad – například Kajbar a Dal (Swain, 2011, str. 698–700).

Swain (2011, str. 700) dodává, že stejně tak jako Súdán i Etiopie v Číně vidí jakousi alternativu Západu. Etiopie, jež dlouho vyčkávala na poskytnutí zahraničního kapitálu a technologií k rozvoji svých vodních zdrojů v souvislosti s výrobou vodní energie a zavlažováním, přijala čínskou podporu vskutku s otevřenou náručí. Čína se skutečně stala v Etiopii význačným hráčem ve spojitosti s rozvojem a výstavbou infrastruktury. Do té doby

odmítaly Africká rozvojová banka, Světová banka či Evropská investiční banka z důvodu otevřeného a tajného lobbingu ze strany Egypta a Súdánu podílet se na podporování několika etiopských plánovaných vodních projektů. S čínskou podporou se Etiopii podařilo vybudovat komplex moderních vodních přehrad k výrobě vodní energie pod názvem Tana Beles, jež byly otevřeny dne 14. 5. 2010.

4.1.5 Ostatní mezinárodní aktéři

Za nejranější příklad přeshraniční spolupráce při správě řek je možné považovat egyptsko-súdánskou stálou technickou komisi, týkající se vod Nilu (PJTC), jež vznikla v návaznosti na dohodu z roku 1959. Tato komise vytvořila infrastrukturu k monitorování meteorologických údajů. K dalším iniciativám PJTC lze zařadit Hydromet (1967–1993) či Undugu (1983) (Yalew a kol., 2021, str. 5). Undugu ve svahilštině znamená „bratrství“. Ke vzniku došlo na základě egyptské iniciativy. Mezi cíle lze zahrnout konzultace ohledně infrastruktury, kultury, životního prostředí, energetiky, obchodu či vodních zdrojích (Arsano, Tamrat, 2005, str. 19). Swain (2011, str. 692) dodává, že v roce 1967 došlo ke spojení Egypta, Keni, Súdánu, Tanzanie a Ugandy s Rozvojovým programem OSN (UNDP) a Světovou meteorologickou organizací (WMO) k zahájení projektu Hydromet, jehož cílem bylo vyhodnocení vodní bilance povodí Viktoriina jezera v návaznosti na kontrolu a regulaci hladiny jezera i samotného průtoku vody po Nilu. Později se také přidaly státy Rwanda a Burundi. Nutno podotknout, že do projektu nebyla zahrnuta Etiopie, jakožto hlavní přispěvatel vody.

Mezi lety 1992–1999 PJTC dopomáhala při definici Technického výboru ke spolupráci pro integrovaný rozvoj a pro ochranu životního prostředí Tecconile (Yalew a kol., 2021, str. 5). Swain (2011, str. 692) uvádí, že Tecconile bylo uvedeno do provozu 1. 1. 1993 s tím, že mezi důležitou aktivitu patřila série konferencí zaměřená na podporu spolupráce k rozvoji povodí Nilu, přičemž začátek konferencí je datován do roku 1993, které následně pokračovaly až do roku 2002.

Tyto iniciativy byly vedeny převážně odborníky a úředníky z Egypta. Akční plán pro povodí Nilu z roku 1995 už ale zahrnoval i větší počet zemí, čímž si připravil základy k nové všestranné rámcové organizaci: NBI, zaměřené na technické a právní problémy (Pacini, Harper, 2016, str. 249). V březnu roku 1998 byla uzavřena dohoda v Arushe v Tanzanii, která se týkala sdílení a správy vod Nilu, což vedlo k formálnímu zahájení NBI v roce 1999, přičemž NBI nahradilo rozpuštěné Tecconile (Swain, 2011 str. 692). „V devadesátých letech 20. století se všechny nilské země spojily, aby vytvořily mnohostrannou iniciativu pro správu vodních zdrojů v povodí Nilu. Hlavním implicitním cílem bylo posunout se od dědictví hydropolitického konfliktu k regionální spolupráci a kooperaci. Proces byl silně podporován nejen samotnými zeměmi v povodí, ale i mezinárodním společenstvím, včetně Kanadské mezinárodní rozvojové

agentury (CIDA), UNDP, Světové banky (od roku 1997) či mnoha evropskými bilaterálními dárci od roku 2001, kdy vzniklo první Mezinárodní konsorcium pro spolupráci na Nilu.“ (Cascão, Nicol, 2016, str. 552) Cascão (2008, str. 23–24) dodává, že to bylo vůbec poprvé, co Etiopie souhlasila s účastí jako člen, a ne pouze jako pozorovatel, jako tomu bylo v případě Hydrometu či Tecconile. Dokonce nedávná jednání o Rámcové dohodě o spolupráci (CFA) naznačují, že Etiopie NBI využívá jako jakousi páku ke změně základní dynamiky v povodí či k dosažení lepšího výsledku v rámci sdílených vodních zdrojů Nilu.

Mimo jiné Etiopie věří, že prostřednictvím NBI se jí podaří zlepšit mezinárodní povědomí o zemi a tím přilákat investice a podporu mezinárodních dárců a zároveň tak docílit rozvoje hydrologické infrastruktury. „Doufáme, že vznikající NBI zahájí éru vzájemné důvěry a spolupráce, pokud a až se jí podaří utvářet instituce přijatelné pro všechny státy na březích Nilu.“ (Arsano, Tamrat, 2005, str. 15)

Paisley, Henshaw (2013, str. 66) dodávají, že zapojení právě Světové banky či UNDP bylo skutečně rozhodující během vývoje NBI. Cascão (2008, str. 24) navazuje na předešlé informace i tím, že tvrdí, že Egypt si vždy zajišťoval významný vliv ve Světové bance i dalších agenturách OSN či Africké rozvojové bance. Takováto míra vlivu na mezinárodní dárcce byla vždy jednou z velkých výhod Egypta, zatímco jednou z největších slabín Etiopie.

Amer a kol. (2005, str. 4) přichází s tvrzením, že NBI představuje přechodný rámec, jenž cílí na dosažení udržitelného socioekonomického rozvoje, a to prostřednictvím spravedlivého užívání společných vodních zdrojů v rámci povodí Nilu. Dle Amera a kol. (2005, str. 8) iniciativy nebyly úplné, jelikož nezahrnovaly všechny státy povodí.

Swain (2011, str. 687) argumentuje, že tento proces spolupráce čelí velkému tlaku v souvislosti s rostoucí poptávkou a klesající nabídkou vodních zdrojů v povodí Nilu. „Zdá se, že dohody o přidělování vody mezi Egyptem a Súdánem na dolním toku až do posledních desetiletí nevytvářely velké regionální problémy ve využívání vody nebo ve vztazích mezi státy na horním toku, zejména Etiopií a státy na dolním toku. S rostoucími ekonomickými ambicemi v posledních třech desetiletí začal růst zájem o vodu Nilu, což zpochybnilo status quo, kterému se těší státy na dolním toku, a vyvolal se vleklý spor mezi státy v povodí.“ (Yalew a kol., 2021, str. 5)

NBI disponuje dvěma komplementárními dráhami. Jedná se o Program sdílené vize (SVP) a Strategický akční program povodí (SAP). SVP cílí v první řadě na přípravu cesty pro SAP, ale je zaměřen i na posilování spolupráce v povodí Nilu, a to budováním lidských i institucionálních kapacit. V souvislosti s SVP bylo dohodnutých osm projektů, jejichž cílem je v oblasti přeshraničního prostředí jednak regionální obchod, efektivní užívání vody v zemědělství, integrované plánování a řízení vodních zdrojů, jednak také kupříkladu budování důvěry (Amer a kol., 2005, str. 8). Jeden ze sporných okamžiků byl spjat s tím, kde umístit řízení NBI, jež by

generovalo nová pracovní místa a zároveň by přineslo zdroje do hostitelské země. Nakonec bylo sídlo umístěno v Entebbe v Ugandě s tím, že kompromisem bylo rozmístění dalších kanceláří souvisejících s NBI i do ostatních států v povodí Nilu. Konkrétně je například Východní technická regionální kancelář situována v Addis Abebě v Etiopii, Koordinační jednotka pro projekty zase v Rigali ve Rwandě (Paisley, Henshaw, 2013, str. 67). K financování společných projektů ve státech povodí Nilu sloužil Svěřenecký fond pro povodí Nilu (NBTF) s financováním od několika multilaterálních a bilaterálních dárců. Na správě tohoto fondu se podílí Světová banka, která mimo jiné stála v čele zprostředkovatelského úsilí o NBI (Salman, 2013, str. 20).

4.1.6 Souhrn

Kapitola výše diskutuje aktéry povodí Nilu. Bylo zjištěno, že povodí Nilu sdílí celkem jedenáct zemí, avšak ne všechny státy jsou zainteresovány stejným způsobem. Na tuto skutečnost odkazuje mimo jiné i předkládaná Tabulka č. 4 s názvem „Vodní zdroje v souvislosti s přispíváním a spotřebou“. Na základě předkládaného textu je možné určit klíčové aktéry povodí Nilu, přičemž se tedy jedná o následující státy: Egypt, Etiopie či Súdán, o regionální aktéry: Čína, Saúdská Arábie, Kuvajt či Spojené státy americké. Pak také o instituce, jako je Světová banka, UNDP či CIDU. Výše zmínění aktéři jsou v textech nejčastěji zmiňováni a diskutováni. Neadekvátní spolupráce mezi jednotlivými aktéry podněcuje nedostatečný rozvoj vodních zdrojů povodí Nilu. Řada autorů si je vědoma potenciálu spolupráce v návaznosti na komparativní výhody mezi třemi klíčovými zeměmi v povodí, zemědělské půdy v Súdánu, vodní energie v Etiopii či zemědělství v Egyptě.

Z této kapitoly mimo jiné vyplývá, že problémy s vodou jsou mnohem méně časté v rovníkových státech než v případě Egypta, Etiopie či Súdánu, což je dáno především rovníkovým podnebím, díky kterému rovníkové státy získávají daleko větší množství srážek než ostatní zmiňované země, čímž jsou v pozici, kdy disponují dalšími důležitými zdroji vody. Dále jsou v textu diskutovány jednotlivé sympatie Etiopie, Egypta i Súdánu, důležitou roli zde hrály východní blok spolu se SSSR či Západ v souvislosti se Spojenými státy americkými i dalšími západními zeměmi.

Do 90. let 20. století byl region povodí Nilu sužován asymetrickým rozvojem vodních zdrojů v návaznosti na spory mezi zeměmi na dolním a horním toku. Konec minulého století s sebou nese zásadní radikální změny vztahující se k politické situaci jednotlivých států. Na této skutečnosti se v textu shoduje řada autorů diskutujících, že s koncem studené války je možné hovořit o změně chování jednotlivých aktérů v souvislosti s akceptováním zájmů okolních zemí, jelikož jakákoliv mezinárodní spolupráce byla před koncem studené války nepředstavitelná. Najdou se však i tací, kteří zastávají protichůdný názor ve smyslu zpochybňování západní

komunity, která stála u samotného zrodu zahájení spolupráce, s vyzdvihováním hospodářských zahraničních gigantů, jako je například Čína.

V neposlední řadě kapitola cílí i na iniciativy povodí Nilu Hydromet, Undugu, Tecconile či NBI.

Tato kapitola byla zaměřena na definování aktérů povodí Nilu, kapitola následující přinese analýzu jejich vzájemných vztahů v kontextu konfliktů a spolupráce.

4.2 Hydropolitický potenciál Nilu v kontextu konfliktů a spolupráce

Geopolitická složitost povodí Nilu a zároveň vysoká poptávka po jeho vodách z Nilu činí již dlouhodobě objekt vědeckého zájmu (Barnes, 2017, str.1). „Řeka Nil byla vždy ústředním prvkem bilaterálních a trilaterálních vztahů Etiopie, Súdánu a Egypta.“ (Tawfik, 2019a, str. 664) Na Nil je třeba nahlížet ve světle historického vývoje. Zvyšující se nárůst obyvatel znamená, že je neustále potřebné, aby byl vyvíjen tlak na vodu, a to jak v souvislosti s potravinami, tak i s výrobou energie. Nil není výjimkou, což znamená, že došlo ke zvýšení nároků na vodní zdroje Nilu, což v minulosti mohlo vést k napětí, přičemž v současnosti je možné mluvit o jisté kooperaci (Amer a kol., 2005, str. 13). Vzhledem ke zvyšující se spotřebě vody a jejím nedostačujícím zásobám se jedná o velkou hrozbu pro lidskou společnost. Státy v povodí Nilu tohoto dilematu nejsou ušetřeny. Výzvy, kterým musí čelit obyvatelé Nilu i jeho dílčích povodí, vyplývají z počtu států a obyvatel, jejichž životy závisí na povodí Nilu. Nicméně je patrná existence obrovských příležitostí pro integrovaný a udržitelný rozvoj, a to právě prostřednictvím spolupráce (Hamad, El-Battahani, 2005, str. 36–37).

Řeka Nil v regionu zastává důležitou funkci a je základním kamenem k politické stabilitě, respektive nestabilitě či sociálněekonomického rozvoje pro státy, jež jsou situovány uvnitř i vně povodí (Turhan, 2021, str. 79).

O geopolitickém významu řeky svědčí mediální zájem, který spoluvytváří její obraz v praktickém i populárním diskurzu (Hussein, Grandi, 2017, str. 801), například se jedná o mediální titulky:

- „Egypt a Etiopie se prou o Nil“ (Hussein, Aljazeera America, 2014);
- „Egypt vylučuje válku s Etiopií“ (Ojambo, Bloomberg, 2013);
- „Egypt a žízňiví sousedé jsou kvůli Nilu v rozporu“ (Cambanis, The New York Times, 2010).

Nilské státy, hnány svými národními zájmy, z historického hlediska prosazovaly jednostranné a protichůdné přístupy k užívání vodních zdrojů (Arsano, Tamrat, 2005, str. 15). Správa Nilu je považována za obzvláště náročnou, a to vzhledem k tomu, že práva na vodu jsou vysoce

zpolitizována, přičemž rozhodnutí o využívání jsou velmi často vedena ambiciózními plány v rámci národního rozvoje a komplexní politickou dynamikou (Wheeler a kol., 2018, str. 2). Hamad, El-Battahani (2005, str. 47) uvádí, že všechny země v povodí Nilu je možné zařadit mezi rozvojové země, projevující zájem o socioekonomický rozvoj. Předpokládá se, že s rostoucí poptávkou po vodě bude většina z těchto zemí v nadcházejícím desetiletí čelit problémům vodního stresu. Islam, Susskind (2015, str. 41) navíc zmiňují, že většina zemí v povodí Nilu čelí ve skutečnosti nízkému riziku vodního stresu. Na stupnici od 1–5 (5 je největší, 1 je nejmenší) má jižní Súdán 0; Súdán 0,9; Etiopie 0,6 a Egypt 1,3. Pokud tedy lze tvrdit, že oblast Nilu je vystavena nízkému riziku nedostatečného množství vody, proč jsou v těchto zemích vedeny zuřivé debaty o vodní krizi?

Dle Anduealema a kol. (2021, str. 6) je udržitelné hospodaření s vodními zdroji pro země nacházející se v povodí Nilu výzvou. Nesprávná koordinace mezi zúčastněnými státy situaci narušuje, čímž je i omezena ekonomická návratnost investic, přičemž nedostatečný výzkum a vývoj v tomto daném sektoru zapříčiní, že sektor nedostatečně přispívá k socioekonomickému rozvoji země. „Jak mohou velké skupiny lidí využívat omezené přírodní zdroje udržitelným a kooperativním způsobem? Povodí Nilu, kde země sdílejí společný sladkovodní zdroj, může tuto otázku vysvětlit. Když více uživatelů sdílí omezený zdroj, nemusí to nutně vést ke konfliktu, ve skutečnosti to může za určitých okolností vést ke spolupráci.“ (Amer a kol., 2005, str. 3–4)

Spory mezi Egyptem a Súdánem na straně jedné a státy na horním toku na straně druhé dominovaly povodí Nilu poslední půl století. Nicméně lze říct, že se objevovaly pokusy o spolupráci, jež vyvrcholily založením NBI a jednáním o Rámcové dohodě o spolupráci v rámci povodí Nilu (CFA). Za výsledek CFA lze považovat paradoxně upevnění rozdílů a zároveň zjištění, že státy na horním toku jsou síla, se kterou je třeba počítat (Salman, 2013, str. 17). Hussein, Grandi (2017, str. 803) přichází s tím, že příčiny současných sporů na Nilu netřeba hledat v neuchopitelných změnách, které by se náhle objevily za poslední roky, jako byla například stavba GERD, ale naopak je spíše potřeba, aby byly považovány za výsledky historických procesů, jež utvářely širší politický kontext v minulých stoletích.

Za nejstarší známou smlouvu mezi státy na horním a dolním toku je považován protokol, který byl podepsán v roce 1891 mezi Velkou Británií a Itálií a týkal se vymezení jejich příslušných oblastí (Sanderson, 1964, cit. dle Yalew a kol., 2021, str. 4).

Poslední polovina 20. století je spjata s vnitřní politickou nestabilitou, regionálními válkami či s násilnými spory mezi státy v povodí Nilu, což zároveň charakterizovalo valnou většinu zemí v horním povodí a mimo jiné to umožnilo Egyptu a Súdánu uplatňovat neomezenou hegemonii ve spojitosti s využíváním Nilu (Pacini, Harper, 2016, str. 248).

Naopak Swain (2011, str. 687) přichází s tvrzením, že řeka Nil byla zdrojem konfliktů nízké intenzity a politického napětí nejen druhou polovinu 20. století, ale jednalo se o většinu 20. století, a to především mezi třemi hlavními zeměmi v povodí – Etiopií, Egyptem a Súdánem. „Mírové teorie se obávají, že politické napětí mezi stranami vyvolává distributivní vyjednávání, tedy prohlubování strukturálního násilí, které podkopává jakýkoliv kooperativní proces, přičemž zisk jedné strany je ztrátou druhé. Například politické vztahy mezi Egyptem a Etiopií byly vždy napjaté, založené na neshodách v různých otázkách, mimo jiné v otázce nerovnoměrného rozdělení vod Nilu. Analýzu konfliktu o Nil lze proto jen stěží zkoumat odděleně od politického napětí mezi stranami, jež je jednou z částí rozporů (Turhan, 2021, str. 70). „Konflikty o vodu na Nilu jsou také spojovány s charakteristickými rysy, jedinečnými pro povodí Nilu, jako je vysoká závislost zemí po proudu řeky na vodě, nepoměr mezi přispíváním a využíváním vod Nilu či dominance Egypta v politické a vojenské moci navzdory jeho geografické poloze. Konkrétně s tím, že Egypt v podstatě nijak nepřispívá k toku Nilu, ale z 97 % je na něm závislý se spotřebou více než 80 % veškeré vody Nilu.“ (Wu, Whittington, 2006, str. 2–3)

4.2.1 Historie správy povodí v kontextu koloniálních smluv

V povodí Nilu byla voda prakticky skoro celá využívána dvěma státy po proudu, Egyptem a Súdánem (Wu, Whittington, 2006, str. 1). Waterbury, Whittington (1998, str. 159) uvádí, že řada zemí ležících na horním toku řeky se stále více prosazuje ve spojitosti s nárokováním si podílu vody Nilu, jelikož se předpokládá, že populace se v příštích 50 letech zdvojnásobí, až ztrojnásobí. Jednostranně vedené akce v rámci rozvoje vodních zdrojů by státy mohly postavit do situace, jež by mohla podnítit ozbrojené konflikty. I když by se riziko válek o vodu mohlo jevit jako falešný poplach, nedořešené vodní spory mohou výrazně ohrozit ekonomický rozvoj v rámci celého povodí, což by mělo nepříznivý dopad na obyvatele v povodí, z nichž je velké množství považováno za nejchudší obyvatele na světě.

Zřejmé je, že základní spor spočívá v rozdělení vod Nilu a je propojen se smlouvami z let 1902 a 1929, jejichž platnost je státy na horním břehu vnímána jako sporná stejně tak jako dohoda z roku 1959 (Swain, 1997, str. 677). Paisley, Henshaw (2013, str. 63) uvádí, že výměna nót mezi Velkou Británií (jménem Súdánu) a Etiopií v roce 1902 bránila Etiopii v rozvíjení jakékoli stavby, jež by změnila tok Nilu, přičemž výměnou za to Etiopie obdržela britské uznání etiopské nezávislosti. Dle Swaina (1997, str. 676) v souvislosti s ochranou svých zájmů v Egyptě se Britové podíleli na dohlázení podepisování dohod ovlivňujících užívání Nilu s tím, že současně podporovali zájmy Egypta před zájmy ostatních států v povodí. Salman (2013, str. 18) dodává, že smlouva z roku 1902 byla skutečně po dlouhou dobu zdrojem ostrého sporu mezi Egyptem

a Etiopií o Nil. Ve smlouvě z roku 1902 se v článku III uvádí, že etiopský císař Menelik II. „se zavazuje k vládě jeho britského veličenstva, aby nepostavila ani nedovolila postavit žádné dílo přes Modrý Nil, jezero Tsana nebo Sobat, které by zastavilo tok jejich vod do Nilu, s výjimkou dohody s vládou jeho britského veličenstva a vládou Súdánu“.

Cascão (2008, str. 18) navíc dodává, že Britům se podařilo provést řadu hydrologických studií a zároveň v Egyptě vyvinout infrastrukturu, která byla upřednostněna před jinými potencionálními projekty ve východní Africe. Na tuto skutečnost navazuje řada autorů jako Waterbury (1979, str. 43) či Lautze, Giordano (2005, str. 1072), kteří se shodují, že nejvýznamnější koloniální smlouvy byly bilaterální, tudíž nezahrnovaly celé povodí. Vázaly se na právě zmiňované britské zájmy a uzavírány byly z velké části na základě mocenských nerovností, které vedly k rozkvětu egyptské ekonomiky na úkor jak Etiopie, tak i ostatních států v povodí. Rahman (2011, str. 9) dokonce uvádí, že tato interpretace vyloučení Etiopie z klíčových dohod z let 1929 a 1959 vedla ke vzniku tzv. etiopského odporu vůči Egyptanům, což výrazně přispělo k vytvoření nepřátelského prostředí pro další postupné vyjednávání mezi oběma těmito státy.

Lumumba (2007, str. 17) konstatuje, že dohoda z roku 1929 mezi Egyptem a Súdánem vedla ještě k většímu upřednostňování egyptské vody, jelikož Egyptu bylo umožněno právo vetovat budoucí projekty vodních elektráren v britských koloniích podél Nilu, přičemž se tehdy jednalo o Keňu, Súdán, Tanganiku či Ugandu. Paisley, Henshaw (2013, str. 63) dodávají, že dohoda z roku 1959 nahradila dohodu z roku 1929 a ve své podstatě přidělila veškerý tok Nilu u Asuánské přehrady do Egypta a Súdánu, což vyvolalo regionální napětí mezi ostatními státy v povodí. Egypt užívá svých pravomocí nad povodím Nilu – ve spojitosti s diplomatickými vlivy – a též koloniální dohody z let 1929 a 1959 k tomu, aby zabránil případné výstavbě jakékoliv důležité infrastruktury v povodí. Tím pádem Etiopie nebyla schopna účinně užívat vody Nilu (Anduaem a kol., 2021, str. 8). Paisley, Henshaw (2013, str. 63) uvádí, že dohoda z roku 1929 byla Etiopií zavržena v roce 1941.

Bulto (2010, str. 205) popisuje výsledek koloniálních smluv ve spojitosti se snahou zmrazit projekty po proudu Nilu a tím zajistit nepřetržitý tok vody do Egypta a Súdánu. Není se tedy čemu divit, že mezi státy v povodí panuje zřejmá neshoda, jelikož ze zmiňovaných smluv těžil především Egypt a Súdán a tyto státy přijaly názor, že mají „historické“ a zároveň „přirozené“ právo na celý objem Nilu a státy horního toku nesmějí toto právo narušovat, bránit mu či ho jinak ovlivňovat. V přímém kontrastu stojí názor Etiopie tvrdící, že má plné suverénní právo k využívání vod, které protékají jejím vlastním územím, čímž se dovolává spravedlivého a rozumného využívání vod Nilu. Autoři Paisley, Henshaw (2013, str. 63 a 67) uvádí, že hlavním kamenem úrazu byla a nadále také zůstává otázka bezpečnosti vody a také i stávajících smluv. Stručně řečeno Egypt a Súdán zastávají názor, že jejich národní bezpečnost závisí na zajištění nynější úrovně

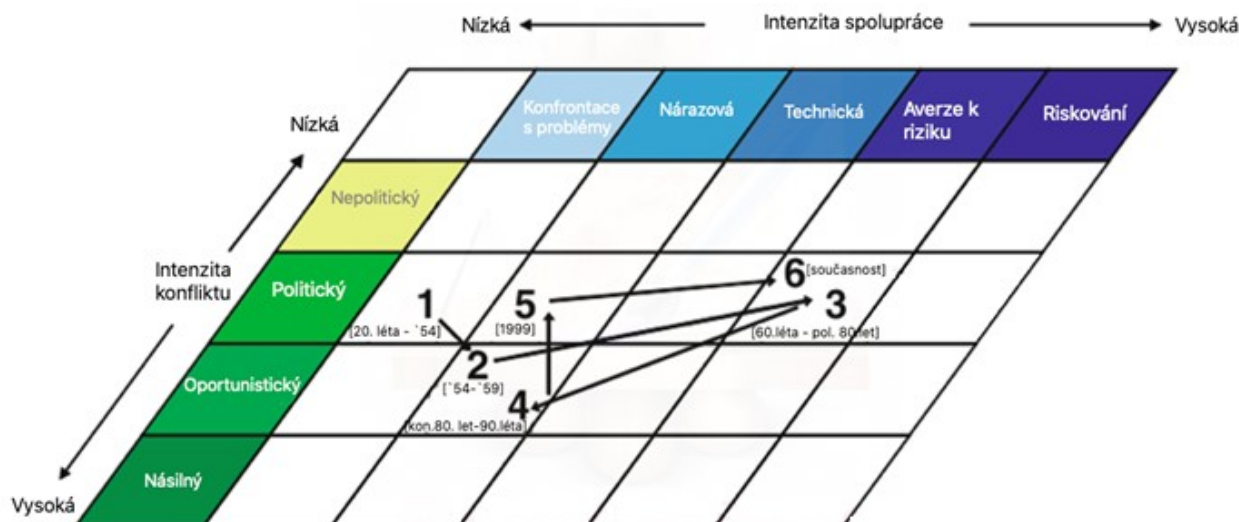
průtoku Nilu, a zároveň lpí na zachování údajných práv dle nilské dohody z roku 1959. Autoři zároveň tvrdí, že řada smluv z koloniální éry je i nadále považována za politicky relevantní pro současná jednání. Hamad, El-Battahani (2005, str. 37) uvádí, že mezi státy povodí Nilu, kromě Egypta a Súdánu, se již objevují známky stížností, až napětí v souvislosti s vynecháním dohod z let 1929 a 1959.

Na jednu stranu díky dohodě z roku 1959 došlo k rozvoji zavlažovaného zemědělství a výrobě energie v Egyptě a Súdánu, ale na stranu druhou dohoda vyvolala dlouhodobou hořkost spojenou s atmosférou nedůvěry mezi státy povodí Nilu. Egypt a Súdán očekávaly, že jednoho dne si státy v povodí začnou vytvářet nároky na vody Nilu, kdy dohoda z roku 1959 jasně stanovila, že až k tomu jednou dojde, tak obě země budou spolupracovat a vyjednávat jako tým v souvislosti s tím, že se o případné snížení svých podílů budou muset podělit rovným dílem. Ačkoli Etiopie nikdy legitimitu o vodách Nilu z roku 1959 nepřijala, posloužila tato dohoda dlouhodobým zájmům Etiopie v jednom stěžejním ohledu. Dohoda z roku 1959 významně omezila odběry vody Súdánu. Súdán disponuje půdními zdroji na rozšíření zavlažování a spotřebu má mnohem větší. Etiopie je na tom vskutku lépe, když se Súdán potýká s právním omezením odběru vody, než kdyby súdánská spotřeba vody mezinárodním právem omezena nebyla (Whittington a kol., 2014, str. 596–597).

Dle Zeitouna, Mirumachiho (2008, str. 308) v nedávných dějinách nenastalo období, kdy by toky Nilu nebyly politizovány, jak ilustruje Obrázek č. 5 (viz níže). Před nezávislostí Súdánu (cesta č. 2) Egypt participoval na podkopávání súdánské vlády a podpoře státního převratu. Rok 1959 se vyznačuje podpisem smlouvy, která upřednostňuje jak egyptské zájmy, konkrétně výstavbu Asuánské přehrady a průplavu Jonglei, tak i znemožňuje toky ve prospěch Egypta. Ze strany súdánských expertů je obecně dohoda vnímána jako nespravedlivá, přičemž souhlas ze strany Súdánu připisují proegyptskému režimu v Chartúmu a i špatně připravené strategii vyjednávání. Po podpisu smlouvy z roku 1959 následovala všeobecně více kooperativní fáze (bod č. 3), která je spjata s výstavbou přehrady Roseires v Súdánu či započítím projektu kanálu Jonglei.

Stabilita byla znovu narušena v souvislosti s občanskou válkou v Súdánu, tudíž došlo ke změně interakce směrem k intenzivnímu konfliktu. Léta 80. a 90. byla napjatá kvůli hrozbám a protihrozbám v návaznosti na zničení kanálu Jonglei. Vztahy byly zcela přerušeny v roce 1995 v důsledku atentátu na egyptského prezidenta Mubaraku. O obnovení vztahů je možné hovořit ve spojitosti s rokem 1999, kdy došlo k založení NBI. Egypt byl nucen se podílet na zapojení se do multilaterálních vztahů povodí v souvislosti s podporou projektů sdílených přínosů z Nilu (bod č. 5 a 6). Zeitoun a Mirumachi navíc uvádí, že od té doby jsou egyptská a súdánská vláda ve valné většině otázek souvisejících s vodou jednotné.

Obrázek 5: Vztahy mezi Egyptem a Súdánem před a po podpisu smlouvy z roku 1959

Zdroj: Zeitoun a Mirumachi, 2008, str. 307–308

4.2.2 Počátky úsilí o spolupráci

Regionální napětí i nadále komplikuje úsilí o spolupráci v povodí Nilu. Kupříkladu Egypt a Etiopie mají za sebou dlouhou historii nedůvěry a Egypt a Súdán, stejně tak jako Eritrea a Etiopie, mají dlouhodobě nevyřešené hranice (Brunnee, Toope, 2002, str. 129). Navíc také i mnoho nilských břehů bylo zatíženo vnitřními konflikty a nestabilitou. Za nejdramatičtější příklad je možné považovat Súdán, který se potýkal řadu let s občanskou válkou a nedávno se rozdělil na dva samostatné státy (Salman, 2011, str. 155).

Vodní zdroje povodí Nilu se potýkají s poměrně dlouhou historií neúspěšných jednání o přidělení a rozvoji těchto zdrojů. Většina koloniálních dohod a smluv se uskutečnila v době, kdy většina států podléhala koloniální nadvládě, a proto jsou tyto smlouvy a dohody některými vnímány tak, že je třeba je znovu přezkoumat. Řada těchto smluv nezahrnuje žádná ustanovení o sledování, nedefinují přiděly vody či nedisponují žádným vynucovacím mechanismem (Paisley, Henshaw, 2013, str. 64). „Spolupráce mezi klíčovými státy v povodí Nilu Egyptem, Etiopií a Súdánem v povodí Nilu je nyní důležitější než kdy jindy pro řešení vznikajících konfliktů v otázkách, jako je vodní energie a poskytování zdrojů pro rostoucí populaci. Taková spolupráce se stala složitější ve světle rostoucích národních a ekonomických aspirací od nezávislosti na koloniálních mocnostech.“ (Al-Saidi, Hefny, 2018, str. 821) Dle Tawfika (2019a, str. 660) hydropolitika Nilu z historického hlediska dominovala bilaterálním a trilaterálním vztahům, čímž ovlivnila potenciál ke spolupráci v jiných sektorech.

Dle Lawsona (2017, str. 129) Egypt a Etiopie stojí i nadále proti sobě v souvislosti s otázkou rozdělení vody v povodí Nilu, a to i navzdory některým prozatímním dohodám. Představitelé Káhiry trvají na tom, aby byla Egyptu zaručena „historická práva“ týkající se dvou třetin toku řeky, zatímco představitelé v Addis Abebě v Etiopii trvají na „spravedlivém“ rozdělení vod Nilu mezi všechny státy v povodí. Do sporu bylo vneseno nové napětí tím, že Súdán změnil své směřování z Egypta na Etiopii. Mimo jiné zvyšuje vytrvalé zapojení Jižního Súdánu, Keni, Ugandy a Eritrey pravděpodobnost, že by periodické krize mohly přerůst v ozbrojené konfrontace. „Egypt stále považuje Nil za své historické právo. Regionální spolupráce může pomoci vyrovnat se s rostoucími vnitřními tlaky, jako je rostoucí populace a nezaměstnanost.“ (Al-Saidi, Hefny, 2018, str. 828) Ačkoli lze tvrdit, že spor o práva na využívání vod Nilu eskaloval především v zemích východního Modrého Nilu, ve skutečnosti nejde pouze o Etiopii na horním toku a Súdán s Egyptem na dolním toku, skutečně jde spíše o spor, který je mezi všemi státy na horním toku a Egyptem a poté i v menší míře Súdánem. Je patrné, že Egypt tvrdí, že dohody z dob „koloniální éry“ platí dodnes (Yalew, 2021, str. 6).

4.2.3 Multilaterální spolupráce

Bezpečnost vody pro státy v povodí Nilu lze docílit jedině prostřednictvím spolupráce v rámci celého povodí. Jednostranný vývoj by jen vedl k prohloubení konkurence a zejména pak možného konfliktu o již tak vzácnou nilskou vodu (Arsano, Tamrat, 2005, str. 25). Jakkoliv by se z pohledu povodí Nilu mohly ekonomické zisky jevit atraktivními, jednotlivé státy setrvávají vůči takovým vyhlídkám chladné, pokud nebudou prosperovat z kooperativního jednání (Wu, Whittington, 2006, str. 1). Řada politických vůdců, analytiků a výzkumníků neustále tvrdí, že spolupráce na rozvoji a řízení vodních zdrojů Nilu může vést k velkým výhodám ať už při produkci potravin či energie, nebo i při podpoře mnoha dalších výhod týkajících se rozvoje a blahobytu pro obyvatele v povodí Nilu (Swain, 2011, str. 699).

V květnu 1991 došlo k zahájení nové éry dialogů. Představitelé Egypta, Etiopie i Súdánu došli k názoru, že je třeba, aby byl Nil využíván ve prospěch všech národů v regionu. Právě spolupráce by měla zajistit udržitelný rozvoj. V souvislosti s rozvojem vodních zdrojů je cíleno na posilování spolupráce v povodí Nilu cestou realizace společných projektů. Jako příklady je možné zmínit projekty zabývající se snížením ztrát vody v bažinatých oblastech Jižního Súdánu, konkrétně jezera Gabal či Zaraf (Jonglei 1 a 2) či projekty Machar Marshes (Hefny, Amer, 2005, str. 42–44). Konec studené války představoval prosazování kooperativního ducha ze strany jak Egypta, tak i Etiopie, což vedlo ke spolupráci, která dříve nebyla možná (Amer a kol., 2005, str. 12). V období po skončení studené války ve spojitosti s rostoucí poptávkou po vodě, doprovázenou nerovnoměrnou distribucí vody a energií v povodí, byl Nil řadou vědců a tvůrců

politik považován za řeku, která disponuje vysokým potenciálem indukovat vodní válku v regionu povodí Nilu (Gleick, 1993, str. 81; Clarke, 1991, str. 103–104; Swain, 1996, str. 169). „Země v povodí Nilu vyvrátily všechny tyto hrozivé předpoklady a byly aktivně povzbuzovány Světovou bankou, přičemž se v roce 1999 spojily, aby zformovali NBI s cílem vytvořit instituci pro hospodaření s vodou v povodí.“ (Swain, 2011 str. 687–688)

Dle Swaina (2011, str. 687) země v povodí Nilu, povzbuzovány a podporovány mezinárodním společenstvím, od konce 90. let učinily jisté pokusy k vytvoření institucí spolupráce v rámci celého povodí.

V roce 1997 Komise pro mezinárodní právo přišla s dokončením návrhu Úmluvy, týkající se neplavebního využití mezinárodních vodních toků, jež vedlo k zakotvení konceptu „spravedlivého využívání“ v souvislosti s určováním toho, jak by voda mohla a zároveň měla být rozdělována. Na úmluvu z roku 1997 se obrátilo celkem 9 z 11 států v povodí Nilu, aby podpořily své nároky na vodu Nilu, která by jinak směřovala pouze do Egypta a Súdánu (Whittington a kol., 2014, str. 596). Téhož roku probíhala jednání, jež cílila na institucionální mechanismus spolupráce mezi státy v povodí Nilu. První část dohody se týkala hlavních právních principů. Konkrétně se jednalo o přijetí principu mezinárodního práva v návaznosti na zásadu spravedlivého využívání. Druhá část se vztahovala k zásadám souvisejícím s institucionální strukturou budoucí komise pro povodí Nilu. Jakmile bude CFA dohodnuta, podepsána a ratifikována, komise pro povodí Nilu vystřídá NBI (Cascão, Nicol, 2016, str. 555). Rok 1997 je spjatý se zahájením vyjednávání ohledně Rámcové dohody o spolupráci (CFA). Cílem vyjednávání mělo být vytvoření nové komplexní dohody pro kooperativní řízení a rozvoj vodních zdrojů povodí Nilu a také zřízení komise pro povodí Nilu (NBC), jakožto stálého institucionálního mechanismu spolupráce (Tawfik, 2019a, str. 661). „Egypt a Súdán stojí proti CFA, poněvadž se obávají, že by jim dohoda vzala historickou prioritu nad vodami Nilu.“ (Swain, 2011, str. 696)

K této skutečnosti přispívá řada autorů, kupříkladu Cascão, Nicol (2016, str. 556), kteří uvádí, že Egypt se Súdánem zaujímají odmítavý postoj především v souvislosti s článkem 14 b, jenž se týká bezpečnosti vody, a to z důvodu možných dopadů na jejich historická práva o vodách Nilu vztahujících se k dohodě z roku 1959. Demerew (2022, str. 4) vyzdvihuje silné výhrady ze strany Egypta a Súdánu ohledně současné verze textu v souvislosti s článkem 14 b. Na stranu druhou Yalaw a kol. (2021, str. 5) považují CFA za významný průlom, který je spojen s odstraňováním nároků na smlouvy o vodě z dob koloniální éry, a to více než po 10 letech vyjednávání prostřednictvím rámce NBI.

Společná odhodlanost ke spolupráci je nejspíše nejlépe signalizována zahájením NBI v roce 1999. Bylo to vůbec poprvé v historii, kdy byly všechny státy Nilu (kromě Eritrey) aktivními členy partnerství v rámci celé oblasti povodí, jež cílí na společné využívání vody Nilu

ku prospěchu všech (Amer a kol., 2005, str. 14). Salman (2013, str. 20) dodává, že Jižní Súdán požádal také o členství v NBI po jeho formálním odtržení od Súdánu dne 9. 7. 2011, ke schválení poté došlo dne 5. 7. 2012. Toto tvrzení umocňuje dále například i Link a kol., (2016, str. 508), kteří tvrdí, že NBI bylo vyvrcholením úsilí o spolupráci v povodí Nilu, či Hussein, Grandi (2017, str. 804), již poukazují na progresivní pokusy Etiopie ovlivnit pravidla hry v souvislosti s vytvořením kontroly nad vlastní agendou. Navíc dodávají, že tato iniciativa disponovala finanční podporou od externích zdrojů, jakými byly USA či Světová banka, jež se vyznačovaly značnými politickými a ekonomickými zájmy právě na podpoře spolupráce v rámci povodí Nilu.

Dle Al-Saidi, Hefnyho (2018, str. 827) představoval vznik NBI roku 1999 významný milník, jelikož byla patrná snaha o nastínění vzájemných výhod a rámců spolupráce v celém povodí. Swain (2011, str. 695–696) NBI vnímá ve smyslu posunu bilaterálních vztahů souvisejících s uvolněním napětí mezi zeměmi v povodí. Ani jedna z těchto zemí doposud neratifikovala Úmluvu, která se týká neplavebního využívání mezinárodních vodních toků, kdy je kladen apel na spravedlivý a přiměřený způsob využívání vodních zdrojů. Swain dodává, že ratifikace této úmluvy nebude schopna zcela vyřešit spory vztahující se ke sdílení vod Nilu. „Procesy spolupráce zahájené v 90. letech 20. století nakonec přispěly ke snížení existujících asymetrií mezi státy na horním a dolním toku Nilu a změnila se i rovnováha sil.“ (Cascão, Nicol, 2016, str. 560–561) Stručně řečeno, řada autorů skutečně vnímá NBI jako nejslibnější úsilí kooperativního využití vod Nilu.

Hefny, Amer (2005, str. 47) uvádí, že státy v povodí Nilu skutečně začínají nové tisíciletí s velkým optimismem. Zároveň hodnotí pokrok, dosažený v průběhu devadesátých let, jako pozoruhodný, jelikož bylo vytvořeno prostředí s otevřeností a vzájemným respektem k perspektivám druhého. Výzva, jež nyní stojí před jednotlivými zeměmi, tkví v tom, že by mělo být možné přejít od budování důvěry ke skutečně hmatatelným terénním projektům, aby si lidé byli skutečně vědomi výhod, které s sebou spolupráce přináší.

V roce 2005 došlo k zahájení společného víceúčelového programu (JMP) spojeného se značnými investicemi do dalšího rozvoje povodí, jako je zlepšování skladování či využívání vodní energie (Al-Saidi, Hefny, 2018, str. 827). Cascão, Nicol (2016, str. 551) dokonce o JMP hovoří v souvislosti se spoluprací Egypta, Etiopie a Súdánu na ambiciózním společném víceúčelovém projektu, zahrnujícím potencionální rozvoj v rámci hydrologické infrastruktury v povodí Nilu. Dle řady autorů – jmenovitě Cascão, Nicol (2016, str. 556) či Islama, Susskinda (2015, str. 45) – se jednání ohledně CFA mezi lety 2007 až 2009 ocitlo na mrtvém bodě. Státy na horním toku už nechtěly déle čekat, a tak rozhodly o připojení článku 14 b. Dne 14. 5. 2010 došlo k podpisu 6 zemí. Na začátku roku 2016 došlo k ratifikaci Etiopií, Rwandou a Tanzanií, přičemž se Keňa, Uganda, Burundi a Jižní Súdán nacházely v procesu ratifikace. To, že se nakonec koalice zemí na

horním toku rozhodla k podpisu CFA a přistoupila k ratifikaci, lze vnímat jako klíčový zlom v přeshraničních vztazích na Nilu. Link a kol. (2016, str. 508) mimo jiné i v souvislosti s rokem 2010 zmiňují Arabské jaro v návaznosti na jeho události, které v zemích jako Egypt vedly k ekonomické a politické destabilizaci, což ovlivnilo jejich schopnost se vypořádat s problémy týkajícími se vody.

Kromě neshod ohledně CFA je nutné zmínit i spor, jenž je datován do března 2011 v souvislosti s Etiopií a jejím oznámením o výstavbě GERD. Bezprostředně po oznámení tohoto projektu se Egypt i Súdán postavily proti přehradě, odkazující se na její nepříznivé účinky a zájmy vztahující se k vodám Nilu. Později Súdán svůj postoj přehodnotil a nyní se dokonce zdá, že projekt podporuje. Je nutné podotknout, že státy na horním břehu se začínají rýsovat jako síla, s níž je nutno počítat, jelikož se podílejí na prosazování svých požadavků na spravedlivý podíl vod Nilu a zároveň otevřeně zpochybňují právní a politickou hegemonii Egypta a Súdánu, která byla patrná v průběhu minulého století. Politické zmatky, jež vzplanuly v Egyptě po revoluci v roce 2011, bez větších pochybností poskytly příležitost zemím horního toku k prosazování svých nároků (Salman, 2013, str. 24–27).

„Půl století stará aliance Egypta a Súdánu, založená na základě dohody o vodách Nilu z roku 1959, zplodila novou alianci horních vod povodí Nilu, zrozených a vychovaných pod NBI a institucionalizovaným procesem CFA. Taková spolupráce je zoufale potřebná, abychom 300 milionů lidí, kteří žijí v povodí Nilu nebo na něm závisejí, vytáhli z chudoby a bídy.“ (Salman, 2013, str. 26)

V roce 2013 režim pod vedením muslimského bratrstva Mohammeda Mursího otevřeně vedl diskusi nad bombardováním GERD či povstáním v Etiopii (Maher, 2013, BBC). Až po vzestupu nového egyptského prezidenta Abdala al-Fattáh as Sísího je možné hovořit o smířlivém přístupu ke GERD, přičemž se vláda obrátila na etiopský parlament v souvislosti s Deklarací zásad (Ahram online, 2015). Od roku 2013 se pořádají setkání na vysoké úrovni mezi ministry zahraničí, představiteli vlád, zpravodajskými službami a inženýry z Egypta, Etiopie a Súdánu (Turhan, 2021, str.78).

Řada autorů se shoduje na tom, že rok 2015 byl úzce spjat s relativním zlepšením situace a vlnou optimismu. „Relativní zlepšení ve vztazích mezi Egyptem a Etiopií se zhmotnilo v roce 2015, kdy byla v Chartúmu oběma státy a súdánskou vládou podepsána Deklarace zásad o hospodaření s vodou Nilu (DoP).“ (Hussein, Grandi, 2017, str. 806) Tawfík (2016, str. 575) uvádí, že tato deklarace definovala zásady spolupráce v návaznosti na GERD. „S výstavbou GERD se pro země východního Nilu objevila rizika i příležitosti. Přínosy a náklady jsou závislé nejen na tom, jak bude nová přehrada řízena, ale také na tom, jak se země po proudu přizpůsobí nové přehradě.“ (Wheeler a kol., 2018, str. 1) Cascão, Nicol (2016, str. 558–559) tvrdí, že projekt

GERD je možné považovat za výsledek mnoha změn, jež v regionu probíhaly před rokem 2011. Mimo jiné lze tvrdit, že ekonomické a politické změny na národní úrovni v Etiopii byly klíčovými hnacími faktory a významně dopomohly k pocitu naléhavosti rozvoje vodních zdrojů.

Egypt, Etiopie a Súdán by se měly dohodnout na pokynech a pravidlech, týkajících se prvního naplnění a ročního provozování přehrady. Etiopie, vlastník projektu, si ponechala právo tato pravidla případně upravovat s tím, že bude o potenciálních nepředvídatelných či naléhavých okolnostech informovat ostatní zainteresované země (Tawfik, 2016, str. 575). Tawfik (2019a, str. 656) se dokonce zmiňuje o tom, že podepsání této deklarace dne 23. 5. 2015 vyvolalo mezi řadou politiků a vědců pocit optimismu a naděje v návaznosti na posílení regionální spolupráce mezi státy východního Nilu.

Jednostranné spuštění GERD je spjato s politickým napětím, a to především mezi Egyptem a Etiopií. Egypt do května roku 2013 na projekt reagoval pomocí diplomatických prostředků s tím, že Etiopii připomněl její závazky, které vyplývají ze smlouvy z roku 1902 uzavřené mezi Velkou Británií (VB) a Etiopií, kdy byla Etiopie zavázána nestavět projekty, jež by Egyptu způsobily značné škody (Tawfik, 2016, str. 580–581). Zprávy o odklonu vody Modrého Nilu, které jsou spojeny s první etapou výstavby GERD v červnu 2013, vedly k podnícení rozhovorů o vojenské odvetě egyptského národního shromáždění v návaznosti na odmítnutí Etiopie projekt zrušit. Dále i v roce 2014 obnovené egyptské nepokoje či velký nárůst kmenového násilí v Súdánu zprvu potlačily vyhlídky na jakékoliv konstruktivní řešení tohoto dilematu v povodí Nilu. Očekává se, že Súdán dosáhne významných výhod, jež z přehrady plynou, jako například snížení rizika povodní, levnější elektřinu či dostatek vody potřebný k zavlažování. Egypt by pak naopak mohl ztratit svého jediného spojence v konfrontaci s ostatními zeměmi v povodí (Pacini, Harper, 2016, str. 250). Lawson (2017, str. 129) dokonce v souvislosti se zahájením zmiňované stavby píše o podnícení krátké, ale intenzivní krize mezi Etiopií a Egyptem, jež trvala do svržení egyptského prezidenta Muhammada Mursího egyptskými ozbrojenými silami.

Tawfik (2016, str. 582–583) uvádí, že etiopsko-súdánské sblížení vyplývající z GERD představuje zlom v hydropolitických vztazích v rámci povodí Nilu. Autor však na druhou stranu uvádí, že přestože došlo ke sblížení politiky a celkovému zlepšení politických a ekonomických vztahů tří zemí východního Nilu, není to dostačující k překonání desetiletí nedůvěry a mezi Egyptem a Etiopií tak nadále dominuje napětí. Vztahy jsou tím pádem stále nejisté. Tawfik (2019a, str. 670) odkazuje na konzervativní postoj Egypta ke spolupráci, který lze vysvětlit na základě jeho obav z využívání vod Nilu jinými zeměmi či strachu ze zapojení do nového hydropolitického řádu definovaného Etiopií.

Opatrnost Egypta souvisí mimo jiné i s jeho naléháním v první řadě na dosažení dohod týkajících se naplnění a samotného provozu GERD a teprve poté, aby se diskutovalo o nákupu

vodní energie jako takové. „Nejviditelnější nepříznivý účinek GERD na Egypt spočívá v délce období napouštění přehrady, což zůstává předmětem pokračujících sporů.“ (Tawfik, 2016, str. 583) Je to dané tím, že na rozdíl od Etiopie, která je motivována nádrž napustit co možná nejrychleji (do 6 let) s cílem maximalizovat výrobu elektřiny v zemích po proudu, Egypt se přiklání k pozvolnému naplňování v horizontu alespoň 10 až 15 let, aby došlo ke snížení negativního dopadu na životy. Jakékoliv časové období však může být pro Egypt katastrofální (Turhan, 2021, str. 76).

Znepokojení Egypta nespočívá tedy pouze v ohrožení historického podílu vod Nilu, ale i v tom, že si je mimo jiné vědom geopolitického významu projektu v souvislosti s odhalováním své zranitelnosti vůči politice jak Etiopie, tak i Súdánu (Tawfik, 2016, str. 587). „Vysoký etiopský diplomat tvrdil, že dodržování dohody z roku 1959 mezi Egyptem a Súdánem zůstává překážkou s ohledem na zlepšení jiných typů vztahů a je zdrojem podezření a nedůvěry. Etiopský konzultant zapojený do vyjednávání ohledně GERD tvrdí, že státy v povodí se musí poučit z minulého neúspěchu plného oddělení technické cesty spolupráce a právní cesty dohody o zásadách, jimiž se řídí využívání vod Nilu.“ (Tawfik, 2019a, str. 664)

Lawson (2017, str. 136) uvádí, že Egypt s Etiopií setrvávají ve spojitosti s GERD na mrtvém bodě. Navzdory optimismu, který obklopoval podpis deklarace z roku 2015, jsou obě země ve vzájemném sporu ohledně samotné struktury a provozu nového zařízení. Dlouhotrvající spor týkající se alokace vod Nilu vedl k výraznému urychlení přeskupení regionálních vztahů, což odkazuje na to, že potencionální eskalace napětí mezi těmito zmiňovanými zeměmi zatáhne do konfliktu i ostatní okolní státy.

V srpnu 2017 byla zavedena třístranná jednání, týkající se Egypta, Etiopie a Súdánu, která byla zaměřena na projednávání potencionálních dopadů GERD. Tato jednání nebyla úspěšná z toho důvodu, že státy cílily pouze na své potřeby v souvislosti s upřednostňováním svých vlastních zájmů. Od té doby se uskutečnila řada setkání mezi státy v povodí Nilu, i včetně Ruska ve spojitosti se summitem v Soči v říjnu 2019, jenž selhal, či pozdější vyjednávání z konce roku 2019 a ledna 2020 ve Washingtonu pod záštitou Spojených států amerických, OSN či Světové banky. Konečného řešení se dosáhnout nepodařilo. Stručně řečeno, k rozhovorům mezi státy v povodí Nilu docházelo opakovaně. Ty se pohybovaly na škále od potřásání rukou k nepřímým vojenským výhrůžkám (Turhan, 2021, str. 78).

Jako alarmující se může jevit mimo jiné i rostoucí partnerství Egypta s Eritreou. K posílení vojenského a ekonomického spojení s Asmarou, hlavním městem Eritrey, došlo krátce poté, co byla zahájena výstavba GERD. Vděk ze strany Eritrey přišel ve formě plné podpory egyptských historických práv na vody Nilu (Lawson, 2017, str. 139).

Egypt a Etiopie stále setrvávají v rozporu ohledně fungování a naplnění GERD. S nejméně třemi dalšími obdobími, než GERD dosáhne plné kapacity, je možné hovořit o mnoha příležitostech k vypuknutí války. Vládnoucí elity v Egyptě zkonstruovaly GERD jako bezpečnostní hrozbu, přičemž jako vhodnou reakci zvolily tajnou či vojenskou akci (Demerew, 2022, str. 2 a 11). V jednom z parlamentních projevů z října 2012 etiopský premiér Abiy Ahmed zdůraznil, že Etiopie je připravena k mobilizaci, pokud bude muset čelit agresi z Egypta (Meseret, 2019). The New Arab (2020) dokonce uvádí, že v roce 2020 Etiopie instalovala protiletadlové rakety na ochranu GERD. Aljazeera (2020) navíc dodává, že v roce 2020 Etiopie vyhlásila zónu bez letů kolem oblasti nad přehradou, přičemž je možné, že Etiopie předvíдалa výskyt egyptských průzkumných letounů. Demerew (2022, str. 13) přispívá tvrzením, že je třeba vzít v potaz diplomatické a geopolitické důsledky s potencionálními obrovskými strukturálními škodami, které by trvale předělaly celý tok řeky Nilu.

4.2.4 Souhrn

Výše uvedená kapitola přináší chronologický pohled na vzájemné vztahy států v povodí Nilu v kontextu konfliktů i aspektů spolupráce. Faktem, na kterém se shodnou snad všichni autoři v přikládaném textu, zůstává, že řeka Nil byla vždy považována za ústřední prvek bilaterálních i trilaterálních vztahů. Vzhledem k enormnímu nárůstu počtu obyvatel je na Nil vyvíjen čím dál větší tlak. Spotřeba vody značně vzrostla, což představuje hrozbu pro lidskou společnost. Tato záležitost mimo jiné souvisí i s rostoucím tlakem na potraviny a výrobu vodní energie, tudíž je udržitelné hospodaření s vodními zdroji skutečně v zájmu všech, kteří se v povodí Nilu vyskytují.

Spory mezi státy na horním a dolním toku dominovaly povodí Nilu poslední půl století. Nutno podotknout, že byly patrné i snahy o navázání spolupráce. S touto skutečností souvisí především to, že region povodí Nilu se až do 90. let 20. století vyznačoval jistou asymetrií vodních zdrojů, které je navázáno na jejich nespravedlivé užívání. Řada autorů se opět shodne i na tom, že povodí Nilu bylo prakticky celé využíváno pouze dvěma státy, především Egyptem a Súdánem s tím, že ostatní země vodu prakticky skoro vůbec neutilizovaly. Egypt byl skutečně závislý na Nilu tak jako žádný z jiných států. Je možné, že se to může jevit jako paradox vzhledem k tomu, že Etiopie je považována za hlavního přispěvatele k nilským vodám.

Základní spor, týkající se rozdělení vod Nilu, však tkví ve smlouvách z let 1902, 1929 a 1959. Platnost těchto smluv byla státy horního toku často zpochybňována. Vzhledem k tomu, že většina z těchto smluv byla uzavřena v době, kdy řada států byla pod koloniální nadvládou, byl některými kladen apel na jejich přezkoumání.

Spolupráce v povodí Nilu je možné docílit pouze za předpokladu, že dojde k zapojení všech zainteresovaných zemí. Za vyvrcholení vlastních pokusů o spolupráci je možné považovat

NBI, založenou v roce 1999 spolu s CFA. Výsledkem CFA bylo uvědomění si, že země vyskytující se na horním toku je vskutku nutné brát jako sílu, již je důležité mít na paměti. Řada autorů uvádí, že v souvislosti s CFA došlo k řadě neshodám. Kromě sporů ohledně CFA je možné hovořit i o neshodách ohledně Velké etiopské renesanční přehrady, jejíž výstavba byla Etiopií oznámena v březnu roku 2011.

Výše uvedená kapitola se zaměřovala na vztahy mezi státy v povodí Nilu, přičemž kapitola, která bude následovat, bude diskusí výsledků analýzy, týkající se jak aktérů povodí Nilu, tak i vztahů mezi nimi.

5 Diskuse výsledků analýzy

Důležitost vod povodí Nilu v návaznosti na vysokou poptávku po jeho vodách a jeho geopolitickou složitost je jednoznačně nesporná. Na povodí Nilu závisí velký počet obyvatel. Problematické je, že do budoucna se bude populace ještě rapidně zvyšovat. Voda je zapotřebí především k zavlažování v zemědělství, výrobě vodní energie, pro potřeby jednotlivých domácností, pro potraviny, k ekonomické diverzifikaci či pro podporu industrializace. Mezi autory je pozornost nejvíce směřována na velké státy povodí Nilu zejména pak ve spojitosti s Modrým Nilem, zatímco Bílý Nil se zdá být mírně poddimenzován. Může to být v zásadě tím, že velké státy disponují větším hydropolitickým potenciálem. Lze též tvrdit, že témata, jež jsou v souvislosti s Modrým a Bílým Nilem diskutována, se liší.

V případě Modrého Nilu převažuje tematika GERD, kdy Modrý Nil disponuje větší koncentrací populace, tudíž je zde patrný větší ekonomický a tím i politický význam. V souvislosti s Bílým Nilem jsou často zmiňovány mokřady. Za největší z nich je možné považovat bažiny Sudd, situované v Jižním Súdánu, přičemž se z Bílého Nilu odpařuje značné množství vody. Nejčastěji jsou v textech autory diskutovány především stěžejní státy povodí Nilu: Egypt, Etiopie či Súdán. Etiopie je označována za „vodárenskou věž“, jelikož ty nejdůležitější říční systémy pochází právě z její vrchoviny a ústí do sousedních států. Autoři se shodnou určitě na tom, že koloniální dohody hrály obrovskou roli při vlastním přerozdělování vod Nilu. Mezi nejvíce diskutované dohody mezi autory je možné zařadit především ty z let 1902, 1929 a 1959. Také je možné poukázat na to, že většinu z těchto smluv lze považovat za příčinu sporů a řada autorů apeluje na jejich přezkoumání, jelikož valná většina z nich byla uzavřena právě v době, kdy většina těchto států podléhala koloniální nadvládě.

V textu se objevují i názory vztahující se ke skutečnosti, že právě současné spory je možné vnímat jako výsledky historických procesů, které se podílely na utváření širšího politického kontextu. Autoři se jednohlasně shodují, že za nejvýznačnější koloniální dohody je možné považovat bilaterální smlouvy, vyznačující se nezahrnutím celého povodí, přičemž právě takovéto smlouvy mimo jiné vychází spíše z principů realismu. V textu je připomínána také role Velké Británie a britských kolonií, a to v souvislosti s dohlížením na podpis smluv týkajících se využívání vod Nilu, upřednostňováním zájmů Egypta před zájmy ostatních zemí a britským uznáním etiopské nezávislosti. „Egyptané si jsou dobře vědomi závislosti své země na Nilu, zejména v případě zavlažování. Z tohoto důvodu jsou kvůli absenci jakéhokoliv fungujícího právního a institucionálního rámce často podezíraví a mají strach, že by mohla Etiopie tok Nilu přerušit. Ironií současné situace je, že Egypt neprojevil ochotu přijmout právní a institucionální mechanismy na spravedlivém a vyjednaném základě.“ (Arsano, Tamrat, 2005, str. 22)

Z historického hlediska se země povodí Nilu přikláněly k prosazování jednostranných přístupů k využívání vod povodí Nilu. Na skutečnosti, že Egypt byl po staletí považován za jednoho z nejvýznačnějších aktérů povodí, se vskutku shodne řada autorů. Žádný ze států se nepovažoval za dostatečně silný, aby se Egyptu postavil a zpochybnil jeho status quo vycházející z koloniální smlouvy z roku 1959. Egypt také v rámci povodí Nilu disponoval nejrozšířenější vodní infrastrukturou (Whittington a kol., 2014, str. 596; Cascão, 2008, str. 18; Hussein, Grandi, 2017, str. 804; Swain, 2011, str. 696).

Na druhou stranu je patrná i shoda autorů ohledně klesajícího trendu egyptského vlivu od roku 2011 ve spojitosti s Arabským jarem či pádem prezidenta Muhammada Mursího v roce 2014. Rok 2011 je dále spjatý s oznámením Etiopie o výstavbě Velké etiopské renesanční přehrady, se spory ohledně CFA či s referendem ohledně odtržení Jižního Súdánu od Severního Súdánu. „Etiopie dosáhla fáze, kdy si může postavit své vlastní přehrady za své vlastní peníze.“ (Whittington a kol., 2014, str. 598) Snahy Etiopie o vybudování vlastní infrastruktury lze vysledovat až do poloviny 20. století. Země byla zatížena vleklými občanskými válkami a politickou nestabilitou, nedostatkem vlastních finančních prostředků či neadekvátní spoluprací mezi zeměmi na dolním a horním toku Nilu či v neposlední řadě nedostatkem zahraničních investic. Z těchto důvodů nebyla Etiopie dříve schopná tyto ambice k výstavbě vlastní infrastruktury realizovat, což je věc, ohledně které panuje značná shoda autorů. Rawia Tawfik poukazuje na patrnou snahu o zlepšování vztahů Egypta s ostatními zeměmi v povodí Nilu s nástupem egyptského prezidenta Abdela Fatah el Sísího v roce 2014. Během jeho vlády došlo ke vzniku řady institucí, které byly cílené na posílení bilaterálních vztahů Egypta právě s ostatními státy. Autoři mimo jiné poukazují na důležitost komparativní výhody klíčových aktérů povodí Nilu, Egypta, Etiopie a Súdánu.

Řada autorů v textu diskutuje strategické rozdělení politických režimů jednotlivých zemí, konkrétně orientaci států na „Západ či Východ“ před a po skončení studené války.

Řada autorů jednotně argumentuje ohledně neopomenutelné důležitosti v rámci posunu mocenských vztahů v minulých desetiletích (Barnes, 2017, str. 12; Whittington a kol., 2014, str. 599; Swain, 2011, str. 698). Autoři se shodnou také na tom, že po většinu 20. století byla řeka Nil vystavena politickému napětí a řadě sporů. S koncem minulého století, především s koncem sovětské přítomnosti v Egyptě či s koncem studené války v roce 1991, nastávají dramatické změny spojené především s přehodnocením mocenských vztahů a vymýšlením strategie, jež by zpochybnila právě historickou nadvládu, která nad povodím Nilu panovala. Právě tyto zmiňované skutečnosti vedly k prosazování kooperativního ducha. Převážně se jednalo o nadvládu Egypta a Súdánu. Za zahájením spolupráce v regionu stála západní komunita. V textu se však i objevují názory týkající se zpochybnění západní komunity s čínským příchodem do regionu. Tyto

zmiňované dramatické změny odkazují především na zlepšení ekonomické a politické situace v řadě zemí na horním toku a s příchodem nových regionálních aktérů. Tato skutečnost je dána především i tím, že africké státy sice disponují bohatými přírodními zdroji, ale zaostávají ve zpracování těchto zdrojů a i v jejich uvádění na trh. Jmenovitě je řeč o zemích Perského zálivu, Číně, Saúdské Arábii, Kuvajtu, Spojených arabských emirátech či Spojených státech amerických, kteří v regionu spatřují obrovskou příležitost.

Autoři jsou si vědomi existence obrovských příležitostí k integrovanému a udržitelnému rozvoji prostřednictvím vzájemné spolupráce. Předpokládá se, že společná koordinace vodních zdrojů povodí Nilu by generovala řadu výhod, týkajících se jak produkce potravin či energie, tak i celkového zvýšení životní úrovně pro obyvatele v povodí Nilu.

Během 20. století byly patrné snahy o navázání spolupráce na Nilu. V textu je poukazováno v souvislosti s procesy spolupráce na snižování existujících asymetrií mezi státy na horním a dolním toku. Nejranější spolupráce v povodí Nilu je spojována s PJTC, vzniklou na základě jedné koloniální dohody z roku 1959, mezi jejíž iniciativy lze zařadit následující. Konkrétně je možné hovořit o projektech Hydromet, Undugu či Tecconile.

Autoři vyzdvihují klíčový moment, kterým se stává vytvoření NBI v roce 1999. Tato iniciativa byla mnoha autory skutečně považována za nejslibnější úsilí o kooperativní využití vodních zdrojů Nilu. Byly zde vskutku patrné snahy států dodržovat nastavená pravidla v rámci multilaterálních smluv, což mimo jiné vychází spíše i z principů idealismu. NBI těžila z podpory mnoha dárců, konkrétně ze strany Světové banky, UNDP, CIDA či mnoha jiných evropských dárců. NBI spolu s CFA je vskutku možné považovat za jakési vyvrcholení pokusů o spolupráci v rámci povodí Nilu. Jednání ohledně CFA se neobešlo bez komplikací. „Egypt a Súdán stojí proti CFA, protože se obávají, že by jim dohoda vzala historickou prioritu nad vodami Nilu.“ (Swain, 2011, str. 696) Řada autorů dává tomuto tvrzení za pravdu a tvrdí, že Egypt společně se Súdánem jsou v opozici k CFA, především vůči článku 14 b, který se týká bezpečnosti vody. Zároveň se staví razantně proti ratifikaci. Na druhou stranu se objevují i takové názory, že tento proces spolupráce může být zatížen obrovským tlakem z důvodu zvyšující se poptávky a klesající nabídky vodních zdrojů v povodí Nilu.

Politická situace Egypta po revoluci v roce 2011 otevřela zemím horního toku cestu k prosazování svých vlastních zájmů. Nelze opomenout narušení vztahů v souvislosti s oznámením Etiopie o výstavbě GERD v roce 2011. Výstavba GERD s sebou nese řadu rizik, ale i příležitostí. Egypt a Súdán, tyto státy vyzdvihovaly především její nepříznivé účinky v souvislosti s narušováním jejich vlastních zájmů či samotné napouštění této přehrady. V textu se objevují názory odkazující na to, že GERD představuje význačný milník hydropolitických vztahů v regionu východního Nilu a spolupráce nad vodními zdroji v povodí je nyní tudíž naléhavější než kdy dřív.

Vlna optimismu byla doprovázena podpisem Deklarace zásad o hospodaření s vodou Nilu z roku 2015 či se zavedením třístranných jednání vztahujících se k projednávání potencionálních dopadů GERD z roku 2017. Setkáváme se však s názorem, že tato jednání byla neúspěšná v návaznosti na to, že země cílily pouze na prosazování svých vlastních zájmů. Od té doby došlo ohledně GERD k dalším několika setkáním.

6 Závěr

Data a veškeré potřebné informace ke zpracování této diplomové práce pochází z knižních i internetových zdrojů (českých i anglických). Články vybírané do analýzy vychází z databáze Web of Science s tím, že byly vybírány na základě předem stanovených kritérií. Do finálního výběru byly vybrány takové články, které nesou informace vztahující se k první výzkumné otázce v souvislosti s aktéry povodí Nilu i k druhé výzkumné otázce diskutující vzájemné vztahy států povodí Nilu v kontextu konfliktů a mírové spolupráce. Nutno však apelovat i na existenci neopomenutelných limitů. V tomto případě je možné zmínit především subjektivitu při výběru vlastních článků ke zpracování samotné analýzy. Jedním ze záměrů je podívat se na problematiku komplexně a zahrnout do analýzy autory pocházející z různých koutů světa. Samotná interpretace může být ovlivněna jejich subjektivním přístupem a postoji. Výběr článků se tudíž snaží o geografickou heterogenitu samotných autorů. Metodou zpracování této diplomové práce byla systematická rešerše.

Cílem této práce je posouzení hydropolitického potenciálu povodí Nilu. Diplomová práce si kladla za cíl zodpovědět dvě stanovené výzkumné otázky. První výzkumná otázka zní: **„Jací jsou geopolitičtí aktéři hydropolitiky v povodí Nilu, respektive jaká je jejich role, pozice a dochází k určité změně v čase“?** Jak již bylo diskutováno výše, z textu vyplývá, že mezi stěžejní aktéry povodí Nilu je možné zařadit velké státy povodí, Egypt, Etiopii a Súdán. Mezi regionální aktéry povodí spadají především země Perského zálivu, Čína, Saúdská Arábie, Kuvajt, Spojené arabské emiráty či Spojené státy americké. V neposlední řadě je řeč i o Světové bance, UNDP, CIDA či o mnoha dalších evropských dárcích.

Druhá výzkumná otázka už apeluje na vztahy mezi jednotlivými státy a její znění je následující: **„Má hydropolitický potenciál Nilu význam konfliktní, či spíše kooperativní“?** **„Liší se dvě hlavní povodí Nilu, Modrý a Bílý Nil, z hlediska hydropolitického potenciálu?“** Povodí Nilu podléhalo během 20. století koloniální nadvládě, přičemž smlouvy z let 1902, 1929 a 1959 řada autorů označuje za příčinu sporů. Na základě těchto bilaterálních smluv bylo povodí Nilu rozděleno mezi Egypt a Súdán, čímž byly ostatní země povodí Nilu značně znevýhodněny. Povodí Nilu disponuje existencí obrovských příležitostí pro integrovaný a udržitelný rozvoj prostřednictvím vzájemné spolupráce. S povodím Nilu je spjata řada iniciativ, jmenovitě Hydromet, Undugu či Tecconile. S koncem sovětské přítomnosti v Egyptě či studené války v roce 1991 nastávají v regionu dramatické změny. Za klíčový moment je možné považovat vznik NBI v roce 1999.

Lze tvrdit, že autory je pozornost nejvíce upřena na velké státy ve spojitosti s Modrým Nilem, přičemž Bílý Nil se zdá být lehce poddimenzován. Tato skutečnost může odkazovat na to,

že velké státy spolu s Modrým Nílem disponují vyšším hydro politickým potenciálem. V rámci diplomové práce bylo představeno zmapování oblasti a problematiky povodí Nilu v aspektech na konkrétních výzkumných otázkách. Předkládaná diplomová práce nabízí potenciál k dalšímu rozvinutí pro další práce, a proto by mohla posloužit jako východisko pro navazující výzkumy – ať už aplikované výzkumy, nebo základní výzkumy přímo v terénu. Jako potenciální budoucí témata prací ať už diplomových, či disertačních se například nabízí „Problematika povodí Nilu před a po GERD“; „Povodí Nilu v kontextu klimatické změny“ či „Povodí Nilu a jeho budoucí potenciál v návaznosti na rapidní nárůst populace“, jelikož se domnívám, že tato tematika nebyla doposud dostatečně prozkoumána.

7 Použité zdroje

AHRAM ONLINE (2015): A new era of cooperation: Sisi to Ethiopian parliament, <https://english.ahram.org.eg/WriterArticles/NewsContentP/1/126072/Egypt/A-new-era-of-cooperation-Sisi-to-Ethiopian-parliam.aspx> (cit. 14. 9. 2022).

ALJAZEERA (2020): Ethiopia bans flights over huge dam ‘for security reasons’: The move could worsen Ethiopia’s dispute with Egypt and Sudan over Grand Ethiopian Renaissance Dam, which Cairo says could threaten its main supply of water, <https://www.aljazeera.com/news/2020/10/5/ethiopia-bans-flights-over-new-dam-for-security-reasons> (cit. 14. 9. 2022).

ALLAM, M. M., FIGUEROA A. J., MCLAUGHLIN D. B. a ELTAHIR E. A. B. (2016): Estimation of evaporation over the upper Blue Nile basin by combining observations from satellites and river flow gauges, 52, 2, 644–659.

ALLAM, M. M., ELTAHIR E. A. B. (2019): Water-Energy-Food Nexus Sustainability in the Upper Blue Nile (UBN) Basin, <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fenvs.2019.00005/full> (cit. 11. 10. 2021).

ALLAN, A. J., HOWELL, P.P. (1994): The Nile: Sharing a Scarce Resource. A Historical and Technical Review of Water Management and of Economical and Legal Issues, 1–13. In: TAWFIK, Rawia (2016): The Grand Ethiopian Renaissance Dam: a benefit-sharing project in the Eastern Nile?. Water International, 41, 4, 574–592.

ALLAN, A. J. (1999): The Nile basin: evolving approaches to Nile waters management, <https://www.soas.ac.uk/water/publications/papers/file38363.pdf> (cit. 27. 9. 2022).

ALLAN, J. R., LEVIN N., JONES K. R., ABDULLAH S., HONGO, J., HERMOSO V., KARK, S. The Nile river basin. In: ALLAN, J. R., LEVIN N., JONES K. R., ABDULLAH S., HONGO, J., HERMOSO V., KARK, S. (2019): Science advances, 5, 4, 1–11.

AL-SAIDI, M. HEFNY A. (2018): Institutional arrangements for beneficial regional cooperation on water, energy and food priority issues in the Eastern Nile Basin. Journal of Hydrology, 562, 821–831.

AMER, S. E., ARSANO Y., EL-BATTAHANI A., HAMAD, O. E., HEFNY M. A. E., TAMRAT I. a MASON S. A. (2005): Sustainable development and international cooperation in the Eastern Nile Basin. Aquatic Sciences, 67, 1, 3–14.

ANDUALEM, T. G., KASSA M., DEMEKE G. G., HEWA G., DAR I. A., PHAM Q. B. a YAMADA T. J. (2021): Grand Ethiopian Renaissance Dam and hydrologic hegemony over Abbay Basin. Sustainable. Water Resources Management, 7, č. 102, str. 1–11.

ANDUALEM, T. G., KASSA M., DEMEKE G. G., HEWA G., DAR I. A., PHAM Q. B. a YAMADA T. J. Water contribution by riparian countries. In: SWAIN A. (2017): Managing the Nile River: the role of sub-basin cooperation. In: Conflict management of water resources, Routledge, 145-160.

ARSANO, Yacob, TAMRAT I. (2005): Ethiopia and the Eastern Nile Basin. Aquatic Sciences, 67, 1, 15–27.

ASHTON, P. J. (2002): Avoiding Conflicts over Africa's Water Resources. *Journal of the Human Environment*, 31, 3, 236–242.

AYEBARE, A. (2010): A Political Storm Over the Nile. International Peace Institute, https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/publications/river_1.pdf (cit. 13. 11. 2021).

BARNES, J. (2017): The future of the Nile: climate change, land use, infrastructure management, and treaty negotiations in a transboundary river basin. *WIREs Climate Change*, 8, 2, 1–18.

BAYLIS, J., SMITH S. (2001): *The Globalization of World Politics: an introduction to international relations*. United States, New York.

BLACKMORE, D., WHITTINGTON D. (2008): Opportunities for Cooperative Water Resources Development on the Eastern Nile: Risks and Rewards: An Independent Report of the Scoping Study Team to the Eastern Nile Council of Ministers. Final report, <http://ikp.nilebasin.org/download-document/NDI1Ng==> (cit. 12. 9. 2022).

BLAŽEK, T., PŠEJA, P. (2005): *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno.

BLOCK, P. J., STRZEPEK K., RAJAGOPALAN B. (2007): *Integrated Management of the Blue Nile Basin in Ethiopia: Hydropower and Irrigation Modeling*. International food policy research institute, <http://cdm15738.contentdm.oclc.org/utills/getfile/collection/p15738coll2/id/38883/filename/38884.pdf> (cit. 17. 9. 2022).

BROCHMANN, M. (2012): Signing River Treaties: Does It Improve River Cooperation? *International Interactions*, 38, 2, 141–163.

BRUNNEE, J., TOOPE S. J. (2002): The Changing Nile Basin Regime: Does Law Matter? 43, 1, 105–159.

BULTO, T. S. (2010): Between ambivalence and necessity in the Nile Basin: Occlusions on the path towards a basin-wide treaty, 2, 2, 201–228.

CAMBANIS, T. (2010): Egypt and Thirsty Neighbors Are at Odds Over Nile. *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2010/09/26/world/middleeast/26nile.html> (cit. 21. 8. 2022).

CASCÃO, A. E. (2008): Ethiopia–Challenges to Egyptian hegemony in the Nile Basin. *Water Policy*, 10, 2, 13–28.

CASCÃO, A. E., NICOL, A. (2016): GERD: new norms of cooperation in the Nile Basin?. *Water International*, 41, 4, 550–573.

CLARKE, R. (1991): *Water: The International Crisis*. Routledge, London.

DEMEREW, K. (2022): Realist Perspectives on Nile Politics: Conflict and Cooperation between Ethiopia and Egypt. *African Security*, 15, 3, 213–236.

DRULÁK, P. (2003): *Teorie mezinárodních vztahů*. Portál, Praha.

- DRULÁKOVÁ, R., DUBSKÝ, Z., KNOTKOVÁ V., TRÁVNÍČKOVÁ Z. (2010): Mezinárodní vztahy I: úvod do studia. Oeconomica, Praha.
- ERLICH, H. (2001): The Cross and the River: Ethiopia, Egypt, and the Nile. Lynne Rienner Publishers, USA.
- FAO AQUASTAT (2022) - FAO's Global Information System on Water and Agriculture: Country profiles. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Řím, <https://www.fao.org/aquastat/en/countries-and-basins/country-profiles/> (cit. 3. 2. 2022).
- FURLONG, K, GLEDITSCH N. P., HEGRE, H. (2006): Geographic Opportunity and Neomalthusian Willingness: Boundaries, Shared Rivers, and Conflict. *International Interactions*, 32 1, 79–108.
- GLEICK, P. H. (1993): Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security. *International Security*, 18, 1, 79–112.
- GoE (2016): Growth and Transformation Plan II (GTP II) (2015/16-2019/20): Federal Democratic Republic of Ethiopia, https://europa.eu/capacity4dev/nexus_ethiopia/documents/growth-and-transformation-plan-ii-gtp-ii-201516-201920 (cit. 17. 9. 2022).
- GRÜNWARD, R. (2015): The Foolishness of Powerful State Actors and Transboundary Hydropolitical Interaction in the 21st Century, https://www.researchgate.net/publication/282870718_Posetilost_mocnych_aneb_preshranicni_hydropoliticka_interakce_v_21_stoleti_p_49-60_The_Foolishness_of_Powerful_State_Actors_and_Transboundary_Hydropolitical_Interaction_in_the_21st_Century_p_49-60/citations (cit. 22. 9. 2022).
- GUARISO, G., WHITTINGTON D. (1987): Implications of ethiopian water development for Egypt and Sudan. *International Journal of Water Resources Development*, 3, 2, 105–114.
- HAMAD, O., E., EL-BATTAHANI, A. (2005): Sudan and the Nile Basin. *Aquatic Sciences*, 67, 1, 28–41.
- HEFNY, M., AMER, S. E. (2005): Egypt and the Nile Basin. *Aquatic Sciences*, 67, 1, 42–50.
- HENDL, J. (2005): Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Portál, Praha.
- HOMER-DIXON, T. F. (1994): Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases. *International Security*, 19, 1, 5–40.
- HUSSEIN, H. (2014): Egypt and Ethiopia spar over the Nile. *Aljazeera America*, <http://america.aljazeera.com/opinions/2014/2/egypt-disputes-ethiopiarenaissancedam.html> (cit. 17. 8. 2022).
- HUSSEIN, H., GRANDI M. (2017): Dynamic political contexts and power asymmetries: the cases of the Blue Nile and the Yarmouk Rivers. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 17, 6, 795–814.
- ISLAM, S., SUSSKIND L. (2015): Understanding the water crisis in Africa and the Middle East: How can science inform policy and practice?. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 71, 2, 39–49.

- KHADIAGALA, M. G. (2010): Boundaries in Eastern Africa. *Journal of Eastern African Studies*, 4, 2, 266–278.
- KIMBOWA, G., MOURAD, K. A. (2019): Assessing the Bujagali Hydropower Project in Uganda. *Modern Approaches in Oceanography and Petrochemical Sciences*, 2, 4, 157–168.
- LAUTZE, J., GIORDANO M. (2005): Transboundary Water Law in Africa: Development, Nature, and Geography. *Natural resources journal*, 45, 4, 1053–1074.
- LAWSON, F. H. (2017): Egypt versus Ethiopia: The Conflict over the Nile Metastasizes. *The International Spectator*, 52, 4, 129–144.
- LINK, P. M., SCHEFFRAN J., IDE T. (2016): Conflict and cooperation in the water-security nexus: a global comparative analysis of river basins under climate change. *WIREs Water*, 3, 495–515.
- LUMUMBA, P. L. O. (2007): The Interpretation of the 1929 Treaty and its Legal Relevance and Implications for the Stability of the Region. *African Sociological Review*, 11, 1, 10–24.
- MAHER, A. (2013): Egyptian politicians caught in on-air Ethiopia dam gaffe. BBC, <https://www.bbc.com/news/world-africa-22771563> (cit. 14. 9. 2022).
- MALLETT, R., HAGEN-ZANKER J., SLATER R., DUVENDACK M. (2012): The benefits and challenges of using systematic reviews in international development research. *Journal of Development Effectiveness*, 4, 3, 445–455.
- MARTINOVSKÝ, P., ŠMÍD, T. (2013): Přírodní zdroje a ozbrojené konflikty – aktuální trendy. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno.
- MESERET, E. (2019): Ethiopia's Nobel-winning leader warns Egypt over dam, <https://abcnews.go.com/International/wireStory/ethiopias-nobel-winning-leader-issues-warning-dam-66436542> (cit. 14. 9. 2022).
- OJAMBO, F. (2013): Egypt Rules Out War With Ethiopia Over Nile River Hydropower Dam. Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2013-07-26/egypt-rules-out-war-with-ethiopia-over-nile-river-hydropower-dam> (cit. 21. 8. 2022).
- PACINI, N., HARPER, D. M. (2016): Hydrological characteristics and water resources management in the Nile Basin. *Ecohydrology & Hydrobiology*, 16, 4, 242–254.
- PAISLEY K., R., HENSHAW, T. W. (2013): Transboundary governance of the Nile River Basin: Past, present and future. *Environmental Development*, 7, 59–71.
- PEMUNTA, N. V., NGO, N.V., FANI D. Ch. R., MUTOLA S., SEEMBER, J. A., MBONG, G. A., FORKIM, E. A, READ R. (2021): The Grand Ethiopian Renaissance Dam, Egyptian National Security, and human and food security in the Nile River Basin. *Cogent Social Sciences*, 7, 1, 1–18.
- RAHMAN, Majee A. (2011): The Geopolitics of Water in the Nile River Basin. *Global Research*, <https://www.globalresearch.ca/the-geopolitics-of-water-in-the-nile-river-basin/25746> (cit. 20. 11. 2022).

SAID, R. (1993): *The River Nile: Geology, Hydrology and Utilization*. Pergamon Pres, Great Britain.

SALMAN, M.A. (2011): The new state of South Sudan and the hydro-politics of the Nile Basin. *Water International*, 36, 2, 154–166.

SALMAN, M.A. (2013): The Nile Basin Cooperative Framework Agreement: a peacefully unfolding African spring?. *Water International*, 38, 1, 17–29.

SANDERSON, G. (1964): England, Italy, the Nile valley and the European balance, 1890–91, 94–119.

cit. In: YALEW, S. G., KWAKKEL J., DOORN N. (2021): Distributive Justice and Sustainability Goals in Transboundary Rivers: Case of the Nile Basin. *Frontiers in Environmental Science*, 8, 1–9.

SHAHIN, M. (1985): *Hydrology of the Nile basin*. Elsevier science publishers B.V., Amsterdam.

SWAIN, A. (1996): Water scarcity: a threat to global security. *Environment & Security*, 1, 1, 156–172.

SWAIN, A. (1997): Ethiopia, the Sudan, and Egypt: The Nile River Dispute. *The Journal of Modern African Studies*, 35, 4, 675–694.

SWAIN, A. (2002): The Nile River Basin Initiative: Too Many Cooks, Too Little Broth, 22, 2, 293–308.

SWAIN, A. (2011): Challenges for water sharing in the Nile basin: changing geo-politics and changing climate. *Hydrological Sciences Journal*, 56, 4, 687–702.

TAWFIK, R. (2016): The Grand Ethiopian Renaissance Dam: a benefit-sharing project in the Eastern Nile? *Water International*, 41, 4, 574–592.

TAWFIK, R. (2019a): Beyond the River: Elite Perceptions and Regional Cooperation in the Eastern Nile Basin. *Water Alternatives*, 12, 2, 655–675.

TAWFIK, G. M, DILA, K. A. S., MOHAMED M. Y. F., TAM D. N. H., KIEN N. D., AHMED A. M., HUY N. T. (2019b): A step by step guide for conducting a systematic review and meta-analysis with simulation data. *Tropical Medicine and Health*, 47, 1.

THE NEW ARAB. (2020): Ethiopia ‘deploys missiles’ as Nile dispute with Egypt escalates, <https://english.alaraby.co.uk/news/ethiopia-deploys-missiles-nile-dispute-egypt-escalates> (cit. 14. 09. 2022).

The Nobel Prize. (2021): Sir Norman Angell: Facts, <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1933/angell/facts/> (cit. 19. 12. 2021).

TURHAN, Y. (2021): The hydro-political dilemma in Africa water geopolitics: The case of the Nile river basin. *African Security Review*, 30, 1, 66–85.

TVEDT, T. (2009): *The River Nile in the Post-Colonial Age: Conflict and Cooperation among the Nile Basin Countries*. I.B.Tauris, New York.

UNECA. (2014): Energy Access and Security in Eastern Africa: Status and Enhancement Pathways. 2014. United Nations Economic Commission for Africa, Ethiopia.

VEILLEUX, J. C. (2013): The Human Security Dimensions of Dam Development: The Grand Ethiopian Renaissance Dam. *Global dialogue*, 15, 2.

WATERBURY, J. (1979): *Hydropolitics of the Nile Valley*. Syracuse University Press, New York.

WATERBURY, J., WHITTINGTON D. (1998): Playing chicken on the Nile? The implications of microdam development in the Ethiopian highlands and Egypt's New Valley Project. *Natural resources forum*, 22, 3, 155–163.

WATERBURY, J. (2002): The Nile Basin national determinants of collective action. Yale University. cit. In: TAWFIK, R. (2016): The Grand Ethiopian Renaissance Dam: a benefit-sharing project in the Eastern Nile? *Water International*, 41, 4, 574–592.

WATERBURY, J. (2002): The Nile Basin national determinants of collective action. Yale University. cit. In: CASCÃO, A. E. (2008): Ethiopia–Challenges to Egyptian hegemony in the Nile Basin. *Water Policy*, 10, 2, 13–28.

WATERBURY, J. (2002): The Nile Basin national determinants of collective action. Yale University cit. In: CASCÃO, A. E., NICOL, A. (2016): GERD: new norms of cooperation in the Nile Basin?. *Water International*, 41, 4, 550–573.

Web of Science. (2022) <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search> (cit. 30. 11. 2022).

WHEELER, K. G., HALL J. W., ABDO G. M., DADSON S. J., KASPRZYK J. R., SMITH R., ZAGONA E. A. (2018): Exploring Cooperative Transboundary River Management Strategies for the Eastern Nile Basin. *Water Resources Research*, 54, 11, 1-13.

WHEELER, K. G., HALL J. W., ABDO G. M., DADSON S. J., KASPRZYK J. R., SMITH R., ZAGONA E. A. Nile model schematic. In: WHEELER, K. G., HALL J. W., ABDO G. M., DADSON S. J., KASPRZYK J. R., SMITH R., ZAGONA E. A. (2018): Exploring Cooperative Transboundary River Management Strategies for the Eastern Nile Basin. *Water Resources Research*, 54, 11, 1-13.

WHEELER, K. G., HALL J. W., ABDO G. M., DADSON S. J., KASPRZYK J. R., SMITH R., ZAGONA E. A. The eastern Nile River Basin with major infrastructure projects. In: WHEELER, K. G., HALL J. W., ABDO G. M., DADSON S. J., KASPRZYK J. R., SMITH R., ZAGONA E. A. (2018): Exploring Cooperative Transboundary River Management Strategies for the Eastern Nile Basin. *Water Resources Research*, 54, 11, 1-13.

WHITTINGTON, D., WATERBURY J., JEULAND M. (2014): The Grand Renaissance Dam and prospects for cooperation on the Eastern Nile. *Water Policy*, 16, 4, 595–608.

WHITTINGTON, D., WATERBURY J., JEULAND M. Comparison of GERD with AHD and other hydropower projects of global significance. In: WHITTINGTON, D., WATERBURY J., JEULAND M. (2014): The Grand Renaissance Dam and prospects for cooperation on the Eastern Nile. *Water Policy*, 16, 4, 595–608.

WOLF, A. T., YOFFE S. B., GIORDANO M. (2003): International waters: identifying basins at risk. *Water Policy*, 5, 1, 29–60.

WU, X., WHITTINGTON D. (2006): Incentive compatibility and conflict resolution in international river basins: A case study of the Nile Basin. *Water Resources Research*, 42, 2, 1–15.

YALEW, S. G., KWAKKEL J., DOORN N. (2021): Distributive Justice and Sustainability Goals in Transboundary Rivers: Case of the Nile Basin. *Frontiers in Environmental Science*, 8, 1–9.

ZEITOUN, M. MIRUMACHI N. (2008): Transboundary water interaction I: reconsidering conflict and cooperation. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 8, 4, 297–316.

ZEITOUN, M. MIRUMACHI N. Hydropolitical bilateral relations over time between Sudan and Egypt. In: ZEITOUN, M. MIRUMACHI N. (2008): Transboundary water interaction I: reconsidering conflict and cooperation. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 8, 4, 297–316.

8 Přílohy

Příloha 1: Seznam analyzovaných článků

	Název	Autor	Afilie	Rok	Povaha výzkumu	Citační ohlas	
						WoS core	All databases
1	Transboundary water interaction I: reconsidering conflict and cooperation	Zeitoun, M ¹ ; Mirumachi, N ²	Velká Británie London School of Economic and Political Science ¹ King's College London ²	2008	sekundární studie	224	226
2	The Grand Ethiopian Renaissance Dam: a benefit-sharing project in the Eastern Nile?	Tawfik, R	Egypt Cairo University Giza	2016	sekundární studie	24	24
3	Beyond the River: Elite Perceptions and Regional Cooperation in the Eastern Nile Basin	Tawfik, R	Egypt Cairo University Giza	2019	primární studie	3	3
4	Dynamic political contexts and power asymmetries: the cases of the Blue Nile and the Yarmouk Rivers	Hussein, H ¹ ; Grandi, M ²	Velká Británie School of International Development, University of East Anglia, Norwich ¹ & Itálie Sant'Anna School of Advances Studies ²	2017	sekundární studie	43	43
5	The hydro-political dilemma in Africa water geopolitics: The case of the Nile river basin	Turhan, Y	Turecko Department of International Relations Osmaniye Korkut Ata University	2021	sekundární studie	3	3

	Název	Autor	Afilie	Rok	Povaha výzkumu	Citační ohlas	
						WoS core	All databases
6	Hydrological characteristics and water resources management in the Nile Basin	Pacini, N ¹ ; Harper, DM ²	Itálie a Velká Británie University of Calabria a University of Leicester ¹ Velká Británie University of Leicester ²	2016	sekundární studie	4	4
7	The Grand Renaissance Dam and prospects for cooperation on the Eastern Nile	Whittington, D ¹ ; Waterbury, J ² ; Jeuland, M ³	USA a Velká Británie School of Public Health, University of North Carolina, USA and Manchester Business School, University of Manchester ¹ USA New York University, Abu Dhabi, Princeton ² USA Sanford School of Public Policy and Duke Global Health Institute, Duke University, Durham ³	2014	sekundární studie	43	43
8	Challenges for water sharing in the Nile basin: changing geopolitics and changing climate	Swain, A	Švédsko Uppsala University	2011	sekundární studie	62	64
9	Distributive Justice and Sustainability Goals in Transboundary Rivers: Case of the Nile Basin	Yalew, SG; Kwakkel, J; Doorn, N	Nizozemsko Delft University of Technology	2021	sekundární studie	1	1

	Název	Autor	Afilie	Rok	Povaha výzkumu	Citační ohlas	
						WoS core	All databases
10	Exploring Cooperative Transboundary River Management Strategies for the Eastern Nile Basin	Wheeler, KG ¹ ; Hall, JW ¹ ; Abdo, GM ² ; Dadson, SJ ³ ; Kasprzyk, JR ⁴ ; Smith, R ^{4,5} ; Zagona, EA ⁴	Velká Británie University of Oxford ¹ Súdán University of Khartoum ² Velká Británie University of Oxford ³ USA University of Colorado Boulder ⁴ USA Bureau of Reclamation, Washington, DC ⁵	2018	sekundární studie	28	29
11	Egypt versus Ethiopia: The Conflict over the Nile Metastasizes	Lawson, FH	USA Mills College, Oakland	2017	sekundární studie	6	7
12	GERD: new norms of cooperation in the Nile Basin?	Cascão, AE ¹ ; Nicol, A ²	Švédsko International Centre for Water Cooperation ¹ Srí Lanka International Water Management Institute ²	2016	sekundární studie	21	22
13	Institutional arrangements for beneficial regional cooperation on water, energy and food priority issues in the Eastern Nile Basin	Al-Saidi, M ¹ ; Hefny, A ²	Katar College of Arts and Sciences ¹ Německo University of Applied Sciences, Cologne, Germany ²	2018	primární studie	18	18
14	Grand Ethiopian Renaissance Dam and hydrologic hegemony over Abbay Basin	Andualem TG ¹ ; Kassa M ² ; Demeke, GG ² ; Hewa, G ³ ; Dar IA ¹ ; Pham QB ⁴ ; Yamada TJ ⁵	Etiopie Debre Tabor University Department of Hydraulic and Water resources Engineering ¹ Etiopie Debre tabor University Department of Natural Resources Management ² Austrálie University of South Australia ³ Taiwan National Cheng Kung University ⁴ Japonsko Hokkaido University ⁵	2021	sekundární studie	0	0

	Název	Autor	Afilie	Rok	Povaha výzkumu	Citační ohlas	
						WoS core	All databases
15	Sustainable development and international cooperation in the Eastern Nile Basin	Amer, SE ¹ ; Arsano, Y ² ; El-Battahani ³ , A; Hamad ⁴ , OE; Hefny, MAE ⁵ ; Tamrat, I ⁶ ; Mason, S	Egypt University of Cairo ¹ Etiopie Addis Abeba University ² Súdán University of Khartoum ³ Etiopie Water Resources Project, Nile Basin Initiative ⁴ Egypt Regional Center for Studies and research of Water Ethics ⁵ Etiopie Policy, Law, Water Resources and Environmental Management Consultancy ⁶	2005	sekundární studie	16	17
16	Conflict and cooperation in the water-security nexus: a global comparative analysis of river basins under climate change	Link, PM ^{1,2,3} ; Scheffran, J ^{1,2} ; Ide, T ^{1,4}	Německo Research Group Climate Change and Security, Center for Earth System Research and Sustainability University of Hamburg ¹ Německo Institute of Geography University of Hamburg ² Německo Research Unit Sustainability and Global Change, Center for Earth System Research and Sustainability ³ Německo Eckert Institute for International Textbook Research, Braunschweig ⁴	2016	sekundární studie	25	25
17	The future of the Nile: climate change, land use, infrastructure management, and treaty negotiations in a transboundary river basin	Barnes, J	USA University of South Carolina, Columbia, SC	2017	sekundární studie	20	20

	Název	Autor	Afilie	Rok	Povaha výzkumu	Citační ohlas	
						WoS core	All databases
18	Incentive compatibility and conflict resolution in international river basins: A case study of the Nile Basin	Wu, X ¹ ; Whittington, D ²	Singapur Lee Kuan Yew School of Public Policy, National University of Singapore ¹ USA University of North Carolina, Chapel Hill ²	2006	sekundární studie	78	78
19	Transboundary governance of the Nile River Basin: Past, present and future	Paisley, RK; Henshaw, TW	Kanada University of British Columbia, Vancouver, British Columbia	2013	sekundární studie	21	23
20	Ethiopia – Challenges to Egyptian hegemony in the Nile Basin	Cascão, AE	Velká Británie Department of Geography, King's College London	2008	sekundární studie	64	65
21	Sudan and the Nile Basin	Hamad, OE ¹ ; El-Battahani, A ²	Etiopie Water Policy Lead Specialist, Water Resources Project, Nile Basin Initiative Súdán University of Khartoum, Department of Political Science	2005	sekundární studie	13	13
22	Egypt and the Nile Basin	Hefny, M ¹ ; Amer, SE ²	Egypt Director, Regional Center for Studies and Research on Water Ethics, Ministry of Water Resources and Irrigation ¹ Egypt University of Cairo, Faculty of Law, Giza ²	2005	sekundární studie	18	18

	Název	Autor	Afilie	Rok	Povaha výzkumu	Citační ohlas	
						WoS core	All databases
23	Ethiopia and the Eastern Nile Basin	Arsano, Y ¹ ; Tamrat, I ²	Etiopie Addis Abeba University Department of Political Sciences and International Relations ¹ Policy, Law, Water Resources and Etiopie Environmental Management Consultancy	2005	sekundární studie	47	47
24	The Nile Basin Cooperative Framework Agreement: a peacefully unfolding African spring?	Salman, SMA	Sudan, University of Khartoum USA Yale Law School Academic Researcher and Consultant on water law and policy	2013	sekundární studie	40	40
25	Understanding the water crisis in Africa and the Middle East: How can science inform policy and practice?	Islam, S ¹ ; Susskind, L ²	USA Fletcher School of Law and Diplomacy at Tufts University ¹ USA Massachusetts Institute of Technology and vice-chair of Harvard Law School's Programme on Negotiation ²	2015	sekundární studie	11	11
26	Realist Perspectives on Nile Politics: Conflict and Cooperation between Ethiopia and Egypt	Demerew, K	USA School of Interdisciplinary Global Studies, University of South Florida, Tampa, Florida	2022	sekundární studie	0	0

Zdroj: vlastní zpracování, 2022